

33-34

Magyar

PAPI EGYSE'G

MAGYAR PAPI EGYSÉG

a külföldi magyar katolikus papság lapja

1965 karácsonyán

33—34. szám

TARTALOM

LELKI ÉLET

Hitter József: Apostoli lelkiület	3
Békés Gellért: Papok lelkigyakorlata V.	9
Lakos Endre: Coram Sanctissimo	13
Elmélkedés a papi tisztaságról	16

PAPI ARCÉL

Borbély István: Rotta Angelo és a magyarországi nunciusok	23
Az ötvenéves Cser László	41
Cser László: Levél a szerkesztőhöz	42
Szabó Ferenc: Cser László vallásos költészete	46

JÓPÁSZTORI SZELLEM

Nyisztor Zoltán: Progresszív katolicizmus	53
A. Seipolt: Ez igazán a szívhez szólt	58

EGYSÉG

Király Kelemen: A világ krisztianizálódása és a keresztények egysége	65
--	----

RÓMA SZAVA

A II. Vatikáni zsinat	
Baják Mihály: Az ökumenizmusról szóló határozat	85
VI. Pál pápa apostoli körlevele a Jézus Szíve tiszteletéről	89
Az ENSZ nagy napja	91

MAGYAR NÉPÜNK PAPJA

Varga László: Visszanézés Nagyszombatra	95
Gallus Tibor: Ilyen papok, olyan lányok . . .	101

PAPI ÖNKÉPZÉS

Szabó Ferenc: Hozzászólás az istenérvek problémájához	102
Beszélgetés P. Órsyvel a papnevelésről	108

HAZAI HIREK

Hazai helyzet	111
Az aranymisés Mindszenty bíboros	115
Papi jubileumok	116

HALOTTAINK

Badalik Bertalan püspök ('Sigmond)	119
Bürchner László prelátus (R.)	121
Lakatos Ferenc limburgi lelkészünk (Varga L.)	123
Horváth Sándor SJ (Msgr Lischerong)	124
Pártos József	128

KÖNYVEK

Csery Clauser Mihály: A magyarság küzdelmének méltánylata a Zrinyiek korában (Cser P.)	129
Magyar műhely a Dél keresztje alatt (Cser P.)	130
W. Wiesen: Leitfaden der Krankenseelsorge (Cser. P.)	131
Boros Ladislaus: Der anwesende Gott (Fábry)	132

VISSZHANG

15, 22, 64, 84, 94

A lapot szerkeszti: Óry Miklós SJ. — A kiadásért felel: Marosi László.
Levelezés, megrendelés, kéziratok Marosi László címére küldendők:
Spittal/Drau, Kapellengasse 15, Ausztria, Europa.

MAGYAR PAPI EGYSÉG (Einheit Ungarischer Priester), Klerusblatt der ungarischen Priester im Ausland, erscheint viermal im Jahr. — Mit Druck-erlaubnis des Erzbischöflichen Ordinariates, Wien. — Eigentümer, Herausgeber und Verleger: Ladislaus Marosi, Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi. — Im Selbstverlag gedruckt bei Carinthia, Klagenfurt, Völkermarkter Ring 25, Österreich.

HITTER JÓZSEF SJ

APOSTOLI LELKÜLET

Nem kétséges, hogy az apostoli lelkület bennünk a szemináriumban megvolt, gyengébb vagy erősebb fejlettségben, ha másképpen nem, legalábbis csírában. Az is bizonyos, hogy a rendszeres lelkiélet a tanulmányi évek folyamán ezt a lelkületet tisztította, erősítette bennünk. De a hanyatlás könnyen beállhatott, még mielőtt az apostoli életet megkezdtük volna, az első évek munkái pedig könnyen földies elemekkel hígíthatták fel apostoli lelkületünket.

Előidézhette ezt egyszerűen az idő folyása, az a tény, hogy öregszünk. Az évek múlása általában csökkenti bennünk a rugalmasságot, amely az apostoli lelkület hordozója, az ifjúkor romantikus hajlamait, amelyek jótékonyan befolyásolják apostoli vágyainkat. Sokan közülünk hosszú tanulmányok után jutnak ki az apostoli tevékenységbe: ez még inkább erősítheti a múltó évek hatását. Végül ott vannak a természet nehézkedései is, amelyek belső súlyuknál fogva a kényelmesebb élet felé irányítanak minket. Kezdjük látni, tapasztalni, hogy az elképzelés, az elmélet az apostolkodás területén is sokkal könnyebb, mint a gyakorlat; hogy lelkesedni, lendületesen érezni addig nem nehéz, míg az ember álmokat kerget és légvárakat épít, de amikor az elképzelések magasából a való élet, a hétköznapi szintjére kell leszállanunk, ez kegyetlenül komoly dolog és nagy lelket tételez fel. Csodálható-e akkor, ha az ilyen megterheléseket, ellenhatásokat nem bírja el az az apostoli lelkület, amelyet szinte magára hagytunk és céltudatosan nem ápolunk? Meglepő-e, ha az így elhanyagolt apostoli lelkület nem bírja vállalni az áldozatokat, amelyeket az apostoli élet a valóságban megkövetel? Ha az nem élteti cselekedeteinket s így elvetélt műveket hozunk létre? Csoda-e, ha ebben az esetben sok, nagyon sok emberi stílus és emberi vonás üt át működésünk arculatán? Mennyi módon és mily kitartóan kell ápolnunk lelkiéletünket, hogy az el ne hervadjon; vajon csak az apostoli lelkület nőhet vadon, erősödhet gondozatlanul, tisztulhat meg és érhet be ápolás nélkül?

Nyilvánvalóan nem. *Az apostoli lelkületet is táplálnunk, gondoznunk kell*, és pedig oly sok gonddal és annyi kitartással, mint ahogyan a lelkiéletet igyekszünk magunkban fenntartani és fejleszteni. Nagyon, de nagyon csalódhat az, aki e tekintetben biztonságban érzi magát; aki azt mondja, az ő apostoli lelkülete nemcsak tiszta — mentes minden

salaktól és rendetlenségtől, — de elég erős is minden apostoli feladatra. Nagyon vakmerően menne bele az apostoli vállalkozásokba az, aki megelégedve a nagy csomó tudással a fejében, szívében az apostoli lelkületet nem erősitené. Az ilyen aligha lesz képes igazi apostoli tetterre, az áldozatos, önfeladt munkára, amelyben kitart az ellentmondások között is. Nem lehet ott igazi apostolság, ahol nincs igazi apostoli szellem.

Ezek után az a kérdés, miben jelölhetjük meg azt a *forrást*, amelyből a tiszta apostoli szellemet meríthetjük? Mivel tudjuk magunkban felerősíteni az apostoli szellemet?

A forrás pontos ismerete nélkül az apostoli szellem hamis utánzata alakulhat ki bennünk. Ez pedig nem csekélyebb károkat okozhat, mint magának az apostoli tűznek a kihűlése!

Ez a forrás nem lehet maga az apostoli élet: az aratás, amely ránk vár; az emberek, akik nélkülünk krisztustalanul élnek és halnak meg. Természetesen keltegetheti bennünk az apostoli lelkületet, ha sokszor végigjártatjuk tekintetünket azon a sok lelki nyomoron, amelyben az emberek élnek; ha az Istentől elszakadt embert gyakran végigkísérjük fájdalmas életútján; ha átérezzük szerencsétlenségét, amelybe a bűn taszította, lelke kietlenségét; ha mintegy vele együtt szenvedjük meg szomjúságát a béke, az igazi boldogság után. A sok szomorú emberi arc folyton hív, unszol, hogy menjünk segíteni, felemelni és megvinni a Jó Hírt. A való élet meglátása — hogy milyen szerencsétlenek az emberek, a családok, a társadalmak Krisztus nélkül, — kétségkívül sürgető, parancsoló erő. De nem elégséges! A lényeg nem ez! Ez nemes humanizmus csupán; tiszteletreméltó ugyan önmagában, de még nem keresztény apostoli lelkület. Ez meglehet a pogányoknál is.

Hasonlóképpen nem lehet elég az apostoli lelkület kialakításához az sem, ha *nagy apostolok életrajzait* olvassuk, nagy eredményeiket szemléljük és náluk keresünk ihletet, irányítást. Természetesen, az ő életük feltárhatja nekünk, honnan is táplálkozik apostolkodásuk, — tehát ez még nem maga a forrás. Amellett könnyen megeshetik, hogy el is kerüli figyelmünket éppen az az erő, amely apostoli tevékenységüket hordozta — így pedig életrajzaik olvasása csak természetes aktivitásunk, hiúságunk ébresztője lesz.

Mi tehát az, amiből minden igazi krisztusi apostolkodás merít? Miből fakad az igazi apostoli lelkület ereje, élete, lényege?

Nézzünk legelőször is *az Úr Jézusra*: nála találhatjuk meg leghitelesebben, miből tápláljuk magunkban az igazi apostoli lelkületet.

Először is azt kell megnéznünk, mi az a központi eszme, amely kulcsa az Úr Jézus belső világának és cselekedeteinek, amely maradéktalan magyarázatát adja, mi volt élete értelme és tartalma. Szavai és viselkedése alapján hamar rájöhettünk arra, hogy Krisztus nagy lelkében egyetlen uralkodó gondolat van: *az Atya és az Atya dicsősége*. Szívét egyetlen,

mindent átfogó érzés és akarás dobogtatja: hogy önmagát és a világot teljesen alávesse az Atyának: *az Atya akarata*. Gondoljunk csak a Miatyánkra, amely szívének legmélyebb megnyilatkozása. Ott minden az Atya körül csoportosul: az ő neve szenteltessék meg, az ő országa jöjjön el, az ő akarata legyen meg. Nyugodtan elmondhatjuk: ez minden, ami Krisztust érdekli, amiért él és meg is hal. Ebben a néhány mondatban benne van maradéktalanul az egész Krisztus. Ő maga meg is erősíti ezt, amikor megmondja: „Az én eledelem az, hogy annak akaratát tegyem, aki engem küldött, és hogy elvégezzem művét” (Ján. 4, 34). Márpedig ha Krisztusban mindent az Atya szeretete éltet, irányít, határoz meg; ha az az erő, amelyből tevékenysége merít, ami mozgatja őt, az a szeretet az Atya iránt, akkor nyilvánvaló, hogy ez az ő apostolkodásának is a lelke. Mert ismeri és szereti az Atyát, mert lelkét teljesen eltölti az Atya szeretete, mert tudja, az Isten minden szeretetre méltó és mindenek felett megérdemli, hogy tiszteljék, imádják és szeressék őt, azért jön le az égből, azért beszél és tanít, azért fárad és szenved, azért viszi meg az embereknek az Evangéliumot és hal meg a keresztfán.

Hogy e tekintetben kétségünk ne lehessen, szent János megőrizte a szavát, amellyel elindult megváltói szenvedésébe s amely klasszikusan tárja fel, mi hevíti őt ebben a pillanatban: „Hogy megtudja a világ, hogy szeretem az Atyát és úgy cselekszem, amint meghagyta nekem az Atya. — Keljeteek föl, menjünk innét” (Ján. 14, 31.) Igen! Krisztus, az Isten Egyszülöttje, nem tudja elviselni, hogy Istent ne ismerjék és ne szeressék, hogy káromolják és megvessék, hogy szolgálatát elhanyagolják vagy semmibevegyék, hogy érdekeit megvessék. Szívének egyetlen, fájó botránya a tény, hogy Istent teremtményei, sőt gyermekei nem szeretik. Mint gyógyulni nem tudó seb — aminek fájdalmát semmi sem csillapíthatja — ég a szívében *a bűn*, az emberek összes bűne, az egyedül jó Isten megbántása. Igaz, ő mélységesen szereti az embereket is, de Istenben; fáj a bűnük, mert ez nekik is baj és szerencsétlenség; részvétellel néz rájuk és segíteni akar rajtuk, mert a bűn az ő nyomoruk is, a testvéreinek a baja: de mindez az együttérzés Isten szeretetéből fakad benne. Amikor az embert szereti, Atyját szereti benne! Annyira így van ez, hogy őt a legszerencsétlenebb ember sem érdekelné, ha azt nem Atyjában szemlélné. Ez a feltevés abszurdum ugyan, de megérteti velünk, hogy Krisztus emberszeretete nem a „tisztá humanizmus”: az ő emberszeretete Isten-szeretet. Mert az ember Isten műve, akiben Isten gondolata valósul meg, aki az Isten képmása, aki Istené és Istenért van, aki bizonyos értelemben — nem panteisztikusan természetesen, de mégis valós értelemben, darab Istenből, az isteni természet részese — hiszen a teremtés nem olyan tevékenység, mint az emberi alkotás és a kegyelem sokkal több, mint pusztá örökbefogadás. Igen, ezért és csak ezért érdeklődik ő az ember iránt, ezért és csak ezért szereti az embert: számára *az Isten és a felebaráti szeretet parancsa egy*.

Ebben tökéletesen megegyeznek Krisztussal az igazi nagy apostolok. Ott van *szent Pál*, aki, mikor apostoli vágyait nem tudja szívébe fojtani, azt adja magyarázatul: „Krisztus szeretete sürget minket“ (2 Kor. 5, 14). Amikor apostoli munkáira gondol, amikor egész életét, munkáit fáradozásait az embereknek szenteli, azt mondja mégis: neki élni Krisztus, ő nem is akar köztük mást ismerni, csak ezt a Krisztust, akiért él, akiért neki meghalnia nyereség. (Vö. Fil. 1, 21; 1 Kor. 2, 2). Igen, ő üdvözíteni, boldogítani akarja az embereket, de apostoli feladata és lelkülete ezen a ponton nem áll meg: emberszeretete nem a pusztá humanizmus, hanem istenszeretet, ezért emberszeretete visszakanyarodik Krisztushoz: a lelkeket csak abból az okból akarja elvinni Krisztushoz, hogy azokat Krisztusnak adja: „Mert isteni féltékenységgel aggódom értetek“ írja a korintusiaknak, akiket félt a tévtanítóktól, és hozzáteszi: „hiszen eljegyeztelek titeket egy férfivel, hogy tiszta szűzként vezesselek Krisztushoz“ (2 Kor. 11, 2). Tehát Krisztus az, akiért lángol a nemzetek apostola, és azért akkora apostol, mert akkora Isten szeretetének a tüze benne. Emberszeretete önzetlen istenszeretet. Vagyis apostoli lelkületének forrása: Isten szeretete!

Egy *Loyolai szent Ignác*nál sem látunk mást. Amikor a kegyelem első sugara megérinti lelkét, kardjával együtt szögre akasztja világi ambícióit is: a világ, az emberek, ügyeik többé nem érdeklik; már csak az Istent látja. Teljesen elmerül a lelke Istenben. És amikor Isten szeretete teljesen uralomra jut benne, amikor a föld önmagában színtelenné válik számára, akkor, és csak akkor, kezdi újra felfedezni a földet — de nem önmagában, hanem már Istenben. Akkor látja meg az Istent az emberekben, Isten érdekeit, dicsőségét a világban. És csak akkor telik meg a lelke apostoli vágyakkal, apostoli tűzzel. Benne is uralomra jutnak Krisztus apostoli érzései; ő sem tudja már tétlenül nézni, hogyan bántják és vetik meg a végtelen Urat és jó Istent. Az ő számára is égető seb, elviselhetetlen, fájdalmas botrány lesz az emberek istentelensége, közönye, az Isten szent Fölségét megbántó sok bűne. Tehát benne is Isten szeretete lesz emberszeretetté, apostoli tűzzé. Szíve érzéseit önti ki a coimbrai skolasztikusoknak: „Nézzetek csak körül, hol tisztelik isteni Fölségét, hol a jóságát, hol engedelmeskednek szent akarátának . . . Épp ellenkezőleg! Nagy lelki fájdalommal nézzétek, mennyire nem ismerik, mennyire megvetik, gyalázzák mindenütt szent nevét, hogyan utasítják vissza mindenütt Jézus Krisztus tanát, hogyan feledkeznek el példájáról és hiúsítják meg a maguk részéről vérenek gyümölcsét — hiszen oly kevesen használják fel azt.“ Ime, szent Ignác apostoli lángolásának végső forrása; ime, mi az, ami miatt elhagyja a kontempláció csendes magányát és nem is csak maga egyedül, hanem egész hadsereg élén lép a világtörténelem arénájába, hogy küzdjön Istenért és megmentse a lelkeket Istennek.

Apostoli lelkének ezt a genezisét látjuk igazolva a *lelkigyakorlatokban* is. Az a forrás, amit az elmélkedések az elsőől az utolsóig megnyitnak, Istennek, Krisztusnak a legtisztább szeretete. Ha valaki, tudva azt,

mennyi nagy és szent apostol került ki a lelkigyakorlatokból, azzal a várakozással venné kezébe a Lelkigyakorlatos Könyvet, hogy abban nagyszerű toborzó elmélkedéseket fog találni az apostoli életre, az nagyon csalódna. Nem, toborzásról itt szó sincs: ehelyett minden elmélkedés arra van beállítva, hogy az Isten szeretetét megszerezzük, és arra, hogy önmagunkat teljesen odaadjuk neki. És éppen azért, mert az Isten szeretete csúcsaira vezetnek a lelkigyakorlatok, lettek a legnagyobb apostolok megteremtőivé. Mert csak Isten szeretetének gyarapodása növelheti az apostoli erőt, csak ebben a szeretetben foganhat és érhet be az igazi apostoli szellem, ezért kiváló iskolája a lelkigyakorlatok az apostoli lelkületnek. És mintha félné szent Ignác, hogy lelkigyakorlatainak ezt a tanítását esetleg nem értik meg a fiai, a fent idézett levélben szívükre köti: „Mindenek felett kívánom, hogy Jézus Krisztus tiszta szeretete, az ő tiszteletének és az általa megmentett lelkek üdvözítésének vágya lelkesítsen fel titeket az apostolkodásra.” Ezt nem lehet félreérteni: csak akkor, ha ez a tiszta istenszeretet hajtja őket, csak akkor lesznek apostolok. Míg ellenben, ha nem ez az erő viszi őket az emberekhez, legyen az bár valami nemes emberi érzület is, szeretet, de nem Isten szeretetével azonosult emberszeretet, akkor minden apostoli működésük csak utánzat lesz, ők pedig csak látszat-apostolok lesznek.

Igy mutathatnánk be sorra minden egyes szent apostolnál, hittérítőnél, mennyire megegyeznek ők ebben is, az apostoli lelkület tekintetében is, Krisztussal. De hagyjuk el most ezt. Csak egy szentet szeretnék még itt bemutatni, aki nem volt hithirdető, nem volt pap, hanem pápai klauzurás apáca. Szeretném idézni *Kis szent Terézt*, akinek apostoli lelkülete annyira autentikus, hogy Xavér mellett a missziók pártfogója lett. Hogyan nyilatkozik meg az apostoli hév csodálatosan mély önfelajánló imájában? „Nem akarok érdemeket gyűjteni a mennyre, én egyedül a te szeretetedből akarok dolgozni, egyedül azért, hogy kedvedre tegyek, vigasztaljam szivedet és megmentsem a lelkeket, akik azután szeretni fognak téged örökké.” Kis szent Teréz is vágyik a lelkek után, de azért, mert Istent szereti és így szükségképpen kívánja, hogy mindenki szeresse őt; ő is akar dolgozni a lelkekért, de azért, hogy átadhassa őket Istennek, akiben mindent szeret, akit minden felett, egyedül szeret.

Ebből nyilvánvaló, mennyire nem elég az apostolkodáshoz az a lelkület, amely csak azzal törődik, hogy Krisztust elvigye az embereknek. Amelyik itt megakad és csak az emberek megmentését nézi, amelyik nem Istenen keresztül jut el az emberhez és megreked valami természetes együttérzésben és rokonszenven. Az ilyen apostoli működés már eleve több-kevesebb terméketlenségre van ítélve. Túl sok lesz benne az érvényesülési vágy, az önzés, az önféjűség, a törtetés a mindig több hatalomra és befolyásra. Az ilyen apostoli tevékenység visz azután sokszor összeütközésbe az Egyházzal, a felettesekkel és a munkatársakkal. Az ilyen helytelenül értett apostoli lelkületből fakadnak a belső meg-

hasonlások, a kiábrándulás az emberekből, Egyházból és sokszor még magából Istenből is. Mindez azonban, csak akkor következik be, ha erős, aktív egyéniség téved erre az útra. Ha ezt a téves apostoli lelkületet egy átlagember hordozza, annak csupán lendülete, tevékenységi irama fog csökkenni, amily mértékben kimarad az eredmény, hogy végül is megelégedjék valami nyárspolgári kompromisszummal, amely inkább pepecselgetésnek, ártalmatlan időtöltésnek, mint tetterős, hatékony apostolkodásnak lesz mondható. És mindkét esetben kárára lesz az ilyen „apostoli” tevékenység a lelki életnek, sőt könnyen el is sorvaszthatja azt.

Míg ellenben, ha lobog bennünk *Isten szeretetének tüze*, akkor meglesz bennünk az igazi apostoli lelkület is. Akkor mi sem tudunk nyugodtak maradni, hanem azon leszünk, hogy ezt a szeretetreméltó, nagy Istent lehetőleg mindenki megismerje és szeresse — amint nem tudjuk elviselni, hogy anyánkat barátaink, ismerőseink ne ismerjék, ne szeressék, vagy éppen megvessék. Akkor a mi szívünkön is úgy fog égni a bűn, Isten sérelme, mint Krisztus szívén és úgy ösztönöz minden áldozatra, még a legnagyobb apostoli tetterre, a vértanuságra is, mint Krisztust ösztönözte, aki életét odaadta a világ bűneiért. Így apostolságunk minden ízében természetfeletti lesz; nem kell félnünk, hogy munkálkodásunk nem lesz más, mint aktív vérmérsékletünk megnyilvánulása, tettvágyunk természetes kielégítése. Ez biztosítja majd a gazdag aratást is, mert Isten kegyelme bőven árad ilyenkor rajtunk keresztül; Isten ereje, az isteni szeretet tüze lesz ajkunkon, szavunkon, bennünk.

Az ilyen apostoli lelkület nekünk *magunknak is hasznos*. Nyomában állandóan növekszik bennünk Isten szeretete, mert apostolkodásunk minden megnyilatkozása, imája, áldozata, a szeretet tevékenysége lesz, a szeretetet gyarapítja bennünk. Szívünket így lassan teljesen átjárja Isten szeretete, minden szándékunk tiszta lesz, hibáink kiirtása, az erények megszerzése sem képez majd különösebb problémát. De emberszeretetünk is elveszti emberies, földies vonásait: természetfelettivé lesz és ezért erős, kibírja, elviseli az emberek hálátlanságát is.

Nem kétséges tehát, hogy az *egyetlen erő az igazi apostolkodásban az Isten szeretete*. Ez az egyetlen forrás, amelyből a krisztusi apostolkodás merít. Így egyszerre világos lesz, milyen jelentősége van az apostoli felkészülésben éppúgy, mint az apostoli élet tevékenységei közepette napi meditációnknak, amelyben élesztjük a szeretet tüzét; milyen szerepe van napi szentmisénknek, amelyben valós érintkezésbe kerülünk Krisztus szeretetének legnagyobb tényével, s így jobban, mint bárhol, felgyúlhatunk az áldozatos istenszeretetre. Akkor látjuk minden kis áldozat fontosságát: ezek forgácsai tartják lángolásban az apostoli tüzet. Akkor belátjuk, milyen döntő szerepe van apostoli hivatásunkban az évi lelki-gyakorlatoknak, amelyeket P. Sierp az istenszeretet főiskolájának nevez. Így életünk egyetlen kontempláció lesz a szeretet megszerzésére. A szeretet pedig egyre növeli az apostoli lelkületet.

PAPOK LELKIGYAKORLATA

V. KRISZTUS IMÁDSÁGA ÉS AZ ENYÉM

„Domine, doce nos orare . . .“ (Lk 11, 1)

Keresztényi és papi életem feladata az, hogy hasonlóvá legyek Krisztushoz. Ez a hasonlóság mindenestől Krisztus kegyelmének műve bennem, de gyökerében félreérteném ennek az isteni tevékenységnek a természetét, ha úgy fogná fel, mintha egy automatát mozgatna, s nem úgy mint egy személyes tetteire indító belső erőt, amely jótékony hatásával átjárja gondolataimat, érzelmeimet és akaratomat, s egészen enyémmé, életem valóságává lesz. A kegyelem hatékonysága tehát annál erősebb lesz bennem, minél tudatosabban és készségesebben együttműködöm vele. Együttműködésem két elemi eszköze az önismeret és az önmegtágadás. A harmadikat talán helyesebb nem eszköznek neveznem, mert annál sokkal több: valami, ami mint belső magatartás krisztusi önismeretemhez éppen úgy szükséges, mint életem aszketikus fegyelméhez. S ez nem más, mint jelenlétem Isten színe előtt: az imádság.

Elsősorban azt kell meglátnom, hogy milyen döntő szerepe van lelkiéletemben az imádságnak, hogy aztán az imádkozó Krisztustól tanuljam meg, hogyan kell nekem magamnak imádkoznom.

Mire való az ima?

Ez a kérdés minden bizonnyal olyan idős, mint maga a kérdező ember, vagyis az ember kérdése léte értelméről és Istennel való kapcsolatáról. A keresztény ókor egyiptomi remetéinek anekdotái közt följegyeztek egyet, amelynél szemléletesebb választ erre a kérdésre nem ismerek. Egy nagyvárosi élethez szokott, kétkezésre hajló fiatalember fölkeres egy öreg remetét a pusztában és megkérdi tőle: „Mondd, atyám, miért imádkozol annyit? Szerintem semmi szükség az imára, mert vagy tudja az Isten, hogy mire van szükségünk, s akkor végtelen jóságában kérés nélkül is megadja, vagy pedig nem tudja, de akkor meg hiábavaló dolog tudomására hozni, mit akarunk, mert ugysem képes teljesíteni; — ha ugyanis nem mindentudó, hogyan lehetne mindenható?“ Az öreg egy pillanatra elgondolkozott, aztán kis kertjére mutatva így szólt: „Nézd, fiam, látod ezt a tenyérynyi paradicsomot itt a pusztaságban? Mit gondolsz, teremne-e valamit is ez a szikkadt föld, ha meg nem művelném? Talán valami haszontalan gazt hajtana, de hogy munka nélkül ilyen kertem nőjön itt, azt ugyan hiába várnám. Bennünk is ébrednek érzések és gondolatok, de észrevetted-e, hogy mennyi köztük a haszontalan? Mi

lesz velünk, ha nem műveljük belső világunkat? Mi is elgázosodunk egészen. Nem az Istennek van szüksége imádságunkra, nekünk magunknak kell az: imádságunkkal műveljük meg szívünk talaját.”

Ez itt a döntő az imádság kérdésében. Semmi kétség, az Úr Krisztus a kérő imáról is azt tanítja, hogy szükséges, és hogy nem szabad belefáradni (Lk 18, 1). De túlságosan emberi módon vélekednék Istenről, ha azt hinném, hogy kéréssel tudomására hozok valamit, amit ő ne tudna, meggyőzni igyekezném valamiről, amit másként gondolna, rábeszélni próbálnám valamire, ami nem volt szándékában. Mindez nyilván tévedés volna. De már magában az is elég együgyű emberi felfogásra vall, ha úgy gondolom, hogy imádságommal „megszerzem” Isten segítségét ahhoz, amit a magam erejéből nem tudok véghezvinni. Ezzel szemben az igazság az, hogy ha helyesen imádkozom, akkor nem a magam szándékát akarom érvényre juttatni Istennél, hanem inkább azt keresem, hogy az adott helyzetben és a fölmerült nehézségek közt mi az Isten szent akarata, s hogyan teljesíthetem azt maradék nélkül.

Mire való hát az ima? Kétségkívül nem arra, hogy „rábeszéljem” Istent szándékaim teljesítésére. Amikor imádkozom, akkor magamba szállok, belsőmben Isten színe elé lépek. Elébe: teremtő, megváltó, üdvözítő Istenem, életem szuverén Ura elé viszem ezt az emberi életet, minden törekvésével és reményével, minden nehézségével és küzdelmével, minden feladatával és felelősségével együtt. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum! Megnyílok feléje. Világosságát és erejét várom, nem azért, hogy valami emberi előnyöm származzék belőle, hanem azért, hogy felismerjem az ő örök szándékát rólam, s hogy akaratának rendjébe illesszem belé a magam problémáit és szükségait. Imádságomban tehát „megművelem szívem talaját”, megteremtem magamban a belső készséget arra, hogy itt és most fel tudjam ismerni az ő szent akaratát és szeretetből engedelmeskedve életté is tudjam váltani azt.

Krisztus imádsága

Krisztus is ebben a szellemben imádkozott, de az ő imája és az enyém közt van egy mélyreható különbség. Krisztusnak nem volt szüksége arra, hogy „megművelje” szíve talaját”. Az ő emberi életszentsége pontosan azt jelenti, hogy szüntelen tudatában élt Isten szent akaratának és mindig készen volt arra, hogy maradéktalanul teljesítse azt. Nyoma sem volt benne az isteni akarattal ellenkező szándéknak, vagy a bűnre hajló vágynak, ami arra indította volna, hogy ne lássa jónak, amit Isten jónak lát, s ne szeresse, ami Istennek kedves. Értette és magáévá tette Isten szándékait, életeleme és tápláléka lett az isteni akarát: „Az én eledelem az, hogy annak akaratát tegyem, aki küldött engem” (Jn 4, 34). Imádságában tehát nem kellett megteremtenie magában a belső készséget Isten akaratának felismerésére és teljesítésére. Itt a nagy különbség köztünk.

Ő, amikor imádkozott, sohasem lanyhuló belső készséggel vitte emberi életének igazságát Isten színe elé. Imádságában önként és tudatosan adta oda mennyei Atyjának ezt az istenszerető, engedelmes életet, amely a lét rendjében már különben is elválaszthatatlanul a Fiú-Isten tulajdona volt. Élete folytatódott imádságában s imádsága életében. Életszentsége teljes önátadássá tette imádságát s imádsága tökéletes Isten-szolgálatá avatta életét. Ehhez az imádsághoz más nem mérhető: ez a szüntelen, teljes jelenlét Istennél, Isten emberré lett Fiának bensőséges beszélgetése mennyei Atyjával.

Ez a páratlan krisztusi ima, mint egykori tanítványában, most bennem is önkéntelenül fölkelti a vágyat: „Uram, taníts engem imádkozni“ (Lk 11, 1). S a csodálatos az, hogy az imádság, amelyre tanít, ugyanolyan tiszta, egyszerű és igaz, mint az ő személyes imája volt, még ha nem is tudom ugyanazzal a lélekkel mondani. Vele, Isten Fiával, s az ő kegyelméből megigazulva, magam is mint Isten gyermeke lépek a mennyei Atya színe elé s szólítom őt Atyámnak. Magamra nem is gondolok, csak őt, Uramat Istenemet látom: az ő szentsége tükröződék bennem s minden teremtetten, az ő isteni uralma — mielőtt hatalommal és dicsőségben végleg beteljesülne — jusson érvényre életemben és az egész emberi társadalomban, az ő akarata legyen a törvény, amit önként elfogadok és elfogad minden isteni szabadságra és szeretetre született ember. Isten a létem értelme, értéke és célja: az ő uralma, szent akaratának teljesítése tesz igazzá, jóvá és szentté. Ez teremti meg életem belső rendjét és avatja azt Isten szolgálatává.

Így, ebben az isteni rendben akarom élni kegyelmi életemet, apostoli hivatásomat. Hitem nagy eszméit s a belőlük eredő istenszeretetet tehát mindennapom gyarkorlatába akarom gyökereztetni s ezért nem maradok meg a nagy eszméknél és érzéseknél, hanem alázatosan kérem Istentől mindazt, amire életté váltásukhoz nap-nap után szükségem van. Kérem tőle, nem mintha ő nem tudná, hogy mire van szükségem (Mt 6, 8) hanem azért, mert ezzel ismerem el, hogy ő életem Ura Istene. Kérem a mindennapi kenyeret, mindazt, ami nélkül nem tudnék tisztességesen élni a világban: a táplálékot, az egészséget, a ruhát s az otthont, az erőt és lehetőséget a munkára, az emberi felüdülést . . . Kérem minden bűnöm teljes bocsánatát, hogy szívem felszabaduljon és egészen megnyíljék neki . . . Kérem, álljon mellettem az élet erkölcsi harcában, legyen belső erőforrásom, óvjon meg a gonosztól és őrizzen meg magáénak . . . Kérem mindezt magamnak, de kérem azoknak is, akiket rábízott, akikért egyszer felelnem kell . . .

Ez a krisztusi imádság: életem köznapi valóságát viszem mennyei Atyám elé, átadom magam neki készségesen s szívből kérem, hogy úgy tudjam élni békéköznapijaimat, hogy azzal betölthessem teremtetten létem értelmét: egészen az övé lehessek.

Az én imádságom

Arra kell törekednem, hogy így tudjak imádkozni. Krisztus megtanított arra, mit imádkozzam. Szavakkal vagy szavak nélkül, ha helyesen imádkozom, azt voltaképpen mindig az Úr imádságának értelmében teszem. Példájával megtanít arra is, hogyan imádkozzam, de az imádság gyakorlata már az én feladatom marad. Nem könnyű feladat. Hogyan juthatok el arra a belső jelenletre, amelyben minden mást kizárva csak Istenre figyelek? Hogyan leszek olyan készséges, hogy legalábbis az imádság idején semmi más ne érdekeljen, csak ő? Hogyan tudok úgy megnyitni feléje, hogy előtte belsőm legrejtettebb zúga se maradjon felfedetlen? A tökéletes ima kegyelmi ajándék, de rajtam áll, hogy teremtemsem annak emberi feltételeit.

Első feltétele kétségkívül az, hogy jobban megismerjem őt, akihez imádkozom. Emberi kapcsolatot sem tudok teremteni senkivel, akit nem ismerek, s akiről nem tudom, hogyan érez, hogyan gondolkodik. Istennel, aki tiszta szellem, még fontosabb ismerkednem, hogy kapcsolatot találjak vele. Őt, a maga valóságában, sohasem látta földi ember: az emberre lett Egyszülött az egyetlen, aki közvetlen tapasztalatból beszélt róla (Jn 1, 18). Elmélkedve olvasom az ő szavát s mindazokét, akiket az ő szava és Lelke inspirált. Szívesen nyúlók teológiai könyvekhez nem azért, hogy elvont dogmatikai tételeket ismételgessek, hanem hogy egyre jobban értsem belső összefüggéseiben is Isten üdvözítő művét, az üdvösség történetének isteni tényeit és igazságait. Az elmúlt évtizedekben a teológia újjászületett: ma nem kell sokat kutatni megfelelő könyv után. Nulla dies sine linea. Figyelni csak úgy tudok Istenre, ha él gondolataimban és foglalkoztatja értelmemet.

A második feltétel maga az aszketikus élet: követnem kell Krisztust, törekednem kell, hogy hasonlóvá legyek hozzá erkölcsi életemben, hogy, ha nem is az ő emberségének tiszta igazságával, de legalábbis szándékom és törekvésem őszinteségével léphessek Isten színe elé. Különbön is aszketikus erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy rendet tudjak teremteni érzéseim és szándékaim szövevényes világában, s csak ha engedelmességre vannak fogva ösztönös erőim, akkor szabadul fel szívem az Úristen felé. Chantal Szent Franciska válasza volt ez, amikor egyszer megkérdezték tőle, miért tud olyan jól imádkozni: „Mert szabad a szívem.”

De mindez csak távolabbi előkészület. Amikor imádkozni akarok — s ez a harmadik feltétel — akkor félre kell tennem minden könyvet és aszketikus feladatot és magamba kell szállnom. Az ima csendben születik. Isten különbensem szavakat vár tőlem. A sok szó többnyire csak a belső szó, a gondolat hiányát takarja. El kell csendesednem, hogy a kegyelem indítása nyomán rátaláljak lelkem szavára, arra az egyszerű belső szóra, amely valóban az én személyes szavam Istenhez. Ez már igazi imádság. S erre nem marad el Isten válasza sem. De ha ő megszólal lelkiis-

meretemben, akkor már egészen tökéletessé vált az imádságom: az isten-gyermek beszélgetésévé mennyei Atyjával.

Aligha tudnám jobban összefoglalni elmélkedésemet, mint a nagy svájci misztikus parasztember, Flüeli Szent Miklós imádságával:

*„Én Uram, én Istenem, adj meg nekem mindent, ami hozzád vezet!
Én Uram, én Istenem, végy el tőlem mindent, ami tőled visszatart!
Én Uram, én Istenem, végy el engem önmagamtól és adj
oda egészen te magadnak! Ámen.“*

LAKOS ENDRE

CORAM SANCTISSIMO

„Adoro te devote, latens Deitas,
Quae sub his figuris vere latitas . . .“

— Itt vagyok megint, Uram. Jöttem, siettem hozzád. Mint máskor is. Nem engedek a napi negyedórából, amit veled együtt tölthetek. Néha száraz a lelkem. Nem tudok semmit sem mondani. Csak térdelek. Szinte minden percben megnézem az órát, hogy sok van-e még hátra. Nem tudok mit kezdeni Veled, Uram. Ugye nem haragszol?

— Nem haragszom!

— Máskor meg úgy eltelik az a negyedóra, hogy észre sem veszem. Elbeszélgetek veled magamról, munkámról, problémáimról. Érdekes, rájöttem, hogy te szólsz hozzám. Na, nem hallható hangon, hanem az értelem fényénél és a kegyelem vonzásával. Hányszor van úgy, hogy egy-egy problémára nem tudok megoldást. Ilyenkor már egészen ideszoktam hozzád. Futok, mint gyerek az anyjához. És akkor várok, várok. És te megszólalsz: egy egészen egyszerűnek látszó dolog, ami a probléma megoldása. Nem jutott volna eszembe, akárhogyan törtem volna is a fejem. De Te szólsz. Szólj is Uram, mert hallja a te szolgád!

— Rákacsintok az Istenre. Cinkosan összemoszolygunk. Nagyon jó kedvem van ettől a mosolytól.

— Ismét máskor, amikor túlrad a kegyelem, csak annyit mondok: Isten, Isten, Isten . . .

— Az ilyen negyedórákért elviselem a szárazakat. Mikor igazán nem tudok az Istennek mit mondani. De kitartok! Mert tudom, hogy akkor, amikor akarsz, megszólalsz. És nem tudom, mikor akarsz megszólalni. Sokszor van úgy, hogy nem tudom, miért térdeltem a tabernákulum előtt. Eltelt a negyedóra minden nélkül.

— Tudom, Uram, hogy minden tetőled függ. *Attól függ, hogy mennyi*

kegyelmet adsz. Én nem tudok semmit sem tenni ennek érdekében. Csak imádkozni és újra csak imádkozni. Minden a kegyelmeden múlik, Uram. Ha nem adsz kegyelmet, akkor száraz maradok.

— Tudod-e, miért van az, hogy egyszer kapsz kegyelmet, másszor meg nem?

— Nem tudom, Uram!

— Ez azért van, hogy megtudd te is azt, hogy senki énhozzám nem jöhet, hacsak az Atya nem vonzza. Az *Isten vonzása* az, amely benned a kegyelmet ébreszti. És hogy azt ne hidd, hogy hozzám akkor jöhetsz, amikor akarsz, hát néha megvonom kegyelmeimet. A legtöbb ember itt szokott elbukni: egyszer-másszor nem kap kegyelmet, erre azt hiszi, a kegyelem kiapadt. Akkor elmarad. Legfeljebb még egyszer-kétszer jön. De nem többször. Pedig én nem engedhetek abból, hogy az jön hozzám, akit az Atya vonz. Ha többször jönne az illető, megtudná, hogy én vagyok az Úr. Ennek a tudata halt ki az emberekből, az én Úr-mivoltomról lemondani! Az jön hozzám, akit én hívok, akkor szólok, amikor nekem tetszik.

— A vallásban nem látnak egyebet, mint eszközt, hogy kívánságaik kielégüljenek. Ha szükségük van rám, jönnek. Ha nincs, nem jönnek. Azt hiszik, a vallás „égből csöpögtetett szent harmat az arra igényt tartók számára“ . . . Nem, a vallás: Istennek kijáró hódolat! Ha tetszik, ha nem. „Fuszekli összevágó“ hódolat! Ott nem kapni kell, hanem adni kell. Az más lapra tartozik, hogy nekem mindenki csak visszaad, hogy senki engem meg nem előzhet az adásban. Ez az én dolgom! Hogy adok a vallásban. De akkor is vallásosnak kellene lenni, ha nem kapnának benne semmit az emberek. Az Istennek egyszerűen kijár a hódolat!

— Értem, Uram! Most éppen jókor jött ez a gondolat, mert a vasárnapi beszédre készülök. Nagyon köszönöm! Hiába, neked csak visszaadni lehet! De jól felhasználom majd ezeket a gondolatokat vasárnap! Különben is, most már elmélkedve készülök a prédikációimra. Csütörtöktől minden nap a következő vasárnap evangéliumát elmélkedem. És bevált! Jó a beszédeim. Nos, mit szólsz hozzá?

— ...

— ... Szólj hát! Mi baj van? Hát elmélkedem! És ez is baj?

— Nem egészen így gondoltam a dolgot.

— Hanem hogyan?

— A prédikációra való készülés *papi munka*. Beletartozik a heti munkatervbe. Hogy elmélkedve készülsz? Jó, hát próbálj meg másképpen: nem fog menni. Hiába is akarod, nem sikerül. Jó-rossz, kibicskázott, összelopkodott beszéd lesz az egész. Mely nem a tied. A prédikációra csak elmélkedve lehet készülni. Magadévá csak úgy tudod tenni az anyagot, ha átélmedked.

— Értem, Uram.

— Más a *papi elmélkedés*. Az nem papi munka, amelyet végezni kell,

hanem papi életigény, amelyet ki kell elégíteni! A beszédkészületben arról elmélkedik a pap, ami a híveknek kell. Az elmélkedésben pedig arról, amit ön maga számára kell megtartani.

— Az elmélkedésben arról elmélkedik a pap, hogy mit kíván tőle az Isten, személy szerint tőle. A prédikációban arról szól a pap, hogy mit akar Isten az emberektől. Az a jó prédikáció, amikor az emberek gondolkodóba esnek afelől, hogy mit is tegyenek. És amely után indítatva érzik magukat arra, hogy afelől kérdezősködjének is. És ez a lelkivezetés. A jó prédikáció folytatása a gyóntatószék és a lelkibeszélgetés. Ebben áll az emberek megváltása! Ha rádöbbszük őket arra, hogy akaratukat hozzá kell édesíteniök Isten akaratához.

— Értem, Uram. Úgy van az, mint ahogy Madách adja Lucifer szájába a szót:

„Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
Urát, de torzalak csak, képe nem;
Végzet, szabadság egymást üldözi,
S hiányzik az összhangzó értelem.“

Pedig nem hiányzik az összhangzó értelem. Megvan az, az Istennél. Isten bírja az összhangzó értelmet.

— Ti úgy mondjátok, hogy Isten tud rossz dolgokból is jót kihozni, meg hogy Isten tud görbe vonalakon is egyenesen írni. A világ olyan, amilyen. Hogy a feje tetején áll, annak egyedül ti vagytok az okai, emberek. Én elérem célomat. Hanem hát tehetnétek szebbé a földet, ez egyszer biztos!

— Uram, ezt kellene hirdetni az embereknek: igazítsátok akaratotokat Isten akaratához!

— Igen! Pontosan ezt kell elmondanotok a híveknek.

— Meg nekünk is mindig erről kell meggyőznünk magunkat. Egy érdekes van a világon: mit akar tőlem az Isten?!

— Tehát tegyetek úgy, mint én: rendszeresen elvonultam egyedül imádkozni, egyesülni Istennel. Ezért örülök, fiam, hogy itt voltál megint a „negyedórára“.

— Nagyon köszönöm, Uram!

— Jó éjszakát! Kedves fiam!

— Jó, éjszakát, Uram!

A Kapisztrán ferences rendtartomány amerikai főnöke írja:

Az itt mellékelt 20 dolláros csekk a PE céljaira szolgál. A magam nevében és egy-két hozzám hasonló feledékeny testvérem nevében küldöm. A jó Isten áldja meg a munkát, amit Ft. úr és munkatársai végeznek.

Roebling, Mandl Maximus OFM

ELMÉLKEDÉS A PAPI TISZTASÁGRÓL

I.

Egy röpke szó üti meg fülünket: *evilág*. Nyomban olyan ijesztő vízió rajzolódik elénk, hogy beleremeg a lelkünk. Mit jelent ez a *természetes világ*, igazán csak napjainkban tárul fel szemeink előtt a maga szédületes arányaiban. Szinte óránként születnek új fölfedezések, és pedig olyanok, amelyekről eddig álmodni sem mertünk. Az emberiség gazdasági, kereskedelmi és politikai megszervezése elképesztő méreteket ölt. A technikai alkotás lehetőségei végtelen távlatokat nyitnak meg, as az ember máris hozzáfogott, hogy legjobb tehetségének, érdeklődésének és idejének bevetésével ezeket meg is valósítsa.

Milyen szerényen húzódik meg a féktelen dinamizmussal szemben a *természetfölötti világ víziója*. Milyen félénken tapogatózik bennünk a kérdés: vajon ennek az evilági embernek lesz-e még érzéke, igénye és ideje, lesz-e még egyáltalán érdeklődése természetfölötti irányban? S ennek az emberi tudatban kifakulni idült kegyelmi rendnek egyedül én vagyok közvetítője és képviselője, mondja körlelevelében Szentséges Atyánk. Az orvossal, mérnökkel, vegyésszel és közgazdással szemben mennyire magányosan, lemaradtan, majdnem sután állok a másik oldalon! Istenem, mennyire imponálóan kellene megmutatnom annak a másik világnak valóságát, milyen vonzóan kellene képviselnem a kegyelmi rend szépségét, hogy valamiképpen ellensúlyozzam az immanens világ elkápráztató voltát, varázsát!

A természetes világ szédületes szervezkedése közben a természetfölötti világ víziója igazában csak akkor válik ijesztővé, amikor saját papi életünkre esik tekintetünk. Mert mi lesz akkor, ha még az én életem súlypontja is a földiek felé gravitál? Ha érdeklődéseim és vágyaim engem is fogva tartanak a látható világ csillogó börtönében? Ha az én életemből is az evilágiság levegője árad? Akkor az Evangélium ügye reménytelenné válik az eljövendő világban.

Ezért kívánja meg az Egyház szolgáitól, hogy szűzi tisztaságban éljenek. Talán semmi sincs, ami az embert, szívét, lelkét, testét egyaránt annyira ehhez az érzéki világhoz fűzné, mint a test és vér kapcsolatai. Ezért ha valaki egészen Isten országának szenteli életét, elsősorban ezektől a szálaktól kell fölszabadulnia. „*Ezért búcsút kell mondani azoknak a dolgoknak, amik a világéi, hogy egyedül azokkal törődjék, amelyek az Uréi. Mivel tehát szabadoknak kell lenniök a világ gondjaitól, és egészen az isteni*

¹ Az elmélkedést a kiadó engedélyével a Maradatok szeretetemben“ c. könyvből közöljük. A kitűnő elmélkedési füzetet főleg papoknak és a kedves nővéreknek melegen ajánljuk. (Szerk.)

szolgálatra kell szentelni magukat, a coelibatus törvényét tartják, mert Isten szolgálata és a lelki atyaság követeli.“

A jó Isten kegyelmével szenteljük ezt az elmélkedésünket a papi tisztaságnak. Ő, ehhez nagy megvilágító kegyelemre van szükségünk, mert a test és vér párázata megfekszi a szellemet! Olyan kegyelmet adj, Urunk, amely nemcsak világít, de gyújt is, nemcsak az utat mutatja, de vonz is, mert a vér tüzes és a test lefelé gravitál. A mi édes Üdvözítőnk saját életére, a legnagyobb kegyelemre mutat: *„én vagyok a világ világossága! Én vagyok az út, igazság és élet! Ne féljete, én meggyőztem a világot!”* Emeljük tehát Reá áhitattal tekintetünket.

1. Eszményképünk

Aki már megmászott ezerméteres hegyormokat, igazat fog adni: kevés olyan boldogító és fölemelő érzés van a földön, mint a magasságok tiszta, üde és fölszabadító légköre. Nos, a magasságoknak ez a végtelen és áttetsző tisztasága árad a mi Urunk alakjából, életéből, sőt környezetéből is. Mons Dei. Isten hegye.

Körülötte minden tiszta. Édesanyját kiválasztja, nem a csodatevés, karizmájával, nem a jövődölések adományával, hanem a szeplőtelen kegyelmével tünteti ki. Nem őrzi meg a földi élet keserveitől, de érintetlenül megőrzi szüzességét anyaságában is. Nevelőatyjául a föld legigénytelenebb, de egyben legszűzibb férfinak keresi ki. Előfutárnak a szűz Keresztelő Szent Jánost küldi, aki maga is a családi tisztaság védelmében hal meg. Az Egyház kulcsait Péterre, de legszentebb Szívének kulcsát a szűz Szent János apostolra bízta. Őt vonja keblére, s reá hagyja legnagyobb kincsét, a Szűzanyát. Figyeljük meg, mennyi rágalom céltáblája. Elmondják faláknak, borivónak, bujtogatónak. Vádolják törvénszegéssel, istenkáromlással. Szemébe vágják, hogy forradalmár, ördöggel cimborál. De sem őt, sem apostolait egy pillanatra sem fogják a tisztátalanság gyanújába. Mindenféle démon támadja. Szeretne úrrá lenni rajta a falánkság, kapzsiság, gőg, csüggedés, kétségbeesés szelleme. A tisztátalan lélek azonban még csak kísértetni sem meri Őt. Nem elgondolkoztató, hogy az apostolok között volt áruló, tolvaj, vetélkedő, volt heveskedő és hitetlen, volt aki megtagadta, de tisztátalan nem akadt. Az ember alázattal és félve teszi föl a kérdést: vajon eltúrte volna az Úr, ha titokban akad köztük tisztátalan, mint eltúrte Júdás titkolt lopását is? Az a kép, amely az Evangéliumból tárul eléink, nem engedi meg ezt a föltevést. Ha a templomból, mely már halálra volt ítélve, szent haraggal űzte ki azokat, akik megszenteltetetté Atyja házáat, mennyivel inkább korbácsolta volna ki apostoli közül azt, aki meggyalázza a Szentlélek élő templomát!

A Szentatyák kedves bájosságával figyelhetjük meg Urunk magatartását az Evangéliumban. Péternek és Andrásnak azt mondja: *Jöjjetek! Mátéhoz:*

Kövess engem! Ezzel szemben a bűnös nőhöz így szól: *Menj!* A vér-folyásos asszonynak: *Menj!* Húsvét hajnalán a szent asszonyokat is küldi: *Menjetek!* Csak Édesanyjának engedte meg, hogy testéhez nyúljon. Egyetlen egyszer érinti meg egy beteg asszony, máris felkiált: *Ki érintett engem?* Föltámadása után Szent Tamásnak még oldala sebét is föltárja, Mária Magdolnának pedig azt sem engedi meg, hogy lábait illesse. A keresztről is férfiak vették le szent Testét, s úgy intézi föltámadását, hogy a jámbor nők még holttestéhez sem érhetnek. Nikodémussal az éj csendjében négy-szemközt beszél, ezzel szemben a számarai asszonnyal egy nyilvános kút mellett fönséges komolysággal elegyedik beszédbe. Bárhol, bármilyen körülmények között jut nőkkel kapcsolatba, mindig küldetésének fönséges nyugalmaival fordul hozzájuk. Az idillikus, személyes jellegű, magántermészetű epizódnak még csak halvány árnyéka sem esik rá. Egész Anya-szentegyházát férfiakra építi, s a szentségi színek alatt velünk maradt testét is csak férfiak érinthetik. A mi Urunk élete telve van titokkal, de ebben a vonatkozásban olyan áttetsző, mint a májusi ég kékje, vagy mint a hegyipatak kristályos vize.

Miként a hegycsúcsok fönséges tisztasága a magasságok szikrázó fényözönében, ugyanúgy a mi Urunk emberi életének szeplőtelen ragyogása is megsejtet valamit abból a mérhetetlen tisztaságból, amely a Szent-háromság ölen illatozik. Örök szűzi tisztaság nemzi Őt az Atya ölen (sine matre), s kettőjük között a Szentlélek hófehér galambszárnyait halljuk suhogni. Ez a szűzi tisztaság vonja le a Szűzanya méhébe is (sine patre) s újra csak a Szentlélek szellőjét halljuk suhogni. Érthető tehát, ha ezt a szűztisztaságot igényli, óhajtja ott is, ahol természetfölötti módon folytatódik örök és időbeli születése. Mi papok valamiképpen az örök Atya és a Boldogságos Szűz szerepét vesszük át a kegyelem rendjében. Amint a Szűzanyának szűznek kellett maradnia, hogy megszülhessen Jézust, ugyanúgy a papnak is szűznek kell maradnia, hogy megszülhessen a lelkekben Jézust. Itt is a Szentlélek hófehér szárnyai árnyékolják be a titkot. „*Akik nem vérből, sem a férfiú akaratából, hanem az Istentől születtek.*“ Illő, hogy akik szűzen születnek, azokat szűz atya szülje, lélekben és igazságban. Innét van, hogy a tiszta életű papok keze nyomán a kenet illata árad, és vonzza maga után a lelkeket. „*Vonzz minket . . . , keneteid illatára utánad futunk.*“ Minél szűzibb a pap, annál dúsabb munkája fölött a termékenyítő Szentlélek áldása.

2. Problémák

Ha az ember hosszan ráfeledkezett eszményképére, egy idő múlva csendes, névtelen szomorúság ébred lelke mélyén, mint a csengő hang fátyolos, sejtelmes visszhangja a mélységből. Ez a valóság borongós válasza az *eszmény* hívogatására. Valami hasonlót érzek most is. A mi Urunk életének fényében meglátom a magam árnyékát. Kezdenek kibontakozni celibátusom

fájdalmas hiányai. Úgy látom, két vonalon mozog valamennyi. Az egyik *lélektani*, a másik *kegyelemtani* kérdések elé vezetni fontolgató lelkemet.

Szent Pál apostol a lélektani szempontot ragadja meg. *„A nőtlennek arra van gondja, ami az Úr: hogyan járjon az Úr kedvében. A nő azonban a világi dolgokkal törődik: hogyan keresse felesége kedvét, és megosztott.”*

A kérdés csattanója a végén van: *Megosztott.*

Ha isteni Mesterünk életét egyetlen szóban szeretném összefoglalni, keresve sem találhatnék jobbat, mint amit az apostol ad itt tollunkra: *Indivisus. Osztatlan.*

Nemcsak a megtestesülés misztériumát, hanem az Úr Jézus pszichológiáját is legtalálóbban fejezi ki. Egészen és osztatlanul adta magát a mennyei Atya szeretetének. Nincs benne semmi megosztottság test és lélek, ösztön és szellem, hivatás és élet, belső és külső, önakarat és Isten akarata között. Benne a világ fejedelmének semmi része nincsen. *Mivel pedig azt akarta, hogy papjai a Mester folytatói, nemcsak munkájának, hanem életének is folytatói legyenek, a papság eszményét következetesen erre az osztatlanságra építette.* Ha ez a pont sebet kap, veszélybe kerül egész papi egyéniségem és életem.

Mikor most elmélkedésem közben a magam múltjába szállok vissza, talán éppen azzal kell vádolnom magam, hogy kezdettől fogva ezen a seben keresztül szívárgott el papi életem minden lendülete. Talán itt a magyarázata, hogy félbemaradt papi egyéniség, torz lettem. Nőtlen életet éltem, és mégis egész papi hivatásom története húzódik meg e néhány szóban: *„Arra gondoltam, ami a világé, hogyan tessem a világnak, és meg voltam osztva.”* Valójában mindmáig nem adtam oda magam teljesen Istennek. Mindíg megosztott voltam.

1. A szemináriumban nem tartoztam a „skrupulisták” közé, ha lányokról esett szó. Sokat ábrándoztam és őrizgettem régi emlékeket. Sőt, mikor vakációra mentem, még föl is újíttattam egyikét-másikát. Néha levelezés is lett belőle. Gyerekségnek, kedves játéknak fogtam föl. Eljövendő celibátusomról komolyan gondolkoztam, de nem hittem, hogy a fiatal szív boldog szédüléseit is tiltaná. Leánytársaságban feloldódtam, kivirultam. Néha még udvaroltam is. Jó bor mellett, kirándulásokon, minden nótában, heccben szívesen benne voltam. Még büszkélkedtem is vele, hogy emiatt a civilek dicsértek, mert nem vagyok besavanyodott, szenteskedő. Sejtelmem sem volt róla, hogy ez a magatartás lélektanilag egész jövőmre szerencsétlen, sőt később végzetes is lehet. Ma mindenesetre az már világos előttem, hogy megosztott lélekkel álltam az oltár elé.

2. Jött a szentelés. Minden férfi előtt áll egy ajtó, az egyik számára varázslatos, a másik számára nagyon profán, de egyformán izgató. Titka szinte végigkíséri életünket. Főlirata egyetlen szó csupán: *Nőprobléma.*

Amikor pappá szentelnek valakit, ezt az ajtót megfontolt és határozott gesztussal be kell csukni, a kulcsot rá kell fordítani, azután a kulcsot egy

feneketlen tóba hajítani. A fölszentelés pillanatától kezdve a nő lehet kísértés, lehet veszedelmes alkalom, lehet nehéz helyzet, de *probléma, pláne hivatásprobléma, soha többé!* Amikor engem szenteltek, sajnos a kérdést nem láttam ilyen világosan, és nem cselekedtem ilyen megfontoltan. Nem emlékszem már, hogy az ajtót becsuktam-e, behúztam-e magam mögött, vagy nyitva hagytam. De annyi bizonyos, hogy be nem zártam s a kulcs ma is a zárban van.

3. Első kápláni helyemen öreg princípálisom érthetetlenül reám bízta a leány- és nőegyletet. „Maga jobban tud nekik csicseregni, több lesz a sikere is”, — Mondotta hamiskásan. Ez a munka azután ki is töltötte egész lelkipásztori ambíciómat. Sokat készültem. Szépen és melegen akartam beszélni. Akkor persze nem láttam ilyen élesen, ma már tudom: hódítani óhajtottam, de nem is lelkeket, hanem szíveket, nem a jó Istennek, hanem magamnak. Isten csupán statisztált ennél a műveletnél. Valójában a „szentbeszédekben” nem a pap, hanem a férfi szólott a nőhöz. A hatás nem is maradt el. Hamarosan akadtak rezonáló szívek. Többet jöttek gyönni, de nem a lélek hozta őket; többet áldoztak, de nem Istent éheztek. Így következett el nálam is a pillanat, mely sorsdöntő minden pap életében, az az első lépés, mikor nem azért hagyjuk el a szobánkat, hogy papi kötelességeinket teljesítsük, nem azért indulunk el valahová, mert hivatásunk szólít, hanem tudatosan és szándékosan azért, hogy valakivel találkozassunk, hogy valakinek a közelében jól érezhessük magunkat. Nem vezet rossz szándék. *De e pillanatban tudatosan is megosztjuk szívünket.* Már pedig az emberi szív úgy van teremtvé, hogy megosztani nem lehet. Szívünk nem lesz többé Istené, szív nélkül pedig csak béres lehet az ember. S aki az oltár mellett béres, az már minden lehet . . .

4. Plébános lettem. A kötelező látogatások közben tájékozódtam, s nagyjából ki is alakult szűkebb baráti köröm. Kezdtem a falusi intelligenciával összejárogatni (mert hát a többiekkel ugyan milyen közös témám lett volna?), közbe az kört szűkítettem. Végülis néhány családnál kötöttem ki, ezek közül is az egyiknél mindennap. Az a néhány többi csupán alibinek kellett. Házibarátt lettem. Istennek *szolgája*, egy családnak barátja és egy asszonynak *rajongója*. Munkám mesterségemé, időm egy része híveimé, de örömöm és érdeklődésem egyetlen családé lett. Ez a megosztottság lehet a lélek legmélyebb eresztékéig. Az már nemcsak a pap személyére, hanem hívei részére is veszélyes, ha pásztoruk egy vagy két családnál *otthon* van, a többinél csupán lelkipásztori látogatást végez.

5. Így léptem át az öregkor határát. Az érzelmek régen búcsút mondtak, a szív gazdag húrjai már régen elnémultak, helyüket étel, ital s egy jó szivar teljesen kitöltötte. Szívem már nincs megosztva, mert ami nincs, azt nem lehet megosztani. Testem azonban annál inkább. A túltápláltság szexuális téren is érezteti hatását. Azelőtt még álmodni sem mertem volna, hogy még ilyen korban is követelődző tud lenni az érzékiség. Lelkemről már régen hiányzik az ifjúság lelkesedése, hiányzik a lelkiismeret finom

rezdülése, így aztán az érzéki szféra minden lírától megfosztva tud öreg korban perverzre is válni. *Szent Tamás* szerint az emberek három csoportja nem tud pirulni: a szentek, a megrögzött bűnösök és az öregek. A szenteknek nincs miért, a gonoszoknak nincs miük piruljon, az öreg ember pedig a hosszú tapasztalás kesernyés szájjával hajlandó elintézni mindent egy vállrándítás kíséretében: *Emberi dolog!* Elmerengnek öszülő papi életemen... kisiklás nem volt, tulajdonképpen törés se volt, de Isten áldása se volt... *Meg voltam osztva.*

Vigilate et orate!

Sokan írtak már a celibátusról. Sok praktikus eszközt ajánlottak. Szentséges Atyánk ma se lát fontosabbat, mint édes Üdvözítőnk szavaival figyelmeztetni bennünket: *Vigilate et orate!* Virrasszatok és imádkozzatok! Valóban e kettőn fordul meg minden.

Vigilate!

Isten az embert férfinak és nőnek teremtette. Ezt a különbséget se koedukáció, se megszokás, se a kor meg nem szünteti. A közelség mozgásba hozza az ösztönt, az ösztön a képzeletet, a képzelet pedig iszonyatos vonzást gyakorol az akaratra. Hogyan számítsak a kegyelem erejére, ha magam keresem az alkalmat. Szinte az esztelenségig könnyelműek és következetlenek tudunk lenni ezen a téren.

Sokszor panaszkodunk, hogy a világ hamar és súlyosan ítél meg minket. Tévedünk. A világi emberek egyrészt nem naívak, másrészt nagyon is jól tudják, minek mi a jelentése. Ha látnak papot nőkkal szemben bizalmaskodni, kedveskedni, azonnal a legrosszabbra gondolnak. Majdnem azt merem mondani, erre éppen eléggé megadtuk nekik a jogot. És valóban, hogy az ilyen „ártatlanul szépet tevő” papnál még nagyobb baj nem történt, nem rajta múltott, hanem a jóságos Isten irgalmán. A világiak csak azt tudják, hogy aki A-t mondott, az B-t is fog mondani, vagy már mondott is. És ebben igazuk van.

Amikor lelkipásztori kötelesség szólít nők köze, bízhatom a status gratiae-ben. De papi kötelességemen túl egy lépést se tegyek, egy percig se maradjak tovább. „*A bizalmasságot kerüljétek és ahányszor közreműködétek szükséges, mint szent szolgák tegyétek azt*” — köti lelkünkre Szentséges Atyánk. Szent Pál apostol már leszögezte az elvet: számunkra nincs zsidó, se gazdag, se szegény, se férfi, se asszony, csak *lélek*. Ezt már a kispapok lelkébe tüzes szegekkel kell belekalapálni, s később minden évben halálos komolysággal felújítani. Mert nem az aposztáziák okozzák a legnagyobb botrányt, hanem az éveken át nyitottan gennyesedő sebek az Egyház testén! Inkább következzék be egy aposztázia, mint a lassú rothadás! *A bonum commune* előbbre való a *bonum privatumnál*.

Orate!

Egész természetfölötti életünk telve van titkokkal. Itt is van egy. Az Egyház ezért kívánja tőlünk a celibatust, hogy egészen lelki emberek

lehessünk, viszont nem lehet celibatust megtartani, ha nem vagyunk lelki emberek. Főlöszleges volna azt bizonyítani, hogy a szűzességet tisztán természetes erővel megtartani lehetetlen. Csak a kegyelem és nem akármilyen kegyelem képesít rá. Isten a kegyelmet ingyen adja, biztos, hogy megadja, de kérni kell. *Kérjétek és megkapjátok*. Ha kérés nélkül is megadná, könnyen abba a hitbe ringatnám magam, hogy ez nekem kijár. Hogy kegyelem, azzal ismerem el, hogy kérem. Teljesen Istentől függ, s Ő tőlünk tette függővé. Parancsolja, hogy kérjem, s ha kérem, csálhatatlanul megadja! Hogyan lesz annak komoly akarata a kísértés tűzében, akinek arra sincs lehet akarata, hogy imádkozzék?

Van pap, aki sem az alkalmat nem kerüli, sem nem imádkozik. Az ilyen *elkárhozik*. Van, aki imádkozik, de a veszélyt nem kerüli. Az ilyen *tántorog*. Végül, aki kerüli a veszélyt és buzgón imádkozik, annak a celibátus nem neuraszténia és kesernyés világfájdalom: befelé boldogság, kifelé pedig termékenység. Mivel a természetfölötti élet eleven organizmus, bene minden összefügg. Ha egyik vonalon hanyagok vagyunk, a másik vonalon is kezdődik a bomlás. Figyeljük meg egy pap lelkiéletét, és csatlakozhatatlanul meg fogjuk mondani, hogyan áll a celibátus terén!

Ó bárcsak mindig fülünkbe csendülnének sok könnyelműségünkért vérrel verejtékező Üdvöztőnk szavai: „Virrasszatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek. A lélek ugyan készséges, a test azonban gyöngé.” (Mt. 36, 41) (Folytatjuk)

Szemináriumi rektor írja:

Hosszú évek óta rendszeresen befutnak a MPE számai. Már régóta akartam jelentkezni szerény hozzájárulással, sőt tavalyi európai utam alkalmával szerettem volna felkeresni kiadóhivatalukat, de már nem tudtam.

A mellékelt bankutalványt (15 dollár) fogadja hozzájárulásom fejében és kérem, küldjék továbbra is lapjukat, amelyet itt a messzi szentlőrinci partokon is — ahol immár 12 év óta működöm — mindig szívesen és érdeklődéssel olvasok. Öszintén gratulálok a lap szép és biztató fejlődéséhez: évről-évre gazdagabb a tartalma és tetszetősebb a kiállítása.

Kíváló ötlet volt a „Papi önképzés” rovat beiktatása. A zsinat alatt és után az egyháztudomány különböző területein felvetődő kérdések ismertetésében bátran vállalhatja a hasznos és üdvös szócső szerepét!

Isten áldja szép munkájukat! Reméljük, sikerül elosztatniok a jelenlegi „sötét felhőket” és minden fennakadás nélkül folytathatják misszióikat. Faxit Deus!

Gaspé, Dr. Csatlós Ferenc, Rektor

Borbély István SJ

ROTTA ANGELO

és a magyarországi nunciusok

(Jegyzet. E megemlékezés nem lép fel semmiféle történetírói igénnyel. Célja nem egyéb, mint az, hogy a magyar viszonyok közé helyezze el R. A. személyét és munkásságát. A rajz részben személyes emlékekre támaszkodik, részben pedig olyan véleményekre és nézetekre, amelyek annak idején a katolikus magyar közvéleményben vagy annak egy részében ismertek és általánosságban elfogadottak voltak. Ha valaki egyszer szigorú tudományos kutatást fog ezekről az eseményekről végezni, bizonyosan sok javítani valót talál írásunkban. Elmondjuk mégis mindazt, amire emlékezünk. Ilyen közlések is figyelmeztetnek bizonyos szempontokra, amelyek különben feledésbe mennének.)

Nem emlékszem arra, hogy Rotta Angelo haláláról akár kanadai, akár amerikai újságokban valamit is olvastam volna. Magyar hírszolgálatból kaptam róla az első értesítést. Számomra a hazán kívüliek figyelme azt jelképezte, hogy az egykori budapesti nuncius beletartozik egy magyar korszak történetébe. Nemcsak azért merem ezt állítani, mert 15 esztendőn át neve sűrűn szerepelt az újságokban s ha valaki soha nem is látta őt, az egykori hírekből emlékezni kellett rá. Súlyosabb kapcsok is odafűzik hozzánk. Lejátszódtak nagy, soha ki nem törölhető események a magyarság életében, amelyek között jelen volt ő is és a római pápák mindenkori szelleméhez méltóan viselkedett. Neve azok sorába emelkedik, akik évszázadok alatt különféle események folyamán az Egyház fejének figyelmeztetését és vigasztalását közvetítették felénk.

Elmondhatjuk-e azt is, hogy ő maga személy szerint élete végéig megőrizte lelki kapcsolatait a magyarokkal? Merészség volna erre a kérdésre határozott válasszal felelni. Tény az, hogy Budapestről az Örök Városba visszatérve jelentősebb új tevékenységet már nem végzett. Pár évvel ez előtt olvashattuk róla, hogy XXIII. János pápa a bíborosi méltóságra akarta emelni. Idős korára hivatkozva kitért e magas megtiszteltetés elől. Aztán csendesen vissza is vonult a Vatikánváros egyik betegotthonába. VI. Pál pápa itt kétszer is meglátogatta.

Élete utolsó szakából azonban emlékezetes marad egy eset, amelyben hazánk sorsa iránt kimutatta érdeklődését. 1948 kora őszén történt, hogy Czapik Gyula egri érsek a háború után első ízben készült látogatást tenni

Rómában. Czapik érseket sokan úgy ismerték, mint aki az akkori politikai vezetőkkel a béke érdekében kapcsolatokat keresett. Utazása előtt keresztény politikusok azt sugallták neki, hogy e fontos cél érdekében javasolja a Vatikánnak egy római megfigyelő kiküldését. A terv ellen sem a püspöki kar egészenek, sem másoknak nem volt kifogása. Sőt az a hír is járta, hogy a kommunisták maguk is jónak látták a gondolatot. Az érsek Rómában meg is tette az ügyben előterjesztését és ott szintén helyeselték az elképzelést. Megfigyelőnek Rotta Angelo-t szemelték ki. A volt nuncius nagy készséggel vállalkozott a feladatra. A tetszetős elgondolás mégis meghiúsult. Körülbelül ugyanazokban a napokban, amikor az egri érsek a római válasszal hazaérkezett, az Osservatore Romano cikket közölt a magyar egyházi helyzetről. Ha jól emlékszem, a Vatikán lapja beszámolt az egyre növekvő katolikusellenes támadásokról (ekkor kezdődtek azok a hírlapi vagy röpiratokban kifejeződő förmedvények, amelyek a vad izgatás hangján támadtak neki egyes papoknak vagy hitbuzgalmi egyesületeknek, állítólagos demokrácia-ellenes viselkedésük miatt), talán arra is célzott, hogy az Egyház ellen erősebb intézkedések vannak készülöben s e beszámoló mellé még azt is odafűzte, hogy mindezek ellenére a magyar katolikusok rendületlenül Mindszenty bíborosban látják vezérüket. Ebbe az utolsó kijelentésbe kötött bele a kormány. Rajk László, mint az akkori külügyminiszter, jelentette ki, hogy miután a Vatikán szócsöve eleve az esztergomi bíboros mellett foglalt állást, pártatlanságát nem őrizte meg s ezért a pápai megfigyelőt nem engedhetik be az országba. Voltak a katolikusok között is, csekély számmal ugyan, akik hibáztatták az Osservatore cikkét és kifogásolt mondatát. Mások — jóval többen — már akkor látták, amit ma senki kétségbe nem vonhat, hogy Rajk nem magától, hanem felsőbb rendelkezésre egy ma már jól ismert és a kommunistáknál hagyományoszerűen használt fogást alkalmazott. Kommunista körökből ugyanis már akkor kiszivárgott és az események is igazolták azt a híresztelést, hogy Rákosi nagy haditervében a katolikus Egyházzal való kemény leszámolás 1948. esztendejének végső hónapjaira volt megállapítva. Ám az ilyen küzdelmek előtt kommunista nézet szerint mindig hasznos legalább látszólag békés megoldást keresni, egyeztető tárgyalásokat indítani. Az enyhülés útján kell aztán valamely ürügybe belekapaszkodni, megjátszani a méltatlanul sértettet és igazolni, hogy a hadjárat feltétlenül jogosult. Így történt nálunk is. Rómából nem jöhetett megfigyelő, ellenben a harc kérlelhetetlenül folyt fenyegetésekkel, letartóztatásokkal — nem hiányoztak természetesen Katona Jenő és mások figyelmeztetései, hogy az Egyház értse meg végre a „demokráciát” — míg aztán Mindszenty bíborost is rendőrök vitték el esztergomi otthonából.

Rotta érsek nem látta meg újra Magyarországot. Érdeklődése sorsunk iránt, készsége arra, hogy az izzó küzdelmek idején közöttünk megjelenjék, mégis tiszteletreméltó és feledhetetlen Végleges visszavonulását azonban

mégsem magyarázhatjuk egyedül abból, hogy a magyaroké akart maradni. Más okok is szóltak amellett, hogy többé fontosabb munkásságot ne vállaljon. 72 esztendő elmúlt már, amikor elhagyta hazánkat. Gondolhatott-e egyáltalán arra, hogy valahol nunciaturát vezessen? A háború megrázó és felforgató hatása mindenütt új helyzeteket teremtett s ezzel együtt eddig ismeretlen kérdések is jelentkeztek a katolikusok életében. Idős férfiú ne menjen ilyen állapotok közé. Talán másfajta megbízatást fogadhatott volna el Rómában?

Angelo Rotta született Milanóban	1872. aug. 9-én
pappá szentelték	1895. febr. 10-én
püspökké szentelték	1922. nov. 1-én
Magyarországról kiutasították	1945. ápr. 4-én
meghalt	1965. febr. 1-én

Munkásságát nem a pápai diplomácia szolgálatában kezdte. Még X. Pius pápa nevezte ki őt az Index-kongregáció tisztviselőjének 1910 táján. Később a Szent Péter kanonokja lett. Ebben a minőségében kapta meg a feladatot, hogy a milánói egyházmegye megbízottjaként Rómában dolgozzék a páviai egyetemi tanárnak, Contardo Ferrininek, boldoggáavatási ügyéért. E rendkívüli katolikus tudósnak alakja és példás élete nagy érdeklődést és tiszteletet váltott ki sokaknál. Valószínű, hogy Rotta A. is XI. Pius pápával és másokkal egyetemben személyesen ismerte őt. Annyi tény: 1922-ben egy pápai konzisztóriumban ő terjesztette elő mások támogatásával a kérelmet, hogy a ritus kongregációban létesítsenek bizottságot az ügy további előmozdítására. A pápa a kérelmet jóváhagyta. Rotta A. közreműködésének ezzel vége is lett. Vagyis 1922-ben megvált minden belső kúriai tevékenységtől. Ennyi idő után ugyancsak nehéz lett volna neki oda visszatérni. Még ugyanabban az esztendőben egy internunciusi megbízatást kapott. Középamerika több kis államában végezte ezt a feladatot. Ő volt az első, aki ezen az állomáshelyen munkához látott. Latin-Amerikában akkor sem voltak jobbak a viszonyok, mint most. Az új vatikáni megbízott legfontosabb teendőjét abban jelölték ki, hogy végezze el egy új egyházmegye létesítésének munkáit és igyekezzék a papnevelést erősen gondjaiba venni. Három év után Konstantinápolyba került, mint apostoli delegátus.

Régi és kényes állomáshely ez a pápai diplomácia számára. Kemal uralma alaposan megnövelte és súlyosbította a régi időkbeli származó kérdéseket. A szultánok Törökországa majdnem kellemes otthonnak tetszett ahhoz az állapothoz képest, amelyet Kemal kormányzata fokozatosan megteremtett. A régi főváros nemzetközi negyedében megtértek bizonyos hagyományos keresztény életet, másfelé azonban minden szabadabb mozgást lehetetlenné tettek. De még Konstantinápolyban is a legkisebb kezdeményezésnek is útjába álltak, a meglevő iskolák

tevékenységét egyre szűkebbre korlátozták, még az idegen segílyt is megnehezítették. Kemal a vallásnélküli államvezetés elveit követte, maga egyénileg nem sokat törődött az izlással, de a társadalomban élő hagyományokat nem volt képes megszüntetni. Vallásellenes indulatát ezért elsősorban a katolikus Egyházra irányította.

Az apostoli delegátus közvetlenül tapasztalta, milyen mérhetetlen károkat okozhat egy rideg és romboló irányú vallásellenes kormányzat. De ugyanakkor a fájdalom bölcsességre is tanította. Nem szükséges az emberi hatalomtól mindig a legjobbat és legtökéletesebbet várni. Nagy érték már az is, ha egy kormány mérsékletből nem gátolja a buzgóságot s a létrejött jó előtt némi megértést tanúsít.

Ötsetzendő isztambuli küldetés után 1930-ban Rotta Angelo Magyarországra került. A török viszonyok után olyan körülmények közé, ahol — hogy csak a legkevesebbet mondjuk — a katolikus Egyház iránt a jóindulat nem hiányzott. Talán szándékosan akartak neki aránylag könnyebb helyet juttatni? Kár volna ilyen kérdéseken a fejünket törnünk, mert az új kinevezésnek okát úgysem ismerjük. Annyit azonban megjegyezhetünk, hogy a budapesti nunciaturának is megvoltak a maga sajátos kérdései s nem hiányoztak kényesebb vonatkozásai. Előtte két nuncius működött hazánkban, Rottához képest aránylag rövid ideig. Mindkettő csak öt esztendeig maradt hazánkban. Az eltávozottak egyikéről sem mondhatjuk, hogy csalódást okoztak vagy szigorúbb bírálatot vontak volna magukra. De egy nuncius működése mindig különleges természetű. Nem elégedhetik meg azzal, hogy megbízója, a Szentszék, és a kormányzat között, amelyhez küldték őt, a jóviszonyt megőrzi, helyreállítja vagy tovább fejleszti. A kormány kielégítése mellett arra is néznie kell, hogy az ország katolikusainak életében a lehetőségek szerint a kor és körülmények kívánta vallásos buzgóságot elősegítse. Ebben a kettős, sőt nem is kettős, hanem messze szétágazó tevékenységben rejlik munkásságának nehezebb oldala. Előfordulhat, hogy a különben udvarias kormány a katolikus buzgóság fokozását nem nézi jó szemmel. De az ellenkezője is lehetséges. A kormány esetleg azt óhajtaná, hogy lelkiesebb és inkább a belső egyházi élet felé forduló papság munkálkodjék területén. Ám hirtelenül ilyen közéleti visszavonulás az egyháziak oldalán alig valószínűsíthető meg.

Innét származik, hogy sok esetben könnyebb egy nem katolikus országban a nuncius élete, mint ott, ahol régi és lendületes katolikus étellel találkozunk.

Hadd említsünk meg részleteket a *bécsi nunciások működéséből*. A régi császárvárosban mind az uralkodóház, mind a külügyi kormányzat a múlt század második felétől kezdve feltétlen jóakaratot tanúsított a Szentszék iránt. A kilencvenes évektől kezdve pedig szándékosan azon fáradoztak, hogy megértést találjanak Rómában a bécsi törekvések iránt. Mégis a régi birodalom utolsó negyedszázadában három nuncius jutott kellemetlen ellentétbe a külügyek irá-

nyitóiival . . . Az összeütközés oka sohasem az ellentétes politikában rejlett. Másodrendű kérdésekben, kisebb bonyodalmak idején viselkedtek úgy a nunciusok, hogy a másik oldalon rosszaságot idéztek elő. Legalább egyik ügyet lássuk részletesen.

Di Belmonte és Aehrenthal külügyminiszter között kínos félreértés támadt. 1908-ban egy Wahrmund nevű innsbrucki egyetemi tanár először egy előadás keretében, majd később füzetben is erősen megtámadta a katolikus Egyház tanítását, kiváltképp az akkori pápának, X. Piusnak a modernizmus ellen kiadott íratait. A botrány természetesen nem maradt el, Ausztria katolikusai felháborodtak amiatt, hogy ilyesmi lehetséges volt egy állami egyetem tanára részéről. Di Belmonte felkereste a külügyek vezetőjét, panasza ott megértésre talált, felelős férfiú nem vehette védelmébe az innsbrucki tanárt. Mégis hamarosan éles ellentét támadt a nuncius és a külügyminiszter között. A kormányférfiak ugyanis azon a véleményen voltak, hogy bármennyire sajnálatos is az eset, a hibás tanár ellen nem léphetnek fel, mert ellentétbe jutnának „a tudomány és tanítás szabadságának” elvével, amelyet a liberálisok a legerősebben védelmeznek. A katolikusok kiábrándultan szemlélték ezt a magatartást. Elégedetlenségük a nunciusra is hatott. Nyilatkozott egy katolikus lapnak, panaszát ott erősebben kifejezte s még azt is előadta, hogy találkozásuk alkalmával a minisztertől azt kérte, mozdítsa el állásából a meggondolatlan tanárt . . . Aehrenthal válasza nem késett s úgy hangzott, hogy kettőjük között ez a kérdés szóba sem jött. Di Belmonte újra nyilatkozott és határozottan megismételte, hogy ő elég világosan érezte és kifejezte ezt az óhaját. Az ingerlékeny miniszter erre megüzente Di Belmonténak, hogy ő a nunciust, ha egyébként Bécsben marad is, szabadságotlnak fogja tekinteni és nem hajlandó vele többé szóba állni. Rómában nem helyeselték a nuncius viselkedését. Mivel azonban a pápa állásfoglalása a modernizmus ellen az üggyel kapcsolatos volt, könnyen nem engedhettek. Évekig ebben az állapotban maradt a feszültség, míg végre Di Belmontét mással váltották fel. Ime az eset. Lelkes katolikusok elégedetlensége elragadta a nunciust, aki — úgy látszik — nem kifogástalanul használta fegyverét. Mindez elégséges volt, hogy a különben ügyesnek, és tehetségesnek ismert Di Belmonte munkássága lehetetlenné váljon. Mind a három nuncius bécsi küldetése után bíborosi kinevezést kapott. Nyilvánvaló, hogy egyikük sem tartozott a római kuria átlagemberei közé. Ballépéseket mégis elkövettek.

*

Az első háború utáni időkben, az új demokrata országokban Ratti nunciusnak, a későbbi XI. Pius pápának voltak kellemetlenségei a lengyel kormánnyal. Állomáshelyét úgy hagyta el, hogy búcsút sem vett a lengyel államfőtől. Csehszlovákiában is volt nuncius, aki a Husz-ünnepségek miatt és egyéb okok folytán nyilvános összeütközésbe került a prágai vezetőkkel.

Térjünk azonban vissza a magyarországi nunciusok helyzetére. Az első kettő mindegyike határozott céllal kezdte meg munkáját. Részben a helyzet, részben egyéniségük szabta meg azt a feladatot, amelyet kítűztek maguknak. Ők bizonyára úgy gondolták, hogy szándékaik végrehajtásában a legjobb utat választják. Mégis összeütközésbe kerültek a magyar közelet

olyan láthatatlan irányzataival, amelyek szemtől szembe nem jelentkeztek, de a felszín alatt igenis megvoltak. Az első pápai követ hazánkban *Schioppa Lőrinc* volt. Iskolázott diplomata, aki 1912-1918-ig a müncheni nunciaturán dolgozott, mint első titkár. 1920-ban foglalta el helyét Budapesten. Az akkori hangulatnak megfelelően a sajtó meleg hangon üdvözölte őt. Ismételten lehetett a lapokban olvasni, hogy Burgio pápai követ óta ő az első nuncius hazánkban. Jelenléte tehát mintegy utalás volt a régi magyar önállóságra és az akkori Nagymagyarországra. Ebben a szónokias megemlékezésben volt elég sok túlzás. Burgio nem volt a szó mai értelmében vett állandósított nuncius, csak alkalmoszerű pápai követ. Azért jött országunkba, hogy segítsen valamit nehéz helyzetünkben. A hivatalosan megszervezett nunciaturák csak későbbben, a XVI. század végén jelennek meg a nagyobb európai udvaroknál. A hazai lelkesedésre *Schioppa* nuncius is délolasz lényének minden lobbanékonyságával és külsőségével válaszolt. Talán magával ragadta őt az az érzés, hogy a nunciust ritkán veszi körül ilyen ünneplés. Népszerűségét erősen megnövelte jótékonykodása. A pápa a magyar ínségeseknek bőven küldött ajándékokat s ezeket a nuncius osztotta ki. Szívesen fordult meg az ország különféle városaiban. Ilyenkor az üdvözlő tömegnek lelkes mozdatokkal válaszolt. S amikor az is megtörtént, hogy egyik vidéki katolikus összejövetelen kebléből előhúzott egy magyar zászlót s a tömeg előtt azt megcsókolta, a taps és lelkesedés nem ismert határt.

A népszerűség biztosítva volt, de komolyabb ügyekkel is szembe kellett néznie *Schioppa*-nak. 1923 elején meghalt a kalocsai érsek, *Várady L. Árpád*. Néhány hónappal később a Szentszék gróf *Zichy Gyula*, pécsi püspököt nevezte ki a megürült érsekség adminisztrátorává. Hogy milyen előzetes megfontolások után történt a kinevezés, azt nem tudjuk. Tény azonban, hogy a kormánykörökben idegesség mutatkozott. Azt kifogásolták, hogy a magyar jogrend helyreállítása után nem vették Rómában tekintetbe a régi eljárásmodot. Nehéz volna azt állítani, hogy hivatalosan a kormányzó számára igényelték a régi főkegyúri jogot. De a kérdés mindezenre szóba került. *Schioppa* a jezsuita *P. Tomcsányit* hívta segítségül. A nagy tudású öreg szerzetes hamarosan elkészített két munkát. Az egyik azt a kérdést tárgyalta, milyen szerepe volt a főkegyúrnak a püspökök kinevezésénél. Válasza úgy hangzott, hogy előterjeszthették a kívánatos személyt, de a kinevezés mindenkor a római pápa intézkedése volt. A másik füzet inkább általánosan azt vizsgálta, milyen jog illeti meg a püspököt javadalma kezelésében. A szerző itt is kereken és világosan beszélt: a főpásztor az egyetlen kezelője a birtoknak, más nem szólhat bele gazdálkodásába. E világos és határozott tételek nem mindenkinek tetszettek. A magyar jogászok egyike-másika a teljesen régi, merev államfensőbbbsági nézetet hirdette, vagy annak enyhébb módosítását. Még *Baranyay Jusztin* is bizonyos áthidaló megoldás mellett szólalt fel. Az úgy akkoriban nem jutott végleges megoldáshoz. A kalocsai kérdést

azonban elintézték oly módon, hogy az új adminisztrátor esküt tett a kormányzónál és átvette a főegyházmegye teljes vezetését. Schioppa nem kíméletlenül, de határozottan tartotta álláspontját, Róma is bizonyára szükségesnek ítélte, hogy ne történjék nagy engedékenység a régi szokások értelmében. Persze a kényes ügyek elintézésében is alkalmazhatók különféle eljárások. Schioppa magatartása nem keltett lelkesedést a kormánykörökben. A viszony nem romlott meg, de olyasmi ment végbe, amit az emberek nem könnyen felednek el. Az egész ügy csak később 1927-ben jutott el a végső megoldáshoz.

A nuncius e bonyodalom után is tovább folytatta fáradozását, hogy a magyar társadalomban rokonszenvet ébresszen működése és személye iránt. Szoros kapcsolat, szinte barátság létesült közte és néhány magyar tanácsadója között. Egy kereskedelmi vállalat, amely nagy lendülettel egyházi szerek árusítását kezdte el, szintén kereste az összeköttetést vele. Így történt, hogy a vállalat vezetőségének ajánlatára pápai kitüntetést kapott valaki. Magasabb társadalmi körökben csodálkoztak ezen, de a katolikusok sem voltak elragadtatva. Lassan kitudódott, hogy a nuncius jóhiszeműen járt el, de befolyásolói már kevésbé. Nemsokára ezen eset után Schioppa végleg elhagyta Magyarországot. Helyébe *Orsenigo Cesare* került, aki addig Hollandiában volt internuncius, Maga Schioppa is később internunciusi megbízatást kapott. Az első pápai követ távozása mutatja, hogy Magyarországon is eshettek dolgok, amelyek a pápai követ működését megnehegyítették.

Orsenigo követ más természetű férfiú volt, mint előde. Nem Nápolyból jött, Milánó volt hazája. Hajlamánál fogva inkább tartozkodó, de határozott elvek és célok vezették őt. Fontosnak tartotta, hogy viszonya a kormány felé kifogástalan, sőt szívélyes legyen. A püspökök kinevezésére vonatkozó rövid megegyezés alatta jött létre. A magyar katolikus életről, legalább is annak külső megnyilatkozásairól, az lehetett a véleménye, hogy ebben az országban komoly nevelő-munkára van szükség. A lázas, de inkább külsőséges és hivalkodó tevékenység helyébe több és határozottabb lelki törekvést kellene állítani. Eszményképe Milánó volt, az ottani jól képzett és fegyelmezett papság, körülvéve a tapintatos és áldozatkész gazdag lombardiai polgárságtól. Erre a mintára tekintett, amikor a magyar katolikusok neveléséhez fogott. Jól ismerte a liturgia törvényeit és érzékenykedett, amikor ezeket bizonyos hanyagsággal kezelték. Szinte kicsinyessé vált, amikor egy templom látogatása előtt megmagyarázta, hogy ő érsek s ezért előtte a feszületet nem a menet irányában kell tartani, hanem a felvonuló érsek felé. A másik eljárás a püspököknek jár ki. Figyelte az eredeti magyar liturgikus ünnepségeket. Ünnapi szokásainkról tanulmányt is írt egy olasz folyóiratban. Elmondja, hogy a magyarok ezen a napon valósággal elborítják virágokkal az oltárt. Nem bírálja ezt az eljárást, de mint különösét aláhúzza.

Az a hír is járta róla, hogy rendszeresen látogatta a budapesti templo-

mokat és éles szemmel figyelte a berendezést, az oltárokra fordított gondoskodást. Ellenőrzése mögött is nagyobb szándékok rejtőztek. Meg volt győződve, hogy a katolikus fejlődés, csak a liturgia és a szentmiseáldozat erősebb és tudatosabb ápolásából származhatnak. Ehhez a belső elmélyedéshez igazodjék aztán a külső tevékenység. A közéleti mozgolódást, a városi, megyei vagy országos testületekben való hivatalos részvételt ez a lombard világból származó főpap nem volt képes megérteni. Ő abban látta az eszményképet, hogy a jobb katolikusok támogassák az Egyház érdekeit a világi szervezetekben. E vélekedés egyik fontos következményét sokat emlegették. Azt beszélték róla, hogy az új püspökök kinevezésére is erős befolyást gyakorol s választása tudatosan mindig olyanokra esett, akik nem nevük emlegetésével, hanem lekipásztori munkájukkal tűntek ki. Talán csak szóbeszéd volt, de annak idején eléggé emlegették, hogyan történt Zichy pécsi püspök utódának kinevezése. A nuncius megkérdezte a távozó főpaptól, kik egyházmegyéjének legjobb plébánosai. A megadott nevek közül azután további érdeklődés alapján a szekszárdi plébánosra, Virág Ferencre esett a választás. Ha minden nem történt is így, a pécsi püspökség betöltése annak idején meglepetést okozott. Az első eset volt emberemlékezet óta, hogy egy érdemesebb lekipásztor különösebb közéleti, tudományos vagy szónoki hírnév nélkül felemelkedett saját nagy egyházmegyéjének élére. Azt mondták, hogy ez a nuncius nézete: olyan pap intézze püspöki méltóságából az egyházmegye életét, aki az adott viszonyokkal és feladatokkal tökéletes képpel bír. A másik alatta kinevezett püspök, Prohászka Ottokár utóda, Shvoy Lajos volt. Itt is firtatni kezdték az okot: miért? A mendemonda tudni vélte, hogy a nuncius a Regnum Marianum templomának mintaszerű állapotát s az ott található szép katolikus életet vette figyelembe, amikor a buzgó plébánost Székesfehérvárra püspökké nevezette ki.

Serédi primás is Orsenigo ideje alatt emelkedett a magas méltóságra. Ennek az eseménynek hátteréről is hangzottak el különféle magyarázatok. A nuncius befolyását nem emlegették. Inkább komolynak látszott az a vélemény, hogy a kormány erősen ragaszkodott valamelyik idősebb megyéspüspök kinevezéséhez. Régi hagyomány volt ez, s nem nehéz belátni, hogy a politika irányítói számára sokkal könnyebb, ha a legnagyobb méltóságba olyasvalaki kerül, akinek személyét, gondolkodását, nézeteit ismerik. Hogy mégis Serédi Jusztinián került Esztergomba, abban közvetlenül Orsenigo nunciusnak nem volt része. Más kérdés azonban, vajon a Budapestről érkező jelentések nem alapozták-e meg erősen Rómában azt a nézetet, hogy Magyarországon római szellemű az egyházjogban jártas s annak végrehajtásában határozott főpap munkálkodása szükséges.

Kétség nem fér ahhoz, hogy a második magyar nuncius komolyan vette feladatát. Tudatosan és elszántan igyekezett megteremteni vagy legalább

előmozdítani azt a papi szellemet, amely az idő és helyzet folytán szükségesnek látszott. Elgondolása az volt, hogy a templomhoz ragaszkodó, szentmisét hallgató és az Oltáriszentséggel élő hívőknek kell áldozatok árán is építeni a keresztény szellemet. Győzelmi mámor, társadalmi fölény, külső ragaszkodás nem biztosíthatnak szilárd jövőt. Orsenigo nuncius nemcsak a jövőbe látott, de még többet is tett. Vallotta és szorgalmazta, ami minden időkre szól: a keresztények egysége és ereje Krisztus áldozatának emlékező megújításából árad ki a hívekre. Nagy célja ellenére azonban mégsem tudott népszerűvé válni, lelkesedést ébreszteni. Személyes vonzalmat kevesen éreztek iránta. A titokzatos, lappangó közhangulat ellene is kezdett működni. Bírálgatva emlegették, hogy csupa egyszerű plébánosokból nem állítható össze tekintélyes püspöki kar. A hagyomány nálunk az volt, hogy főpapjaink között mindig voltak nagyműveltségű, szárnyaló lelkű, alkotásokra vágyó egyének. Jóval általánosabb volt az a panasz, hogy a nuncius egymaga, kellő előkészítés nélkül, hivatalosan hajtja végre terveit. Kifogásolták azt, hogy a nép és a papság közötti kapcsolatot nem a magyar hagyományok, hanem idegen minták szerint fogja fel. A hívők és papság elkülönítése árthat a lelkipásztorkodás eleven-ségének. Sokan, derék és józan papok és vezetők, nem voltak képesek vele a bizalmasabb megértéshez eljutni.

Neki is öt évre szólt a megbízatása. 1930-ban másfelé irányították őt. Igaz, hogy az egyik nagyfontosságú állomást, a berlini nunciaturát bízták rá, s ott nem kisebb férfiúnak, mint Pacelli Eugenio-nak lett az utóda.

*

Orsenigo helyét foglalta el *Rotta Angelo*. Háromszor annyi időt töltött nálunk, mint két előde közül bármelyik. E másfél évtized alatt hangos panaszt nem lehetett hallani róla. Inkább úgy érezték az érdekeltek, hogy igen jól végzi feladatát. Ne úgy gondoljuk azonban, hogy tizenöt év alatt megtanulta kötelességét és fokozatosan példás nunciussá vált. Megfordítva áll a helyzet: azért maradt tizeenöt évig nálunk, mert kezdet-től fogva kiérdemelte a meglegedést. Már 1931-ben hallottam róla ilyen véleményt. Ez év nyarán P. Bangha, az akkori budapesti házfőnök, meghívta őt látogatásra a rendház egy igénytelen dunamelléki nyaralójába. A nuncius igent mondott s egy egész napot kinn töltött a szerény helyen. Láthatóan jól érezte magát. Sétálgatott, franciául mesélgetett emlékeiről és érdeklődött magyar ügyek iránt. Estefelé ült csak autójába és tért vissza a fővárosba. Alighogy útnak indult, a vendéglátó házfőnök nagy meglegedéssel fejezte ki róla véleményét. Röviden csak ennyit mondott: „Mind a két elődjénél természetesebb, egyszerűbb és vonzóbb személyiség. Igazi Magyarországra való nuncius.”

Mi volt a legfőbb jutulajdonsága? Hadd feleljünk mindjárt erre a kérdésre, számolva azzal, hogy egyesek csodálkozni, mások talán botrán-kozni is fognak. Rotta Angelo pontosan tudta, mit tehet meg egy nuncius

és mire nem szabad neki semmi körülmények között vállalkoznia. A magyar katolikus egyházi vezetőségnek és a magyar kormánzatnak is szemére lehetett vetni a harmincas években, hogy a mindkét hatalmat érdeklő kérdésben elmulasztanak fontos, sürgető teendőket. Ám ha ez igaz is volt, nem tartozott a nuncius feladatai közé, hogy ilyen kényes ügyben látványos, külsőséges és lendületes lépéseket hajtson végre. Ő küldhetett jelentést Rómának, megpendíthette a kérdést bizalmas beszélgetésben illetékes személyek előtt, de tovább nem mehetett. Fentebb említést tettem az esetleges botrányokról. Olyanokra gondoltam, akik sem azelőtt, sem most nem képesek felháborodás nélkül említeni a tekintélyes magyar egyházi vagyont, amely szerintük hatalmas kiterjedésével még súlyosabbá tette a nincstelen falusi nép keserűségét. Itt is áll az elv: nem az ő feladata volt, hogy hangosan elítélje ezeket az állapotokat és sürgessen gyors változást a közvélemény, vagy bizonyos csoportok tapsaitól kísérve. A nagy ügy nem volt teljesen félretéve: a Vatikán és a magyar püspökök között felvetődött ez a kérdés. S a Vatikán hangoztatta, hogy szükséges lenne komolyabb elhatározásokat tenni. A részletek azonban ismeretlenek, csak a későbbi történetírók, ha lesznek, rajzolhatnak e tárgyalásokról összefüggő képet.

Ne gondoljuk azonban, hogy a harmadik nuncius mereven bezárkózott hivatalos munkájába, elvégezte a legszükségesebb teendőket, aztán visszavonult magán életébe. Sajátos érteke éppen abban rejlett, hogy a szorosan katolikus élet, a lelkipásztori feladatok, az újabb kezdeményezések felől nagyon pontos értesülései voltak. Az alkalmat is szívesen felhasználta, hogy a mozgolódó fiatal katolikusokkal feltűnés nélkül érintkezésbe lépjen. Tartozkodó hajlamánál fogva becsülte az egyszerű, csendes, de komoly lélekmentő munkát. Konstantinápolyban e tulajdonsága csak megerősödhetett és újabb igazolást nyert. Ott nem volt lehetséges mindig új meg új vállalkozással a porondra lépni. Ott veszélyes lehetett volna olyan buzdító vagy lelkesítő tevékenység, amely a dolgok megváltozását ígerte volna. A legderekből munkásoknak bele kellett törődniük a munka adott feltételeibe. A siker azon fordult meg, milyen körülményekkel, mennyire szívósan, miféle lelkiállattal és odaadással szentelték magukat feladataiknak. A valóság megismerése és a lehető utak felkutatása döntött ott a katolikus élet jövőjéről vagy elsorvasdásáról.

E jellemzés alapján érthetjük meg őt és becsülhetjük igazán tevékenységét. A nagy nyilvánosság előtt csakugyan visszavonult. Megjelent, ahol meg kellett jelennie. Felszólalt és elmondotta azt, amit az adott alkalommal félreértés nélkül el kellett mondania. Ilyen szereplések alkalmával alig vetkőzte le hivatalos szerepét. A kormánnyal való kapcsolatairól, viszonyáról, a felmerült kérdésekről soha nem beszélt azon társalgások alkalmával, amelyet papokkal, szerzetesekkel, világiakkal könnyen megkezdett és szívesen folytatott. 1944 súlyos időszakában sem lehetett tőle hallani semmiféle megjegyzést a magyar vezetők, kormányférfiak hibájáról

vagy viselkedéséről. Ha esetleg tiltakoznia kellett, azt is a legszükségesebb kijelentéssel intézte el. Emlékezetes marad Horthy kormányzó fiának esküvője alkalmával történt tapintatlanság. Az újságok hozták a hírt, hogy a menyasszony katolikus, a vőlegény református. Az egyházi esküvő a Kalvin-téri református templomban ment végbe s rajta Rotta Angelo nuncius is résztvett. Helyreigazítása csak a lényegre szorítkozott: a nuncius nem volt jelen az esküvőn. Nem adott megokolást, hogy miért nem. Nem is tiltakozott (s ez még nagyobb tartózkodásra mutat) a helytelen hír közlése ellen. Soha egyetlen esetben sem adott alkalmat senkinek sem, hogy nézetén vagy viselkedésén kivetni valót találjon.

De nézzük meg most, mit tett ő csendes munkálkodásával! Néhány nyilatkozatát adom elő. Pontosabban nem is nyilatkozatokat, hanem csendes beszélgetésben kifejezett nézeteit akarom ismertetni. Amit mondani tudok, nem jelentős kijelentések. Inkább csak arra szolgálhatnak, hogy fogalmat alkossunk Rotta nuncius tájékozottságáról és ismeretszerző módszeréről. Egyik nevesebb budapesti zárdában háromnapos ünnepséget rendeztek. A záró-szertartást maga a pápai követ végezte. Amikor minden befejeződött, kis kör gyűlt köréje. Ő elbeszélte, hogy éppen Vácról érkezett meg a szertartás végzésére. Hanauer püspök temetésén vett részt. Hangsúlyozta, hogy félelmetesen hideg idő volt, Magyarországon ilyesmit még soha nem tapasztalt. A nagy székesegyházban aránylag kevesen voltak. Pedig az elhunyt nagyobb részvételt érdemelt volna. E résznél aztán megindító és részletes dicséretet zengett az elhunyt főpap érdemeiről. Mennyit dolgozott, mennyire látta nagy és eltérő vidékekből álló egyházmegyéjének kérdéseit s micsoda buzgósággal iparkodott ezt a hatalmas területet a vidékek igényei szerint a lelki buzgóságban megújítani. A tájékozottság mindenkit meglepett. Öntudatlanul azt kellett kérdeznünk magunktól: csak a váci egyházmegyről tudott ennyit, vagy a többiek kérdéseit is pontosan ismerte.

Többször nagy meglepéssel beszélt a budapesti érseki helynökség munkájáról. Tetszett neki maga az elgondolás, hogy Esztergom Budapestet a helynökség révén külön lelkipásztori irányításban részesítette. Nemcsak azt dicsérte, hogy a helynökségen gyorsan intézik el a mindennapi ügyeket, hanem még inkább helyeselte az onnét kiinduló aránylag egységes irányítást.

Az Országos Actio Catholica még több dicséretet kapott tőle. Elsősorban Mihalovics Zsigmond személyét becsülte nagyra. Mi hathatott reá ennél a nagy elismerésnél? Talán az A. C. magyar szervezete! Tudta jól, hogy az A. C. életbelépése mindenütt nehéz kérdéseket vetett föl. Kétségtelenül voltak Európában a magyarnál erősebben egybefogott, a nyilvánosság előtt hangosabban megmutatkozó, az újító munka lendületét erősebben gyakorló katolikus akció-szervezetek. De mindegyiknél felmerült a kétely, vajon a hatásos kezdeményezés nem fordul hamarosan olyan területre, ahol a katolikus akciónak hívatása megszűnik. Társadalmi reform-munkát

készítettek elő egyik helyen olyan buzgósággal, hogy közéleti, talán politikai mozgalom is keletkezett belőle. Lehetett jogosultsága az ilyen törekvésnek is, de a katolikus akció vallásos és belső célját gyanússá tehetette. Másfelé inkább a világi tevékenységet emelték ki, foglalkozások, gondolkodók csoportosultak az A. C. címe alatt, de e vonalon csak szakszerű részletkérdéseket feszegettek és vittek előre. A magyar központnak megvolt az a jó tulajdonsága, hogy az ország katolikusait érdeklő lelki feladatot tűzött ki évenként megvalósításra. Az eredmény nem volt mindig olyan mélyreható, mint a tervezők várták. A vidék mindig lassabban mozgott, mint a főváros, de a fontosabb vallásos feladatok mégis tudatosabbá lettek. Az Országos A. C.-vel kapcsolatban egyszer igen érdekes mellékszempontot is megpendített. „Azt hallottam már többektől, hogy miért nem lett Mihalovics Zsigmondból nagy érdemei miatt püspök? — így kezdődött a kis megfontolás —. De gondolnak-e az illetők arra, hogy nem lenne könnyű dolog olyan talpraesett vezetőt találni az A. C. számára, mint ő. S azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az országos irányító, mint egy vezérkari főnök, sokkal fontosabb munkát végez az egész magyar katolikusság számára, mint az a püspök, aki egyetlen egyházmegyét kormányoz; aztán ne is említsük azt a másik szempontot, amely úgy fejezhető ki: mindig jelentősebb a szükséges úttörő munkát jól elvégezni, mint megadott keretek között a köteleiséget pontosan teljesíteni.“

Az egyik egyházmegyében változás történt, új püspök lépett a régi helyére. Nemsokkal a kinevezés után egy pap, aki az érdekelt egyházmegyében munkálkodott, bizalmasan közli a nunciussal, hogy megokoltnak tartja egyik aggodalmának előterjesztését. Arról volt szó, hogy a pap másokkal egyetemben munkássága területén szép, hatásos, kezdeményező munkát indított az előző püspök kívánságára és természetesen annak erős támogatásával. Mi lesz, ha az új főpásztor közömbösséget mutat, sőt talán az egész kezdeményezést lassankint megakasztja? Rotta nuncius erősen figyelt, majd így válaszolt: „Hallottam én is arról a vállalkozásról. Tudom, hogy szép és eredményes munka folyt eddig ottan. Nem gondolnám, hogy az új püspök megszüntetné a kezdeményezést. Ha mégis jelek mutatkoznának, szóljon nyugodtan nekem. Van a nunciusnak módja arra, hogy szavával az értékeesebb munkák fennmaradását biztosítsa.“

Tájékozottságára jellemző még egy másik esemény. 1944-ben a Papi Lelkiség szerény kezdet után kezdett országszerte ismertebbé válni. Ekkor jutott elébe a kérés, nem volna-e szíves néhány dícsérő és helyeslő sort közölni a folyóiratban. A válasz nyomban így hangzott: „Hallottam erről a kiadványról, szívesen teljesítem kérelmüket.“ Azon évfolyam egyik számában könnyen megtalálható az a lap, amely Rotta Angelo cikkét hozza. Érdekes, hogy ugyanakkor a siker reményében egy magyar főpásztorhoz is hasonló kérelmet intézett a szerkesztőség. Onnét az a válasz érkezett, hogy a megkért méltóság általában megelégedett a folyóirat

megindításával és irányával. Kívánja is, folytassák tovább a munkát. Korainak tartja azonban, hogy ő oda valamit írjon. Nem szeretné, hogy minden kis időszaki katolikus kiadvány fejlődése esetén tőle kérjen ajánló sorokat.

A magyar katolikus élet beható ismerete és nagy jóindulata azt eredményezte nála, hogy egyéni kívánságot soha türelmetlenül nem hangoztatott. Ellentéte volt Orsenigo elődjének. Idegen mintákra nem nézett, hanem a magyar kezdeményezéseket igyekezett figyelemmel és biztatással kifejleszteni. Innét eredt az a másik magatartása, hogy a püspöki kinevezéseknél is szívesen hallgatott elfogadható ösztönzésekre. Megfontolta a helyzetet, s ha úgy látta, hogy az ajánlott jelölt megfelelőnek látszik, nem habozott őt pártfogolni. Ideje alatt a győri püspökség két főpásztort is kapott. Először Breyer Istvánt, majd ennek halála után Apor Vilmost. Senki sem gondolta, hogy a nuncius kiváltságos jelöltjei voltak: személyük, multjuk és szereplésük ajánlotta őket. Szombathelyen gróf Mikes püspök nyugalomba vonult. Ilyenkor könnyen támadnak különleges gondolatok. A régi főpásztor még figyelemmel kísérheti utóda munkásságát. A megoldás itt is szinte a viszonyokkal adódott. A szomszéd egyházmegye segédpüspöke vette át a kormányzást és személye kezességet nyújtott, hogy nem fog összeütközést okozni. A nuncius akkor lépett erősebben fel, amikor Zichy Gyula utódjának kinevezésére került sor. A visszatért Bácska nehéz ügyeket hozott magával. Olyan férfiúra volt szükség, aki megértő tudott lenni és a németység lelkiületét ismerte. Glattfelder Gyulában látta ezt az alkalmas személyt. Erősen sürgette tehát, hogy a főpásztor menjen át Szegedről Kalocsára. Glattfelder püspöknek nehezebbre esett ez a választás, de kész volt a távozásra. Hirtelen betegsége akadályozta meg a terv végrehajtását. Helyette Grösz József lett a kalocsai érsek, akit ugyanolyan szempontok ajánlottak, mint előbb a csanádi püspököt. Érthető volt, hogy ugyanakkor Egerbe Czapik Gyula került. Annak idején ő igyekezett szoros összeköttetésben maradni a közélet különféle irányjaival, s nem ok nélkül ő tartotta önmagát a legjáratosabbnak a magyar egyházkormányzati gyakorlat apróbb kérdéseiben. Néha talán a kelleténél jobban túlbecsülte a XIX. század furfangos fogásait és ellenőrző módszereit. 1944-ben egyszerre három püspökség várta új főpásztorát. Még a német megszállás előtt ugyanazon a napon jutott nyilvánosságra mind a háromnak kinevezése. Az új püspökökről azt beszélték, hogy személyükben a hercegprimás, a nuncius és a kormány közösen megegyeztek s mind a három érdekelt hatalmasság megvolt elégedve. Valószínű, hogy ez a vélekedés nem alap nélkül terjedt el.

Rotta nuncius elfogulatlanságára jellemző az is, amit bizalmas ismerősének mondott el egy ízben. Nem tartotta hibának vagy gyanús viselkedésnek, ha valaki egyénileg vágyódott a püspöki méltóságra. Ez az óhaj alapján véve jó és helyes lehet — magyarázta nézetét, — ha az illető különben rátermett a feladatra. Nem idegenkedett a miatt sem,

hogy valaki állást foglalt valamely politikai irány mellett. Persze azt megkívánta, hogy ne legyen harcos pártember és maradjon mindig első-sorban az Egyház és a lelkek szolgálja.

Ezt a megfontolt és csendes tevékenységet egyszerre végzetesen megzavarta és a nuncius feladatát kegyetlenül súlyossá tette 1944 március 19., a német megszállással és következményeivel. Mielőtt 1945-ben elhagyta volna hazánkat, néhány ismerőse előtt ezt a kijelentést tette: „Leszámitva az utolsó esztendő, csak jó emlékeim vannak Magyarországról.“ Adjuk mindehhez az érzelmeket, amelyek szívét eltöltötték, s akkor pontos számadást kapunk arról, mit tapasztalt Rotta Angelo hazánkban tizenöt esztendő alatt. Zavartalanul folynak az események hosszú sorozatban, a környezet megértő és udvarias s a végén elképzelhetetlen eljárások miatt kell komoran és ünnepélyesen tiltakoznia. A hivatalok tele vannak jóindulattal, s íme egyszerre szinte ugyanazok Hitler elvakult gyűlöletének eszközei lesznek. Magyarország csillogó egyházi ünnepségeket rendez, s most a pápa szigorú figyelmeztetését vonja magára. Az öreg kormányzó a régi lovagiasság és finomság mintaképe, most minősíthetetlen cselekedetek előtt behúnyja szemét. A hosszú nyugalom és végizgalom legerősebb ellentétben állnak egymással.

De más vonatkozásban is ugyanaz az éles fordulat, ugyanaz a tragikus törés jelentkezik két tragikummal is megerősítve. A magyarok reménykednek, ügyeskednek, alkudoznak, légvárakat építenek s a végén a kétségbeesésbe menekülnek. Keresik a tájékozódást megoldatlan kérdéseikre. Nem utasítják el maguktól az Egyház gondolatait, hivatkoznak keresztény múltjukra és áldozatául esnek a bolsevizmusnak. Büszke érzéseikben meggyalázva hajolnak meg az oroszok előtt. Tőlük várják jövőjüket és a nunciusnak el kell hagynia az országot a nélkül, hogy egy felelős hang szót emelne érdemei és maradása mellett. E vonalon is a kezdet reményei pontosan az ellenkezőre fordultak. Neki látnia kellett mindezt. Valószínű, hogy magában végig gondolta e megdöbbentő folyamatnak belső összefüggését. Hiszen láthatott olyasmit is, ami mások előtt rejtve maradt s volt képessége, hogy éretten, elfogulatlanul ítéljen meg eseményeket. Emlékszem reá, hogy 1944 őszének közeledtén kínzó események között beszélgettem vele. Gyakorlati ügyeket tárgyaltunk, aztán ő az elkerülhetetlen vég sejtésével egyszerre elhallgatott. Egy szót sem szólt néhány percig, majd ki nem mondott gondolatainak folytatásképp ez a mondat hagyta el ajkát: „... Pedig tudom, hogy ebben az országban is sokan vannak, akik buzgón imádkoznak és engesztelnek.“ Pedig . . . igen voltak ilyenek sokan, de voltak és vannak mások, akik sem nem imádkoznak, sem nem engesztelnek.

Lássuk most röviden az utolsó esztendő főbb mozzanatait. A német megszállás után új kormány jön, hozzáfog a zsidókérdés Hitler szellemű „megoldásához“. Először a sárga csillagot írják elő, majd elkülönítik a zsidókat és a vidéken megindul a kitelepítés. Náci akarat érvényesül,

de magyarok a végrehajtók. S vannak, akik ezt lelkesedéssel teszik, mert egy húron pendülnek a nációkkal. Mások mentegetik magukat, a zsidóknak nálunk nincs bántódása, csak idegen országba szállítjuk őket. S a harmadik csoport rettegésbe temetkezve hirdeti, ez az egy mód, hogy valamiképp védeni tudjuk magunkat az oroszok ellen. A kormányzó — mint már írtam — hallgat. Alig veszik tudomásul, micsoda megvetés támad világszerte Magyarország iránt. Barátaink szégyenlenek bennünket, ellenfeleink dörzsölik kezüket. A pápa, akit most gyengeséggel és óvatossággal vádolnak Hitler felé mutatott viselkedésében, a magyar események előtt nem hallgathat. Az utolsó időkben több könyv foglalkozik XII. Piusnak a Hitler-féle zsidóüldözésekben tanúsított magatartásával. A megjelent munkák elég nagy része inkább szigorú az ítéletében. Nemrégiben egy ilyen irányzatú könyv is elismerte, hogy az első, nyilvános, az egész világra elhangzó pápai elítélés Budapesten hangzott el és azt Rotta nuncius közölte a magyar kormányzóval. E körülményből is az következik, hogy a magyar események folyták le a legnagyobb nyilvánossággal, minden kétséget kizáró célzatossággal és hivatalosan. A pápai figyelmeztetés után a magyar vezetőség észbe kapott. Komolyabb tárgyalások indultak meg az Egyház képviselői és a kormány részéről. Katolikus oldalon állandóan résztvett a megbeszéléseken Verolino nunciátúra titkár. A részleteket mások már pontosan megírták. Egyéb okok mellett bizonyára a pápai figyelmeztetés is hozzájárult ahhoz, hogy a kormányzó új politikára szánta el magát. Sztojaj kormánya helyébe Lakatos Géza került társaival.

Augusztus végétől október közepéig másfajta világban éltünk. Az oroszok átlépték a határt. A legfőbb gond így fejeződött ki: mit kell tennünk ebben a helyzetben? Határozatlanság és tanácstalanság uralkodott mindenfelé. Amikor már Szeged megszállására kellett készülnünk, jónak láttam, hogy a nunciushoz forduljak tanácsért. Azt kérdeztem tőle, maradjanak-e a teológiai iskolák növendékei helyükön vagy menjenek másfelé. A válasz így hangzott: „Háború idején minden eshetőségre készen kell lennünk. Még a harcokban is bekövetkezhetnek kisebb-nagyobb fordulatok. Ezért én nem hagynám őket azon a vidéken. Elképzelhetők esetek, amikor az oroszok veszedelmes munkára küldik őket vagy visszavonulás esetén magukkal viszik. Utána nehéz lesz őket megtalálni. Más lesz a helyzet, ha az egész ország orosz megszállás alá kerül. Akkor nem olyan könnyen történhetnek előre nem látható események. Ilyen körülmények között a papnövendékek mindannyian maradjanak az ország területén.” Megköszöntem a tanácsot és utána még néhány szót váltottunk. A jövőre gondoltunk, de a jövőre nézve vigasztaló gondolatok nem voltak lehetségesek. Mindössze egy célzást tettem, hogy az amerikai befolyás bizonyára érvényesülni fog valamelyes szabadság biztosításában. Jóakarattal nézett reám és csöndesen csak annyit mondott: „Ne építsenek annyira az amerikaiakra. Nem olyan nagy barátaink ők, mint ahogy azt sokan

feltételezik.“ E szavak után nem volt bátorságom tovább szólni a megkezdett témát. Máig sem tudtam világosan eldönteni, mi volt az igazi értelme szavainak. Talán csak azt akarta nekem, a magyarnak jelezni, hogy készülünk fel a legrosszabbra, mert a mi nevünk a legmegvetettebb az egész világon? Vagy másfajta csalódás szólalt meg benne? Mint olasz, mint európai és mint katolikus azt a fájdalmat fejezte ki, amelyet a jelentkező lehetőségek előtt mások is éreztek? Később az ostrom után, egy idős, sokat tapasztalt és nagyműveltségű francia nővér adta elő ezt a fájdalmat a legvilágosabban: „Páter, milyen világot élünk? Ki tartott volna valaha is lehetségesnek olyan politikát, amely az orosz bolsevizmust Vladivosztoktól Bécsig engedi kiterjedni? Mi lesz Európa többi részével?“

Október 15. után újabb időszak kezdődött. Hamarosan csak Budapest és a Dunántúl távoli részében volt már csak magyar élet. A nyilas szervezkedés növelte a zavart és a zsidóüldözés is új formában jelentkezett. Ekkor került a sor arra, hogy egyes személyeket rendházakban rejtünk el, a zsidóházak lakóinak életét elfogadhatóvá tegyük és tömeges elhurcolásokat megakadályozzunk. Papok és szerzetesek eléggé kivették részüket ebből a tevékenységből. Maga az idős nuncius is egyes esetekben személyesen lépett közbe nagyobb veszélyek elhárítására. Egy szerzetes szemtanú beszélt el róla az alábbi kis történetet. Rotta Angelo nuncius tolmács útján élénk vitatkozásba merült egy nyilas parancsnokkal. Arról volt szó, hogy ez a nyilas egy zsidóház lakóit akarta minden áron veszélyek között is másfelé vinni. A főpap azt magyarázta, hogy ilyen rendelkezés családokra, gyermekekre roppant súlyos szenvedést hozhat, ezt nem szabad megcselekedni. A nyilas hajthatatlan maradt. Békés időben állatorvos volt s bizonyára e képzettsége tette őt a fajelmélet meggyőzött hívévé. Végül mégis engedett a főpap unszolásának s csak ennyit mondott: Belátom, a magyarság érdeke követeli, hogy ne ártsunk a zsidóknak. A válasz nem volt kielégítő. Rotta érsek tovább magyarázta, hogy ilyen ügyekben nem a magyarság érdeke a döntő, hanem az erkölcsi törvény, maga az isteni parancs. A nyilas erre az érvelésre nem indult meg. Pusztán magyar érdekből hagyta nyugodtan a zsidóház lakóit.

Még néhány szót az utolsó eseményekről. Az ostrom lezajlott. A nunciatura nem maradhatott a várban, a belvárosba költözött. Újabb kérdések jelentkeztek: nyomor, segítség, papok eltűnése, viselkedés az új irányzatok felé. Egyszer azt a kérdést vetette fel: mi a helyes megoldás abban az esetben, amikor az orosz katonák erőszakoskodása következtében szerzetesnők gyermeket várnak? Elmondotta mindjárt saját felfogását, amelyet csakugyan a legjobbnak kellett tartani. Azután jöttek a hírek Serédi primás haláláról, majd Apor püspök meggyilkolásáról. Érezte, hogy az új helyzetben főleg neki kell komoly megfontolást végeznie. Apor püspök halála azért volt lesújtó, mert a zsidókérdésben tanúsított viselkedése és egyéb okok folytán is ő látszott az esztergomi szék legesélyesebb jelölt-

jének. Fontolgtató tevékenysége nem sokáig tarthatott. Néhány nappal húsvét után jött az orosz parancsnokság rendelkezése: a nunciatura nem maradhat többé az országban, néhány napon belül az egész hívatálnak távoznia kell. Talán két nap maradt a csomagolásra. A Balkán felé utazott, ott szállt aztán hajóra, hogy eljuthasson Rómába. Katolikus és egyházi körökben mély megdöbbenést okozott a kiutasítás. Még azoknál is, akik a legjobb véleménnyel voltak az oroszokról, egyszerre félelem, sőt elkeseredés mutatkozott. A megdöbbenés ebben a kérdésben fejeződött ki: miért történt mindez s miért a kezdet kezdetén? Az egykori bizakodók nem találtak választ erre az aggodalomra. A másik irány hívei igazolva látták keserű sejtelmeiket: Mondtuk mi azt mindíg, hogy az oroszoktól megértést hiába várunk. A szabad és független tevékenység lassú elfojtása ime megkezdődött. Jánosi József érezte, hogy a kiutasításnak veszélyes következménye lehet. Közbelépésre kérte fel a kormány embereit. Valami mozgolódás történt, de eredmény nélkül. Nyugodtan elmondhatom, hogy ez a rendelkezés az Egyház ügyét szíven viselő katolikusok és az új rendszer között a viszonyt gyökeresen megrontotta. A bizalmatlanság állandó maradt. Nehezen hitték el, hogy valami őszinte jóakaratra számíthatnak az új rendszer irányítóinál.

Az orosz parancsnokság a kiutasítást nem okolta meg. Később azt a véleményt kezdték hirdetni, hogy a feltétlen meghódolás és az ország elfoglalása után legalább is a gyakorlatban Magyarország állami főhatalma megszűnt. Nem volt alap arra, hogy egy külföldi képviselet hazánkban maradjon. A svájci és a svéd képviselet jellegét is szerényebbé tették erre az időre. Még ha mindezt elfogadjuk, akkor is azt kell válaszolnunk, hogy a nunciaturát még egyszerűbben nyilváníthatták volna apostoli delegációnak. Ez esetben csak olyan képviselet maradt volna, amely a magyar katolikusok felé tartott volna kapcsolatot a Szentszékkal. Kétségtelen, hogy Rotta Angelo jelenléte mellett a kormány sok kérdést nyugodtabban és előrelátóbban intézhetett volna el a katolikus Egyházra nézve. Da talán éppen ezt nem tartották kívánatosnak a kiutasítás előmozdítói.

Azt sem hallgatjuk el, hogy az állami főhatalom szünetelésének elve sem teljesen meggyőző. Kétségtelen, hogy Németországban ilyen állapot jött létre. De éppen ezért ott nem volt központi kormány, nem volt törvényhozó testület. A legmagasabb fokon a megszállók intézkedtek. A németek helyi közigazgatást folytattak és megindíthatták a pártok szervezését. Nálunk volt központi kormány, működtek a bíróságok és Debrecenben nemcsak ülésezett a nemzetgyűlés, hanem életbevágóan fontos törvényt is hozott. Mindezek az eljárások nem a főhatalomból következtek? A debreceni törvények az orosz akarat megnyilvánulásai voltak s a nemzetgyűlés csak üres színlelés az orosz rendelkezés eltakarására?

Ne foglalkozzunk tovább ezzel a homályos kérdéssel! Kutassuk inkább, kiktől származhatott a kiutasítás gondolata. Valószínűtlen, hogy az orosz

csapatok parancsnokait nagyon izgatta volna ez az ügy. Sehol másutt nem cselekedtek oly gyorsan, mint nálunk. S kezdetben a megszállók jó híre érdekében kedvezőbb lett volna, ha másfelé hallják, hogy a nuncius megmaradt Budapesten. Úgy véljük, hogy az igazi okot Rákosi Mátyásban a vele visszatérő kommunistákban kell keresnünk. Az öntelt és kíméletlen kommunista vezérnek semmi nem tetszett, ami Magyarországon 1920 után történt. Amíg ő közöttünk volt szabadon, soha nem hallott arról, hogy Budapesten nuncius volna. Mikor visszatérte után hatalma nagyon megnőtt, le akart mindjárt számolni a nunciusi intézménnyel. Külföldi főpap személye kellemetlen lett volna számára, a magyar főpapokat viszont nyugodtan merete hajlamának megfelelően külső megvetéssel kezelni. Az egyházellenes kommunista haditervbe sem illett bele egy pápai követ jelenléte. Katolikus-ellenes küzdelmük ugyanis két szakaszra osztható. Először ravaszsággal és némi látszólagos nagylelkűséggel igyekeztek a katolikusok ellenszenvét és félelmét legyőzni. De már ekkor is felléptek helyenként és alkalom szerint a legnagyobb durvasággal, ha valahol nem találtak kellő megértésre. Cukrot és korbácsot tartottak egyszerre a kezükben. Itt templomokat hoztak létre, amott a buzgó papot megfélemlítették vagy az egyházközségi és szerzetesi épületeket a kommunista ifjúságnak foglalták le. Itt-ott a panaszt is meghallgatták, de országosan nem léptek föl a törvénytelenések ellen. Ha ilyen panaszt a nuncius hangoztat, nehezebb lett volna kitérniök. Magyar panaszkodókkal viszont alkudozni kezdtek: engedjenek valamit és akkor szent lesz a béke.

Később 1948 felé a durva támadások is megkezdődtek. Itt már hangos ürüggyel rontottak neki egyes szervezeteknek, hogy az egészet megfélemlítsék. E módszer is nehezebben lett volna folytatható pápai küldött jelenlétében. Mindenképpen előnyösebb volt számukra, hogy a magára hagyott magyar katolikus Egyházzal álljanak szemben. Az egység megbontása és a megfélemlítés könnyebben volt végrehajtható ebben az állapotban.

Rotta Angelo távozásakor azt mondotta ismerőseinek, hogy ha valami módon megbízható híreket tudnak küldeni Rómába, ne feledkezzenek meg róla. Nagyon érdekelné fogja őt mindig a magyar katolikusok sorsa. Azt hiszem, hogy nem sok levelet kaphatott. Inkább a hírekből és a menekültektől értesülhetett arról, milyen irányban indul a magyar. Már elmondottuk, hogy 1948-ban szívesen jött volna hazánkba, de a tervezett megbiztatás nem valósulhatott meg. Utána már csak a rombolás és a teljes mérvű üldözés híreiről értesülhetett. Nem tudjuk, miképp vélekedett 1956 eseményeiről. Később feltehetően lelke már csak az örökkévalóság felé tekintett. Imáiban emlékezhetett meg azokról, akiknek jóságát és hibáit, gyengeségét és áldozatkészségét valamikor közvetlen közlelről ismerte meg.

Utolsó hónapjaiban értesült-e arról, hogy a múlt szeptemberben egyezmény jött létre a kommunista magyar kormány és a Szentszék

között? Sejtette-e, hogy bármily jelentéktelen és közvetlen hatását tekintve szinte értéktelen legyen is ez az egyezmény, valójában mégis új időket jelez? A nagy hőhérok, köztük a legmegvetendőbbek egyike, Rákosi Mátyás, csúfosan tűntek le a hatalom magaslatáról. A kommunizmus megfakulva, tépett hírnévvel, végzetes belső megosztottságban mutatkozik az emberek előtt. Van-e értelmes ember táborukban, aki ne panaszkodnék súlyos hibák és gyengeségek miatt? Az Egyház ellenben zsinatával és lendületes belső megújulásával világszerte érdeklődést kelt. A pápát olyan helyeken, olyan országokban fogadják hatalmas lelkesedéssel, ahol nemrégiben még a kommunizmus remélte zászlóinak diadalát. Rotta Angelo az örökkévalóságba költözése előtt bizonyára abban az öntudatban talált vigasztalást, hogy jó ügyet szolgált. Mi is ezt mondjuk róla utolsó szavunkkal. Kijelentésünkben nemcsak hitünkre támaszkodunk erősen, hanem az újabb fordulatok is táplálják e meggyőződésünket. Ezt a hitet és bizakodást hagyományozza ő reánk magyar katolikusokra életmunkájával és nemes odaadásának példájával.

AZ ÖTVENÉVES CSER LÁSZLÓ

P. Cser a külföldi magyarság egyik legtermékenyebb aszketikus írója és papköltője. Főleg amerikai lapok (újságok, folyóiratok) ontják cikkeit. Igen széles skálában dolgozik. Kitűnően érti, hogy a legváltozatosabb formában férkőzzék a lelkekhez. Mélysodrású elmélkedések, finoman elemző lelkipásztori tanulmányok, hangulatos útleírások, naplórészletek, karcolatok, tárcák buzognak mély lelkéből. A Szív újságban leközölt cikksorozataiban lassan egész aszketikát épít fel világi hívek számára. Az utóbbi három évben három verseskötete hagyta el a nyomdát. Cser nemcsak a lélekhez szól, de a szívet is izzásba hozza. Lélekelemzéseit nagy élettapasztalattal párosítja. Szelleme kontinenseket hidal át: Kínától Kanadán át az amerikai magyar és angolnyelvű plébániákig szólt küldetése. Világjáró elme, mégis mindig hazajáró lélek, mert boldog és büszke arra, hogy magyar.

A MPE olvasóinak nem kell bemutatnunk. Hat éve közöljük elmélkedéseit, lelkipásztori megfigyeléseit, tárcáit. Útközben c. elmélkedési füzetét 3000 példányban küldtük szét. Nemcsak az emigrációban olvassák, de otthon is kézről-kézre jár.

Hogy Isten elhalmozta talentumaival, ezért vele együtt áldjuk a Mindenhatót. Neki pedig melegen köszönjük, hogy az Ég ajándékaival Isten nagyobb dicsőségére, a magyar papság és számtalan lélek javára oly buzgón közreműködik. Kérjük az isteni Főpapot, hogy Cser Lászlót ebben a munkában még sokáig éltesse!

A Magyar Papi Egység szerkesztősege és olvasótábora

LEVÉL A SZERKESZTŐHÖZ

Nortport, N. Y., USA
1965 húsvétján

Kedves P. Öry,

levelében figyelmeztet, hogy ötven éves vagyok és hogy ideje beszámolnom az életemről. Önéletrajzot kér tőlem azok részére is, akiket sorsom esetleg érdekel.

1914 december 16.-án születtem a tolnamegyei Tamási községben. Családunk férfiága Württembergből származott és négyszázada Magyarországra. Tolnamegyében családunk több ága reáljogú kéményseprőmester volt s ez a jog apáról fiúra szállt mint örökség, egészen a második világháborúutáni időkig, amikor ezt a jogot államilag megszüntették.

Édesanyám Tevelről, az Apponyi birtokról származott, ahol anyai nagyapám vadászmestere volt a grófnak.

Apám nyugtalan, kifelé élő ember volt, aki mindig talpon állt: járási székhelyünk közéletében tevékenyen szerepelt. Otthon szeretett kertészkedni, fűzni-faragni, méhészkedni, pinceszerezni.

Anyám ritkán hagyta el a házat. Zárkózott volt, de ha valaki közelébe jutott, nagyon megszerette. A háztartás gondjával, kézimunkázással és olvasással töltötte az idejét és nem szerette a „zajos“ összejöveteleket.

Legelső bátyám — még a születésem előtt meghalt valami gyerekjárványban. Különös, hogy engem is László névre kereszteltek, mint őt. Rezső bátyámat ötödik gimnazista korában ragadta el a vörheny Bonyhádon, ahova apám is járt gimnáziumba. Györgyi nővérem után születtem én. Nővéremet Pestre küldték az angolkisasszonyokhoz, engem pedig Pécsre a jezsuitákhoz.

Falusi szabadélethez szokott gyerekkorom itt találkozott először a szigorú fegyelemmel. Elsős koromban sokat szenvedtem e fegyelemtől, de azután megszerettem az intézeti életet. Két paptanárom volt erős hatással rám: a ragyogószemű P. Somogyi, aki hittanárom volt a felsőben és P. Tüll, a magyar irodalom tanára. Az ő hideg fegyelmezettsége nagyon vonzott.

Közepes diáknak ismertek. A felsőben kedvenc tantárgyam az irodalom és történelem volt és nagy kedvvel dobtam magamat sokféle sportnak. Nyáron balatoni villánkban töltöttünk két hónapot Füreden, később Siófokon. Sokat úsztam, eveztem — „Cimbora“ nevű csónakom volt a legjobb barátom. Sokat kerékpároztam, teniszeztem, majd komolyan a sztornóra adtam magamat. A nyújtót és gyűrűhintát kedveltem legjobban.

Érettségi előtt a húsvéti szünetben engedélyt kértem P. Somogyitól, akkor a gimnázium rektorától — hogy maradhassak, mert eldönteni

valóm van. Beleegyezett. Egy héten át jártam föl és alá a hársfasor között és mérlegeltem a jövőm lehetőségeit. Úgy döntöttem, hogy a jezsuita rendbe jelentkezem. Apámnak levelet írtam és feltártam tervemet. Azt válaszolta, hogy korai ez a döntés, érettségizem le, kezdjem el az orvosi egyetemet, mint terveztem és majd akkor döntsek. „Nem ismered még az életet, környezeted befolyásol“ írta. De én már nyugodt voltam. Végigvizsgáltam a „környezet“ hatását és arra a meggyőződésre jutottam, hogy az én életem biztonsága az Isten, a jezsuita renden keresztül.

A noviciátus egyhónapos lelkigyakorlata volt életem legnagyobb élménye. Ma is abból élek. A harmincnap megviselt, nagyon komolyan adtam magam az Isteni Kegyelem irányításának. Megérte. Azóta sem volt semmi annyira nehéz és annyira szép.

Harmadik rendi évemben meghalt édesapám. Rokonaim rámnéztek és figyelmeztettek: „Tudod ugye a kötelességedet?“ Anyámra néztem. „Ott akarlak látni, ahol a boldogságod van“ — mondta s tudtam, hogy meglesz nélkülem is ez az erős asszony.

Ebben az időben írtam első kísérleteimet. „Torma Testvér Élete“ (egy hősi rendtárs élettörténete), „Nikoláj az első“ (gyerekek hitvalló élete a kommunizmusban), „Vér és láng között“ (a spanyol Alkazár ostroma, regényes diákhősköni át) és első verseskönyvemet, „Az Út Elején“-t.

Filozófiai tanulmányaim nem sikerültek úgy, mint P. Somogyi jövendőlte. „Maga, fiam, amolyan elgondolkozó ember, — mondta. Filozófiára született.“ Engem azonban jobban érdekelt az irodalom és a Szépművészeti Múzeum. Először világirodalmat, majd a magyar irodalmat faltam nagy nyelésekkel. Babits Mihállyal is ebben az időben kerültem közelebbi kapcsolatba. Nővérem esküvőjén találkoztam vele először, ötödikes gimnazista koromban. (Nővérem Babits Mihály öccséhez, Istvánhoz ment férjhez.)

Babits betegsége idején gyakori vendég voltam vérmezei lakásukban. Megmutattam verseimet. Mosolygott és azt mondta: „Ha gyerek tudsz maradni, akkor költő lesz belőled.“ Aranyt ajánlotta. Nem követtem, én Atyt szerettem abban az időben.

A filozófia harmadik évében körlevelet bocsátott ki provinciálisunk, P. Somogyi és felhívta figyelmünket a magyar jezsuiták által vállalt kínai misszióra. Jelentkeztem. P. Somogyi magához hívott. „Miért jelentkezett? — kérdezte.“ „Nekem szükségem van arra a nehéz környezetre — válaszoltam, hogy ember maradjak.“ Bólintott. P. Mócsy tanárom komolyan óvott. Irodalmi jövőt jósolt nekem. Igyekeztem megmagyarázni, hogy én irodalommal úgy ahogy elképzelem, nem foglalkozhatom. Megértett.

1939 koraőszén utaztam Kínába két rendtársammal együtt. Két évet a pekingi „Chabanell Hall“ nyelviskolában töltöttem. Ott kínai nyelv, irodalom, történelem, szokások tanulmányozása közben sokat jártam a

városban és egy könyvreválót írtam össze „Pekingi séták” címen, amit a Franklin Társulat ki is adott 1942-ben. Sok cikket írtam, a magyar rádió is közvetített előadásokat írásaimból. Írtam egy kínai irodalomtörténet és antológia kísérletet is, de a háború megszakított minden kapcsolatot Magyarországgal és ez is — annyi mással együtt — kéziratban maradt.

Bár sok cikkem jelent meg a Katolikus Missziókban, sok maradt kéziratban. Az írást csak amolyan mellékfoglalkozásnak tekintettem és minden erőmmel készültem a misszionárius életre. Shanghaiban, a teológiai évek alatt is tovább írtam: cikkeket, elmélkedéseket. Elmélkedéseim egy része „Jelenvalók és Örökkévalók” címmel meg is jelent a Néplányok Korda Vállalatának kiadásában. A második része csak később, P. Öry „Papi Egység”-ének jóvoltából „Utközben” címen 1962-ben.

A teológia utolsó évét Belső-Kínában egy francia misszióban végeztem. Csatazaj közben szentelt pappá Chou kínai püspök. Kijártam a környékre és naplószerűen, tárcaszerűen ontottam a cikkeket kínai élményeimről, amik később „A Szív”, a „Katolikus Magyarok Vasárnapja” hasábjain jelentek meg 1949—1954 között.

A japán fegyverletétel és a kommunizmus hódítása idején írt naplóm jelentős részét most, 1965-ben hozza a Katolikus Magyarok Vasárnapja.

Zavaros kínai missziós éveink sokfelé vetettek minket, misszionáriusokat. Tamingi magyar missziós állomáshelyemet el kellett hagynom, menekülteket igyekeztem elhelyezni, Pekingbe mentettük szemináristáinkat, majd Tientsinben a főiskolán tanítani kezdtem. Összehasonlító irodalmat és „bevezetést az újságírásba”.

Az összeomlás utolsó pillanatában előljáróim Kínából Amerikába irányítottak.

1949 nyár végére érkeztem meg Bostonba. Onnan a kanadai Torontóba hívtak, ahol életem első magyar szentbeszédjét mondtam el. Torontóból — a Szent Erzsébet Egyházközségből, — kijártam a délontáriói dohányvidékre, ahol missziókat adtam a kivándorolt magyaroknak. A püspök kérésére odatelepedtem közéjük. Öt évi küzdelmes idő után készen állt a megépített magyar templom, a megszervezett magyar egyházközség a szívós magyarok, a Szociális nővérek és P. Ugrin hűséges munkája segítségével.

Ebben az időben tovább cikkeztem és verseket is írtam.

Míg én ott a délontáriói Courtland környékén igyekeztem magyar véreim lelki szükségét szolgálni, megszólaltak a Formózába sodródott misszionárius-testvérek és segítséget kértek. P. Reisz provinciálisom úgy tartotta jónak, hogy visszajöjjenek Amerikába és itt missziózással, papi munkával szerezzem meg a szükséges anyagiakat formózái magyar misszionáriusaink részére. A magyar Sz. László plébániát P. Ugrin nagyszerűen fogja vezetni, — győződtem meg én is és visszatértem Amerikába. Állomáshelyem két évig Pittsburgh és környéke volt, majd P. Varga provinciális hívására New Yorkban és környékén telepedtem meg.

Pittsburgi barátaim unszoltak, hogy három példányban cirkuláló verseimet adjam ki. Litografált kiadásban száz példányonként egymásután jelentek meg a „Tárlat“ — Kínában írt versek — „Tűz és Salak“, „Hullámverés“, „Határvonal“, „Tér és Idő“, „Monológ“, „Belső Kaland“.

1955-től New York környékén élve „Amerikai hétköznapiak“ címen közölte le vagy nyolcvan cikkemet a Magyar Élet. Ekkor jelent meg „A puszta éneke“.

Újabb verseket 1964-ben adtam ki „Téli Ösvény“ címmel „A Szív“ kiadásában. Ebben az időben is, mint a előbbi években „Szív“ jelentette meg írásaimat, majd P. Öry kérésére a Papi Egység is. 1965-ben kiadtam a „Hullámokon“ című verses füzetet és a Katolikus Magyarok Vasárnapja a már leközölt „Isten Háza“ cikksorozatamat egységes füzetben adta ki.

Ha kiadatlan kézírataim halmazán végigtekintek, sajnálom azt, akinek majd egyszer a kezébe kerül. Nem mintha nem feküdnének rendben, de bőséges anyag, különféle tűz és salak. Ki tudja, mit érnek, érnek-e egyáltalán valamit?

Nem tekintem magamat hivatásos írónak. De nem lennék őszinte, ha meg nem vallanám, hogy érzésem szerint, írói alkat vagyok. És nem lennék őszinte akkor sem, ha be nem vallanám, hogy az élményért írtam, az élet feszültségéből, a csodálkozás mámorából, a szeretet súlya alatt, mely felém áradt a világból, melyben Isten élni engedett.

Föl-fölmerül bennem az Igéret:

„Ha majd egyszer, később
egy kicsit kérettek,
barátságos szellem
leülök közétek.

Majd csak egyszer, később,
mostan válaszfalak
térkép, határ, nyelvek
sok becsukott ablak

engemet ittfigznak,
titeket meg ottan,
de ha szabad leszek,
megyek majd titokban.

Akkor aztán, később,
majd csak arra térek,
barátságos szellem,
beszélgetés végett.“

Már nem nyugtalanít az „alkalom“ gondja. Az a fontos, amit az „Ének a Rendelőhöz“ című versben mondtam:

Mielőtt megszülettem volna már
az Úr járt nálam, rendelést adott
kedvére szabni sok kis művét
mire helyet és időt is hagyott.

Mióta megszülettem, már azóta
feléje röppen minden csomagom, —
kinyitni, mérni és ítélni
kezedbe küldöm, Édes Zsarnokom!

Cser László SJ

Szabó Ferenc SJ

CSER LÁSZLÓ VALLÁSOS KÖLTÉSZETE

Téli ösvény, A Szív kiad. 1964

Hullámokon, A Szív kiad. 1965

... A külső és belső közös fókuszán
az élmény hozta egy-egy hőfokán,
népes magány lett külső táj, világ,
enyém! Aztán már élhetett tovább

távol tőlem. Ég és föld között
úgy gondoltam, mindenhez ez kötött
s hogy velem kicsit körülnézzetek
jegyezni kezdtem így az életet.

*

Vallomás e két versszak; amolyan „ars poetica“. Ugyanaz a gondolat versben, mint amelyet a költő önéletrajzában olvastunk: „Nem tekintem magam hivatásos írónak. De nem lennék őszinte, ha nem vallanám, hogy érzésem szerint írói alkat vagyok. És nem lennék őszinte akkor sem, ha be nem vallanám, hogy az élményért írtam, az élet feszültségéből, a csodálkozás mámorából, a szeretet súlya alatt, mely felém áradt a világból, melyben Isten élni engedett.“

„Meghalna-e, ha nem írhatna verseket?“, — kérdezte Rilke egyik barátjától. Az igazi költői alkat, a költői hivatás ismertetőjele ez: a kifejezés, az alkotás létszükséglet. Cser László szinte Robinson-életet él ott a

„szigeten“, Long Islandon. Távol hazájától. Nincs „olvasóközönsége“. Kinek ír? Kihez szól? Nyáron ugyan ellepik a nyaralók a tengerpartot, de ők „idegenek“. (A tömegben is lehet magányosan élni!)

Mi lenne, kérdem néha magamat,
ha környezetem tudná, hogy versre
fordul időnkint a tollam s kedvem
szökken magyar szóval ünnepet ülni?

Itt nem hall senki soha magyar szót
s verset saját földje szülötte
költőjétől se olvas. A szemek nagyra
kinyilva s tüstént összehúzódva
néznének, óvatosan hátrahúzódná
a fej, a lépés kettőt hátra vonulna . . .

Kettőt hátra lépne a láb

Kétszeresen is övé lett a hontalanság. Hazájának búcsút mondott, amikor Kínába indult misszionáriusnak. A vörös Kína pedig kiüzte. Több, mint tíz éve él Amerikában. De valahogy Mikes sorsa mindig a költők sorsa:

... Rodostóban vagy New Yorkban
éljen, a költő a tengerpart
dalnoka és számkivetett mindég.
A vágya ott jár, ahol a föld
s az ég járatlan. Egyedül
hallgatja a tenger habja
folött a futó szél zúgását.

A tenger moraja

Különös, hogy a *tenger* (a víz) témája szinte állandóan jelen van költészetében. (Az utolsó kötetének címe: *Hullámokon* is jellemző!) Verseit olvasva ez mindjárt feltűnt. S látom, hogy a költő maga is reflektált erre:

Miért mindig a tenger, a víz,
habzó elemek? Nézd bolygónkon,
mely az űr tengere hátán
úszik az Űr tenyerébe, a szárazföld
de kicsi hely! A tested?
Szárazföld lebegő vízbe itatva!
Véred medrében a sós víz hátán
ér bölcsőből sirodba sorsod . . .

Ne véd magad!

S egy másik versében (*Hullámokon*, 13: *Víz*):

... Te Isten könnye és mosolya, őrizd
szent elem, ősom: apám, anyám
lűktetésed bölcsőm és megszentelő
keresztvizem pogány föld homlokán!

A mai irodalomkritikába egyre inkább benyomul a lélekelemzés. Ez a módszer bizonyára mást is kielemezne a versek tematikájából, mint ez a kis jegyzet. (Remek példája az új módszernek Richard nagy könyve Mallarmé-ról.) E sorok írója nem specialistája e módszernek; egyébként se lenne itt a helye ennek. Benyomásom szerint (P. Cser majd megmondja, igazam van-e . . .) a költőre erősen hathatott a keleti világszemlélet, a kínaiak természetszemlélete. Minden költőnél találkozunk egy bizonyos „panteizmussal“ (jó értelemben véve a kifejezést). Költők és misztikusok (Assiszi Sz. Ferenc, Szent Ignác, Prohászka vagy akár Teilhard de Chardin) számára szinte áttetszővé lesz a teremtés. Mindenben észreveszik Isten lefokozott jelenlétét. De Cser Lászlónál — benyomásom szerint — másról van szó (másról is!). Annyira azonosul az „elemekkel“, egy természeti mozzanattal, egy tájjal, hogy a külső jelenségben a saját élményének „kifejezését“ látja. Illetve, ez az expresszionista költészet kivetíti a belső élményt a tájba, a jelenségekbe. Minden kifejezés lesz. Nem benyomásait rögzíti, mint az impresszionisták, hanem a külső valóságot jelképpé emelve *önmagát tükrözi*.

Perdül a szél most, mintha dobolna,
hullám ütemére lassul a dob,
a szélben egy zöld fa ága lebegve
tágranyitott szemembe ragyog.

Ledobtam a hangom, a szót, a szegényt,
éljen csak a látás fény-özöne,
hajolj ide, rádfér, fűzfalevél,
mind ami bennem a szép öröme.

Személyes az érzés, tárgya lomb,
visszfény a szemem a levél tenyerén,
szél a dalom, nem mondja ki szó,
csak a látás fogja, de így az enyém!

Levelek tükre

Ehhez hasonló, formailag is remekbeszabott költeményt többet idézhethetünk a *Hullámokon* c. kötetből. (Pl. a 46-os számú: *Napsütés a dombon*). A természet szépsége, évszakok váltakozása, egy-egy tűnő jelenség, amely-

ben — a költő számára — mindig van valami abszolút, örök („Egy lehulló falevél zizzenésében benne zsong az egész őszi erdő teljessége“, írja Rilke): mind megannyi ihletforrás. De nem valami természetromantikáról, rousseauizmusról van szó! Egy szíami gondolkodó, Marsi Paribatra szerint: „Az ősi kínai költészet mondhatni kortyonként élvezi a természetet, inkább kéjesen, mintsem érzelmileg. Visszatérni a természethez, a távolkeleti számára nem kaland vagy kísérlet; megszokottan együtt él vele, sosem távolodott el tőle“. Azt mondják, hogy Kínában szokás volt a tópartra gyűlve holdkeltét nézni, mint ahogy nálunk a falusiak vasárnap vonatnézni vagy meccsnézni gyűlnek. Meg kell tanulni a kínai költészet sajátos nyelvét. Pl. hogy a zöld fenyő fehér havon állhatatosságot jelent, hogy virág tükörben (vagy Hold folyóvizén): a boldogság illanósága, stb. Mindezeket azért említem itt, mert úgy sejtem, hogy ismernünk kellene a kínai szellemet és költészetet, hogy P. Cser verseinek szimbolikáját minden árnyalati finomsággal és lelki telítettséggel együtt „megérthessük“. (Persze, ha valaki magyar, talán valamivel közelebb van a keleti pszichéhez, mint pl. egy francia.)

*

Kissé elidőztem az első pontnál, ahol P. Cser költészetének leg-szembeötlőbb sajátosságáról szoltam: módszerére és tematikájára egyaránt jellemző a belső és külső világ sajátos kapcsolata. Mondottam, hogy P. Csernél — itt nem beszélek költői elmélkedéseiről (pl. *Útközben*) — elsősorban nem a „mindenben Istent keressék“ szentignáci elvét vélem felfedezni. Ez persze nem jelenti azt, hogy P. Cser költészete nem *vallásos*! Pap-költőről lévén, szó, az természetes, hogy a vallásos élmény nem hiányzik költészetéből. De éppen az a nagy érdeme, hogy nem „prédikál“, mint ezt annyi magyar pap-költő tette. A vers nem ürügy az „igehirdetésre“. Költői nyelven mondja el azt az üzenetet, amelyet ellessett a néma dolgoktól, virágoktól, amit a kis mindennapi csodák eléje tártak. Cser László bölcsesége ebben van: tud csodálkozni és ezért tud örülni is az életnek. Nem naív optimizmust találunk nála. A hit optimiz-musa ez. A hívő ember tudja, hogy minden jó, ami teremtvé van, mindenben van valami isteni és hogy az események visszája Istené. Innen volt például az öregedő Chesterton meggyőződése, hogy mindaz, ami létezik, csodálatos és hogy minden élmény mélyén ott kell lennie valami-fele elragadtatásnak.

„... Az élet feszültségéből, a csodálkozás mámorából, a szeretet súlya alatt“ írt, olvastuk vallomásában. Hálából az életért, amely Isten ajándéka. — Sok a sötétség, a rossz a világban. Várjuk a hajnalt, a Napot, mint az álmatlanul virrasztó költő. Holtpontokon, elsötétüléseken a keresztény reménység lendít át.

... Élet atyai, testvéri kegyelme!
 Mint Isten az égen, a földön
 él és győz, úgy a nap ott s itt
 győz a sötéten. A halál új élete:
 fény! Ó a remény, — költőm
 tagadásod (harcrahívásod) ellen,
 nyisd ki szemed, a nap sugarán
 Ő jön s míg te talán csak ezt
 nyöszörögnéd: élet, — győzzön
 meg a fény, hogy nem magadat
 hívtad, de imádva kérted az Istent
 vesztes magad ellen, a Fényt,
 hogy sietve legyőzzön!

Hajnalvárás közben

Minden hit, — az autentikus hit —, küzdelmes. Birkózás a végtelen Titokkal. Jákob küzdelme az Úrral. A költő tanúságot akar tenni megélt hitéről, a néma Jelenlétről. De érzi tehetetlenségét. Istenről csak dadogva beszélünk, mondja az egyik Szentatya. Aki azt hiszi, hogy megértette Őt és hogy ki tudta mondani a Titkot: illúzióban él. A legmélyebb hódolat Isten előtt: a néma csodálkozás. Adoro te devote, latens Deitas . . .

... Ne adj kezembe színeket, nincs jó
 ujjam kivetni Színedet, ne add,
 hogy papírra akarjam írni az Igét
 és ne adj hangot a zenére, örök
 ütemű Lelked bőrtöne lennék,
 a végtelen Isten zsugori őre.

De add meg a látást, hogy a Te élő
 Képed fussa be lecsukott szememet.
 Ütemed hulláma verdesse ereim falait
 s hallgassam néma tanuként szüntelen
 szavaid, az Igét, a cselekvő Istent
 magamtól idegenedve, Tebenned!

A tehetetlenség sóhaja

Papköltőnek kettős hivatása van, vallotta Sík Sándor saját művészetéről. Kettős Titokról (az Isten és önmagunk) kell tanúságot tenni — nem tanítani! — az önkifejezés költői eszközével. A papi és a költői hivatás szerves egysége — a drámai feszültségeken keresztül — csak keveseknél sikerül. Egy súlyos, művészi következményekkel terhes, paradoxon teszi drámaivá a papköltők életét:

„Minden élményben benne lévén mind a költő, a művész is, a pap is, hatni akar, érvényesülni kénytelen az élmény kifejeződésében is mindkettő. És itt kezdődik a dráma . . . A lélek önmagában sem nem pap, sem nem költő, hanem

én, amely mindkettő egyszerre és egyszerűen, — de ez az *én* valami személyes, egyetlen és egyszeri jelenség, az emberek pedig — zseniális beleélő tehetség vagy nagyon hosszú tanulmány nélkül — az egyetlent nem képesek észrevenni, csak annyit belőle, amennyi a megszokott típusokba beleillik . . .“

A mélyenfekvő probléma pedig ez:

„Hogyan találhat művészi formát ez az élmény, amely mindenestül, szervesen és töretlenül művészi élmény ugyan, de ugyanakkor nemcsak művész élmény, hanem más is“ . . .

Mivel az ilyen élménynek lényeges tartozéka a közösségi elem: megosztani élményemet a többi emberrel és így tanúságot tenni megélt istenhitemről, másrészt mivel a költészet nem tanítás és „prédikáció“, hanem teremtő önkifejezés, ezért a közlés eszköze a művészi önkifejezés lesz.

„Az alkonyról vagy a virágról szóló vers egyszer csak azt mondja: ,jaj de szép!‘ — máskor (talán többször) azonban kimondatlanul is benne lesz: ,jaj de jó volna, ha ti is látnátok!‘ Az Isten-vers sokszor csak arról beszél, amit egy (talán hosszú és gyötrelmes küzdelem után megérkező) kegyelmi pillanatban Isten felvillantott előttem magából, de máskor ott van a sorok közt (mert az élményben is ott van): ,Ó ha mindenkinek megmutathatnák!‘ . . .“

(Sík Sándor vallomása művészetéről, VIGILIA, 1964/1, 24-26. old.-ról idéztem.)

Sík Sándor önelemző vallomása megvilágítja Cser László költészetét is. Említettem, hogy P. Cser sem áldozza fel a költőiség követelményeit valamilyen rosszul értelmezett „papi buzgóság“, „apostoli szándék“ kedvéért. De ez nem jelenti azt, hogy vallásos költészetének nincs apostoli vonatkozása. A vallásos művésznek jó művésznek kell lennie, a pap-költőnek jó költőnek, különben káros a vallás és a művészet számára. A címben „vallásos költészet“ szerepel. A kifejezés félreérthető. Bizonyos értelemben nincs vallásos művészet, katolikus költészet, stb. Vallásos költő igen. S ha autentikus művész, akkor a vallásos élmény egészen természet-szerűen kifejeződik a műalkotásban. A költészet vallásos akkor is, ha esetleg a költő ki sem ejti Isten, Krisztus nevét, ha nem is választ val-lásos témát.

P. Csernek több verse van, ahol Krisztusról, papi hivatásáról, vallásos témáról énekel. Nem mindig ezek a legsikerültebbek művészi szempont-ból. De sohasem bántón „papos“ . . . Igazi élmény van pl. e verse for-rásánál:

A kereszt árnya s fénye ült
kezdettől szívemre.
A kereszt árnya s fénye jön
szüntelen szemembe.

Hitemen ég a fénye és
árnya testemen.
Igy függök Szünös-szüntelen
jelen keresztemen...

Fénye és árnya

Ez a másik pedig egész világnézetét kifejezi:

Csak azt kérem, hogy szememet
apró csodáid csillogása nyissa,
utamat az árnyékok borítsa,

kenyerem ne legyen több, csak aznapi,
s szeressem egyre jobban hallani
az élet hangját, az imát:

Te rendeled fölém a nappalt, éjszakát,
csillagot, mosolyt, keresztjelet,
szomjas igényem ne lehessen kevesebb

mint betölteni, amit kedved rámbizott:
sorsom hordozza édes lábnymod
jeléül annak, hogy örülsz nekem.

Jeléül annak, hogy örülsz nekem

*

Ha ezekután a *költői*, formai szempontokat elemeznénk P. Cser kötetében, a kritika nem maradhatna el. Főleg a *Téli ösvény* első felében (nem tudom, mikor íródtak e versek) több a ritmus szempontjából kifogásolható vers (összeboruló, egymásnak „homlokkal“ ütköző ritmusok), sok a szóhalmaz, a henyé jelző. Az utolsó versek sokkal csiszoltabbak, „Kötöttebbek“. Van néhány rím és ritmus szempontjából is remekbeszabott költemény (*A tűz fátyola, A szobrást figyelem, Lábnymok, Jegyezni kezdtem . . .*) A *Hullámokon* c. kötet határozottan jobb formai szempontból. Kötött szerkezet, a téma „szerves“ kibontása, fegyelem a ritmusban . . . stb.

De itt nem volt szándékunkban verstani elemzéseket nyújtani. A két kis kötetben több igazi remekmű akad. Nem „amatörködés“, nem meddő játék ez a költészet. Igazi ihlet és a tanúságtétel igénye sugallta a verseket.

S még egy megjegyzés. Ez a két kis kötet tanúság arra is, mily teremtető erő képvisel anyanyelvünk, magyarságunk. A vérünkben lüktet magyar múltunk. S a száműzetésben is, a szomorúság tájain is „virágzó kakuszokat“ varázsol:

a tüske közül nyílt ritka virág!
... lesöpri a tájról a szomorúságot

NYISZTOR ZOLTÁN

PROGRESSZIV KATOLICIZMUS

Mikor a progresszív jelző a katolicizmussal kapcsolatban először felbukkant, talán senkinek sem támadt semmi hátsógondolata. Senki sem gondolt arra, hogy ebből még meghasonlás s az ellenségeskedésig menő megoszlás is lehet. Inkább azt kellett feltételezni, hogy a francia katolicizmus, amelynek virágoskertjében mindig folyik valami kereszteszési kísérlet, ez alkalommal — különben nem először és nem utoljára — valami hibrid virággal lepte meg a világot.

Pedig hogy a progresszív katolicizmus valóban testet öltött s a francia katolicizmuson belül máris szenvedélyes vitákat és összetűzéseket, végzetesnek mutakozó szakadást váltott ki, annak már folyton szaporodó hangos kirobbanásai vannak. A progresszív hírből álló folyóiratok (Informations catholiques internationales és Témoinage cath.) előadásai ellen tüntetések zajlanak le, püspöki körlevelek intenek nyugalomra s az egység megőrzésére s már egy regény is megjelent, amely irodalmi eszközökkel száll hadba a progresszív katolicizmus ellen. (Michel de Saint-Pierre: Les nouveaux Prêtres.)¹

Mint a feltűnő sikert elért regény címe jelzi, a progresszív katolicizmus nem elvi kérdésekből, teológiai vitákból indult ki, hanem a papság, még pedig a fiatalabb papság gyakorlati magatartásából. Az történt ugyanis, hogy a háború és a megváltozott korszellem nem múlt el nyomtalanul a fiatal papság felett s még kevésbé a munkáspapok újszerű élete és lelki összeütközése egy ellenséges világgal. S miután örök törvény, hogy a kisebbség a többséggel történő összeütközésben mindig a rövidebbet húzza s mert ebben az esetben a pap volt a kisebbség a marxista tengerben, a papok mentalitásán és magatartásán bizonyos változásoknak és töréseknek kellett mutatkoznia. Ezek a változások kezdetben bizonyára csak ösztönös alkalmazkodások voltak, de mert a papi lélek minden eltérést igazolni szeret, az alkalmazkodásból lassankint elvi állásfoglalás lett s miután többé-kevésbé minden pap lelkében ugyanaz a folyamat játszódott le, a tünet tömeges fellépéssé, mozgalommá vált, pláne amikor bizonyos folyóiratok mint fogadatlán prókátorok megnyergelték.

¹ A könyv és a mögötte álló erő a francia püspököket is támadták. A Szentatya nyíltan állást foglalt a püspökök — mellett. (Szerk.)

A Mozgalom elnevezése nem szerencsés, mert a progresszív jelzővel a bolsevizmus él a legsűrűbben s tegyük hozzá, hogy soha még gyalázatosabban vissza nem éltek a „béke“ és „progresszív“ szavak értelmével, mint a kommunizmus. Talán ez is egyik oka annak, hogy a progresszív katolicizmus olyan ingerült reakcióra talál és szónokaiba, mint legutóbb is Congar dömés atyába azzal fojtották belé a szót: Menjen Moszkvába!

Hogy mi a mozgalom lényege, nehéz meghatározni. Anélkül hogy valami cenzura árnyékát akarnók előrevetni, a francia multból a janzenizmussal lehetne összehasonlítani. Ahogy annak idején a janzenizmus is abszolút katolikusnak indult s ügyes kibuvói miatt nehéz volt az eltévelyedést rábizonyítani, úgy a progresszív katolicizmus is a korszerű hitvédelem és apostolkodás jegyében jelenik meg.

Ha a progresszív katolicizmus csak pasztorális irányt és módszert jelentene, kár volna benne veszélyt szimatolni. Elvégre megesett már, hogy lelkipásztori módszerek szembekerültek egymással. A progresszív katolicizmus esetében azonban nyilván nem egyszerű módszerkérdésről van szó, hanem a katolicizmus értelmezéséről, a hívek s a nagyvilág számára történő beállításáról vagyis arról, amit az élő egyház gyakorlatának szoktunk nevezni.

A progresszív katolicizmusnak természetesen nincs katekizmusa vagy bibliája, amiből jellegzetes tételeit világosan ki lehetne emelni, azért kénytelenek vagyunk lényegét az említett folyóiratokból, a hadbaszállt regényből (a szerző azt állítja, hogy évekig folytatott körzet-tanulmányokat Párizs külvárosaiban) s a magukat progresszívnek valló papok magatartásából kielemezni.

A progresszív katolicizmusnak legjellemzőbb vonása, talán lényege is az ellenséges szembehelyezkedés az eddig begyökeresedett katolikus mentalitással és gyakorlattal. Ez az elfordulás nem egyszerű kritika, jóakarató gyomlálása becúsított hibáknak, hanem ingerült, szenvedélyes, kihívó visszautasítás, elítélés és kárhoztatás. Úgy vélik, hogy a katolicizmus elkorcsosodott s egy halálra ítélt, sőt már halálra vált társadalom kereteivel, színeivel és szokásaival azonosult, amit ha a 12.-ik órában s most már erőszakkal le nem tép magáról, menthetetlenül sírba zuhan vele együtt. A XIX. század — mondják — és még a XX. század első évtizedei is a polgári társadalomé voltak, de a jelen s még inkább a jövő már a munkásoké, a proletároké. Ha tehát az egyház fenn akar maradni, most már a munkás, a proletár színeit kell magára öltenie. A progresszív papok ezért csak keserűséggel nézik a mások által büszkén emlegetett „telt templomokat“, mert azokat csak asszonyok, kispolgárok, katonatisztek, nyugdíjasok, intellektueller, egyszóval „jobböldaliak“ és „reakciósök“ töltik meg, de hiányzik a jövő népe: a munkásság és a szegénység. Valósággal szégyellik, hogy az egyház is csak a polgárság szolgálatában áll: úri keresztelők, uszályos elsőáldozások, fényes esküvők, elő-

kelő temetések a polgári társadalom izlésében s a luxusig menő kivitelében. Nacionalista színek a templomban s kárhozatos hazafias hangok szószéken. Összefonódása a nemzeti és a polgári gondolatnak a katolicizmussal s az egyház kiszolgálása és kiszolgáltatása azoknak.

Nem szabad tagadni, hogy ebben a kritikában sok igazság van. Ha el is tűntek már a selyemreverendás, parfümös papok, akik büszkébbek voltak úriember mivoltukra, mint felszentelt jellegükre, még mindig a középosztályhoz tartozónak érezte magát a pap s nyíltan vagy hallgatagon annak érdekeivel vállalt sorsközösséget. De ez a kritika, ha sok tekintetben jogos is, feljogosít-e arra, hogy most már magára hagyjuk, lerázzuk az egész polgári társadalmat, mert alkonyodóban van és mentalitásunkban, szokásainkban proletarizálódjunk, — pláne mielőtt a proletárokat megnyertük volna s a polgári elem helyébe behelyettesíthetnők? Gyenge logikára és még kevesebb életbölcsestre vallana azt hinni, hogy az egyház harcait egy politikai ízű jobbra- vagy balrafordulással lehetne dűlőre vinni. Azért, mert a jövő a proletároké, az egyház nem szűnhet meg mindenkié lenni! Nem nézhetjük ki templomainkból a kis- és nagypolgárokat csak azért, hogy a munkásokat becsődíthessük! S egyáltalán egy társadalmi folyamat, egy szociális átalakulás lehet-e szelektáló elv az egyház működésében? S gondoljunk csak arra is, hogy míg a kapitalista berendezkedésű országokban a munkásság már kivívta az emberhez méltó élet feltételeit, addig a kommunista országokban a polgár süllyedt alárendelt helyzetbe a munkássággal szemben, most már ők a szegények, akiknek egész világa összeomlott s ezért még fokozottabban az egyház vigasztalására és támogatására szorulnak.

A progresszív papok szemében egészen misztikus fogalomná magasztosult fel a munkás s annak bővületében szeretnék az egyházat átformálni. Idejét mult dolognak tartják, hogy a templom mint valami polgári otthon tele legyen oltárokkal, szobrokkal, zászlókkal, képekkel, gyertyákkal, virágokkal. Egy bizonyos templon-fosztást vagy gyomlálást kikerülhetetlennek tartanak. El kell távolítani a szentek szobrait és képeit, amik az Isten házából emberi szentek kultuszát csinálták, úgy hogy a hívek nagy része szenteket tisztelni s nem Istent imádni jön a templomba. S már látni is minden „ékeségüktől“ megfosztott csupasz templomokat, amiknek vonalait sem kép, sem szobor nem töri meg, ahol a nagy üres térséget csak egy magasra emelt oltár dominálja, amelyen legfeljebb egy nagy álló vagy függő kereszt van a Felfeszítettel. S kapóra jön nekik a modern templomstílus, amelybe valóban nehezen illeszthetők be a különféle ájtatosságot szolgáló szentek szobrai.

Hogy ezen a téren sok túlzás terheli templomainkat, el kell ismerni. Egyik-másik barok templomban több a mellékoltár, mint a főhely, a Szűzanyának gyakran Jézus rovására 3—4 oltárkép vagy szobor jut és néha még a papnak is nehéz magát kiismerni a szentek erdejében. Valami józan mértéktartás és leegyszerűsítés nagyon is helyénvaló volna, de ezt

nem képrombolás formájában kell végrehajtani, ami a kegyeletet sérti s ellenszenvet, esetleg ellenállást vált ki. S miután ma minden reform az ősegyházra való hivatkozással történik, ne tessék feledni, hogy a kereszténység első templomait már mozaikokkal díszítették s hogy a vértanúk és a szentek tisztelete már az ősegyházban kezdődött. Ha a modern templomokba nem illik bele az ájtatosságnak az a sokféle kelléke, ám maradjon el, de azért nem kell most már a régebbi templomok kifosztására vetemedni.

Ezzel a templom-gyomlálással természetesen együttjár a törekvés az egyházi szertartások leegyszerűsítésére s a különféle ájtatosságok, különösen a szentek tiszteletének fokozatos kiszorítására. Éles kritikának vetik alá az ájtatosság megnyilatkozásának egész skáláját s egyesek már odáig mentek, hogy a Jézus Szíve-kultuszt is mint érzelmi megnyilatkoztatást halálra akarták ítélni.

Az is érdekes és jellemző vonás, hogy a proletárok megtérítésének, helyesebben megnyerésének (mert egyelőre csak rokonszenv felébresztéséről van szó) a kiinduló pontját nem a templomból, az Igehirdetésből s a pasztoráció ismert eszközeiből veszik, hanem a proletárokkal való sorsvállalásból, közösködésből, összeköttetésből, barátságból. Jóban lenni a kommunista párt vezetőségével a kerületekben, akik egyúttal a városi közigazgatás szervei, résztvenni szociális és szakszervezeti harcaikkal, helyesléssel kísérni sztrájkjaikat. Ez a közösködés és sorsvállalás — mint az újsághírekből ismeretes — néha odáig ment, hogy progresszív papok a munkások politikai színezetű felvonulásaiban és tüntetéseiben is résztvettek — egészen a letartóztatásig. Vagyis a munkások oldalán és pártján állni, még politikai síkon is, ha a helyzet úgy kívánja.

A progresszív papok értelmezésében ez az a bizonyos dialógus (eszmeccsere) a marxistákkal, csak az a baj, hogy a marxisták ebben az egyoldalú széptevésben és szerelmi ostromban még soha semmi elvi engedményt nem tettek, a kölcsönös megértéshez és megegyezéshez egy fikarcnyival hozzá nem járultak, viszont a papok teljesen leszerelve, még Isten nevét sem említve, nemhogy az evangéliumot hirdetve, állanak ki tüntetőleg melléjük. Ott vannak gyalázatosan álcázott békegyűléseiken, nyíltan kiállnak a katonakötelezettséget megtagadó ifjak pártjára, tüntetnek a jobboldali diktatúrák ellen — a baloldali diktatúrák sötét árnyékában.

Bár senki sem tudja, mennyire azonosítható a progresszív papok magatartása a progresszív hírben álló folyóiratokkal s melyik a kettő közül az autentikus megnyilatkozás, de elég átlapozni ezeket az organumokat, hogy fogalmunk legyen erről a megdöbbenő új katolikus mentalitásról. Minden katolikus botrány (értsd alatta: konfliktus római kongregációkkal, püspökök papokkal, szerzetesfőnökök alantasaikkal, egyháziak államhatalmakkal, zsinati viták, stb.) a legszélsőségesebb nyilvánosságot kapja, dicsfényt vonva azok köré, akik a fennálló rend ellen

lézadnak vagy a lázadókkal szövetkeznek, egyetértenek. A katolikus elvhűségnek és helytállásnak meggyanúsítása reakcióval, viszont a megalkuvók, a társutasok, kollaboránsok feldicsérése, nyilatkozataik bőséges közlése. S az az örült logika vagy lealjasodott értelem, amely kétféle mértékkel mérve elmarasztal még pápát is, ha nem állt ellen mindenben a hitlerizmusnak és fasizmusnak s viszont elmarasztal mindenkit, aki ellenáll a proletárdiktatúrának és bomlasztó fogásainak!

Kisérteties világosan fejezte ezt ki Montini milanoi érsek egyik 1956-ban írt körlevelében: „Ahelyett hogy saját eszméinket képviselnők másokkal szemben, átvesszük azokéit. Nem mi térítünk meg másokat, hanem engedjük, hogy bennünket térítsenek meg mások. Nem hódítunk, hanem megadjuk magunkat.“

Jellemző és elgondolkoztató tünet, hogy a szovjet csatlósállamainak progresszív katolicizmusa, a különböző, de egy húron pendülő békepapi mozgalmak mennyire megegyeznek a francia progresszív katolicizmus lapjainak beállítással, hangjával, jellegzetes vesszőparipáival. Mint a gyermek az anyatejet, úgy szopják magukba azok szellemét azzal a szemforgató öncsalással, mintha nem is kommunista gazdáik és parancsolóik ukázat követnék, hanem az egyház legrégibb leányának, anagy francia katolicizmusnak mindig hódító szellemét.

De a progresszív katolicizmus negatív magatartásán kívül vajon dereng-e a háttérben valami dogmatikai vagy morális elcsuszamlás, tévedés, ami esetleg eretnekízü volna vagy azzá fajulhatna?

Egyelőre nem! Suttognak ugyan bizonyos felelőtlen kijelentésekről a szentségek száma és értéke körül, úgyszintén ebédlőasztal mellett az Utolsó Vacsora mintájára egy püspökkel közösen végzett furcsa miséről, a Kánon megváltoztatásáról a konszekráció szavaiban, holmi papi nőülésekről pápai engedély nélkül — de ezek a hírek, ha igazaknak is bizonyulnának, csak egyéni kilengések, amik csak annyiban függnek össze a progresszív katolicizmussal, amennyiben az a fennálló rend elleni lázadozásával az egyházi fegyelmet kétségtelenül nagyon meglazította.

Mindent összevetve a progresszív katolicizmusnak vannak helyes és hasznos célkitűzései, de alapjában véve a papi hivatásnak a félreismerése. A pap ugyanis, jóllehet részt kell vennie a világ és az emberiség életében, fejlődésében, sőt harcaiban is, elsősorban és legfőként a krisztusi megváltás szolgálatára van elkötelezve. Azért kell mindig annyi bátorságának lenni, hogy magát mint papot, mint az evangélium tanuját és hirdetőjét mutassa be. Ha erről — akár szívből, akár taktikából — lemond, már feladta hivatásának lényegét. Ezt a világot is, mint idáig a történelem minden korszakát, meg lehet váltani, de nem egyszerű helycserével, balrafordulással, egy ellenséges hadsereg csatlóságával, hanem egy magasabb és mélyebb, szentebb és heroikusabb lelkiessel!

EZ IGAZÁN A SZÍVHEZ SZÓLT . . .

avagy: a bumeráng néha visszajön . . .¹

Dr. Honorius Oxé, az Augustinus-Josephus Egyetem erkölcsstan-professzora mélységesen meg volt elégedve önmagával, a világgal és a püspökökkel. Bevágta magát Mercedesébe és nagy élvezettel meggyújtotta hüvelykvastag brazil szivarját. Végigszáguldott a szűk utcákon, miközben a iustitia distributiva jegyében osztogatta a tócsák vizét jobbra is, balra is, a gyalogosok kabátjára, nadrágjára.

Még egyszer végiggondolta, mi történt vele a utolsó negyedórában. A nmélt. püspök úr magához hívatta. Öexcellenciája látható zavarban volt. Ma este van a dómban a nagyböjti sorozat második beszéde: „Nolite conformari huic saeculo“ — ne szabjátok magatokat a világhoz. A sorozatot a jó kapucinus atya vállalta. És most, amikor már csak pár óra van hátra, telefonon jelenti, hogy sajnos, a gyomrával bajlódik, képtelen a szószékre lépni. Valószínűleg tegnapelőtt, mikor a jubiláns gvardiánt, P. Abachumot ünnepelték, nem tartotta be a diétát. És most a püspök választás előtt áll. Vagy hagyja, hogy kétezer ember prédikáció nélkül menjen haza a dómból, vagy pedig helyettest kell találnia. Jobb nem is juthatott volna eszébe, mint Dr. Oxé, aki moralista lévén, e kérdéskomplexummal tisztában kell, hogy legyen. Tehát szinte könnyörögre kérte őt, ugorjon be a kapucinus helyett.

Rövid gondolkodás után Honorius igent mondott. Volna ugyan jobb szónok is, tette hozzá, okosabb, ügyesebb. De ő legalább nem fog egy-két teológiai furcsaságot vagy éppen burkolt herezist hirdetni, mint legutóbb a jó Audifax. Római baráti köréből éppen nemrég hallotta, hogy egyik dolgozata Őszentsége asztalára került — ilyen megtiszteltetés aligha ért egyet is kollegái közül. A püspök úr kegyesen erősítette, hogy e kitüntetést meg is érdemli. Honorius erre szerényen mosolygott. Azután még azt is mondta a püspök, hogy e szeretetszolgálatot sohasem fogja neki elfelejteni, majd szívélyes búcsút vett tőle.

Ezek után érthető, hogy Honorius tökéletes meglegedettséggel ment le Mercedeséhez. Van egy jó pontja a püspöknél. Ez sose árt.

Hú a kutyafáját! . . . Teljes erejéből kellett a fékre lépnie, a kocsi csak

¹ A cikk szemelvény a következő könyvből (szívesen ajánljuk!):

Die Ente Seiner Eminenz. Neun Geschichten von heiligmäßigen und mäßig-heiligen Leuten, erzählt von *Adalbert Seipolt*, illustriert von Polykarp Uhlein. Echter Verlag, Würzburg. 5. kiadás, 61—75.000. 1959. A szerző másik könyvét is ajánljuk olvasóinknak: *Alle Wege führen nach Rom.* Echter Verlag. (Egy római zárándoklat szívderítő története, remek jellemrajzok!)

úgy hintázott. A hűtő előtt egy árnyék ugrott tova. Majdhogynem elgázolta ezt az embert. No, hála Istennek, sikerült fékezni idejében. Bolond dolog lett volna éppen most rendőrkézre jutni . . .

A férfi, aki a villamoshoz sietett, megfordult, szitkozódni akart, de amikor észrevette, hogy pap ül a volánnál, hirtelen lekapta a sapkáját és tisztelettel meghajolt. Jó pofa, gondolta Honorius mosolyogva, úgy nézett ki, mintha bocsánatot akart volna kérni, hogy fékezni kellett miatta. Gázt adott és továbbrobogott a villája felé.

A gyarkorlott pillantás nem tévedett. Valóban pincér volt az illető, Janusek Antal. A nevét persze kevesen tudták. A főpályaudvar restijében dolgozott, ott csak a 3-as szám volt, a II. osztályú étteremben. Itt a villamosban, még annyi sem. Csak egy húsdarab, amelyet löknek, nyomnak, taszítanak, aprítanak s amely belélegzi mások verejték-, bagó- vagy hivalkodó parfümillátát s mindezen örömkért csak 30 pfenniget kell fizetnie.

Ó, hogy utálta ezt a zsúfolt negyedórás utazást reggel és este, az ideges, kimerült, felőrlődött emberek között, a parlagi beszédüket . . . És az ilyesmit nemcsak a villamoson, reggel és este kellett kiállania, nem volt ez másképp a munkahelyén sem, egész nap. 10 órát futkosni, rendelést feljegyezni, „köszönöm“, „kérem!“, „nem“, „pardon“, szidják, mert hideg a leves, szidják, mert túl meleg, azután megint „köszönöm“, „kérem“, „35“, „nincs kisebb?“, „pardon“ — és mindig csak futni, azután túrni a főnök kifakadásait, meg azt, hogyan élvezi, hogy a „kicsi Tóninak“ nem hagy egy perc nyugtot sem . . . S mikor hazaér, a szűk lakásba, hallja a szomszéd minden köhintését, idegesíti a gyerekek zsvajja, kínozza az utca forgalmának sohasem szűnő lármája.

Néha azt kívánja, bárcsak adott volna neki valami tompa kedélyvilágot az Isten, nem szenvedne akkor úgy a tömegtől. Akkor megbarátkozna vele, ő is olyan hangos, durva és gyáva lenne, mint azok. De mit tegyen? Pókháló vékony idegekkel megáldott szív dobogott benne, egy gyöngéd, ezerszer megtaposott, megsebzett költő-szív. Úgy kapaszkodott minden csendes órába, mint a fuldokló a mentőövbe. Éhezett a csillagos ég és a napsütéses természet után. Ez a szív szerette az erdők erős illatát, szerette a magányos vándorlást hóban és esőben és a felébredést a harmatos fűben. Ezért mondott le az utolsó évben a napi egy pohár söréről, ezért volt többszáz túlórája, míg az orvos el nem tiltotta tőle, ezért spórolt és spórolt, hogy karácsonyra egy használt kisautót vehessen magának. De a munkára azután is mindig villamossal ment.

Az a kis kocsi neki csak a kevés szabad napjára kellett, amikor elmenekülhetett a tömegtől. Nem festői tavak és híres hegyek felé kormányozta azt, mert az emberek ott éppúgy terpeszkednek, mint a vasúti vendéglőben. Az egyszerű dombok felé vitt az útja, ahol rétek, erdők váltogatták egymást, ahol a földművesek még megfordulnak egy

autó után. Ott egyedül volt. És ha egyedül volt, gazdag volt. Gazdagabb, mint a főnök, mint az összes utas együttvéve, a szegény, zaklatott pincér, a Janusek.

Holnapután újra szabadnapos! Az idő remélhetőleg jó marad, de hiszen mindegy. Ma esti programja: a böjti prédikáció. Janusek Antal már előre örül a kapucinusnak. Ha jól emlékszik, ő volt az, aki egyszer, amikor gyónt, azt mondta neki, hogy a pincérköpenyben is megdicsőítheti Krisztust, aki maga is azért jött, hogy szolgál legyen.

Eközben Dr. Oxé Honorius belépett dolgozószobájába. Ez a belépés minden alkalommal büszkeséggel töltötte el. A helységet saját tervei szerint rendezte be. Kezdve a zajtompító tapétáktól, amelyek megőrizték a koncentrálásban, ha autóbúgás vagy madárcsicsergés jött be az ablakon — a süllyeszethető telefonig, mely csak szégyellős zümmögéssel jelentkezett. Azután a beszélő-készülék, mely őt és Irén nővére szobáját kötötte össze. Szóval nem hiányzott semmi, amit a technika kitalált, hogy helytel és idővel takarékoskodhassunk. Ebben az eszményi munkatérben azután igazán megirhatta dolgozatát a sarkalatos erényekről; — ezt később még portugálra is lefordították.

„Ne szabjátok magatokat a világhoz. . .“ — most szent Pálnak ezt a mondását kell korszerűen megfogalmazni, a kellő modern köntösbe öltöztetni. Ez az, amihez nem ért a kapucinus! De hogy is legyen akkor? Ja! Egy mai fogalom, éppen jó lesz: életszínvonal. Dehát nem szintelen még ez is egy kicsit? — Honorius ragyogó stílusza hírében állt. A legtöbb céhbeli kollegával ellentétben a régi igazságokat szemléletesen tudta kifejezni. Ezt a hírt most nem szabad egy absztrakció spirálkódéba veszni beszéddel elpackázni. Viszont a szemléletesség egymaga nem elég. Az időszerűség borsza kell hozzá! Az időszerű prédikáció a sajtó és a rádió mögött legfeljebb csak orrhosszal maradhat le. A hallgatónak éreznie kell: ez az ember nem marad a világ mögött, ez nem menekül gyáván a multba, ezt a körmenél égeti a jelen!

Honoriusnak eszébe jutott valami.

Bekapcsolta a tévét.

Fussnoter Salamon, az „őszövétségi“ kollega, nemrég felhúzta a szemöldökét, amikor Oxé legújabb szerzeményét meglátta. Na ja, ő könnyen botrányozhat. Mít kell neki ahhoz, hogy az ékirásos krónikákat betűzgesse, vagy a Numeri számait utánaszámolja, a mai világból tudnia, hogy mi fogja meg a mai embert, miért lelkesedik? Őt, a szűkszávú Fussnoter Salamont, akinek fontosabb Sámuel könyvének egy szövegvariánsa, mint a legutóbbi kabaréprogramban elrejtett káromkodás; no, ezt biztosan nem fogja a püspök felkérni soha, hogy szakszerűen nyilatkozzék a film és tévé problémáiról. Őt persze, Oxé Honoriuszt igen, az erkölcsan professzorát.

És jól számított: a képernyőn éppen a most felkapott Miss Germany

jelent meg és arra felelt, mire fordítja a kapott tiszteletdíjat. „Veszek egy autót, egy jégszekerényt és egy tévét.“

Honorius felkacagott: „Miért nem inkább egy palatáblát?“ Mert vele együtt minden befentes tudta, hogy Miss Germany számára gond volt leírni a tulajdon nevét . . .

Kikapcsolta a készüléket. Megvan, amit akart. Ez az életszínvonal-vallásnak a nem-szent-háromsága, pontosan: autó, jégszekerény és tévé! Ez a mai aranyborjú! Persze, hajszálfinom megkülönböztetésre itt is szükség van. Steckelburg grófnőnek például birtokában vannak e földi javak, hozzá még 3 versenyló, egy yacht a Chiemseen, meg egy sport-repülőgép. Csakhogy ez nála helyes arányban áll vagyonával, rangjával és tehetségével. Luxust annak, akinek kijár a luxus! Így volt ez mindig. Ő se lakhat most már olyan szegényen, mint szent Antal a remeteségben. Nem a haladást kell vádolni, hanem a szimpla tömeg sóvárgását, hogy kincsei legyenek, amikre erkölcsileg igénye nem lehet, annál kevésbé akkor, amikor fontosabb javakat elhanyagol. Iskolapéllda ez a Miss Germany, aki olvasni alig tud, de tévét akar nézni. Hol marad itt a dolgok Istentől akart rendje?!

Honorius lendületbe jött. Csak úgy dűltek a gondolatok, mint a fűrészpör, és csak úgy szikráztak a jobbnál jobb formulák! Így van ez rendjén, elégáns törrel kell ledöfni a gonoszt, nem pedig ócska karddal vagdalkozni ellene.

Ebben az órában éppen lemosta a fekete port az arcáról Szommer József, a fűtő. Megnézte magát a tükörben. „Öregszel, Józsi,“ — mondta magának, „öregszel meg csunyulsz. Annalieseden kívül már nincs, aki szépnek mondana.“ — De csoda ez egy olyan munkánál, mint a övé? Az egyik mázsza kokszot a másik után lapátolta be az óriási kazánba, ebbe a telhetetlen molochba. Egyik mázsát a másik után! Kora reggel, 5-kor kezdte. És így mindig, estig. Nagynéha jött le valaki a pincébe és váltott vele pár szót. A koksz . . . a kazán . . . a lapát . . . — Így teltek a napjai télen.

Amikor még iskolás volt, azt hitte, a pogány misszióra van hivatása. De ez igazában — valljuk be — csak kalandvágy volt, nem a jó Isten ügyét kereste benne. Mikor azután Annaliesét meglátta, rögtön érezte, hogy hozzá van hivatása. Megesküdtek és most már négy gyerekük van. De az első vágy újra jelentkezett. Amikor a fogság után leszerelt, a nagy missziós szemináriumba szegődött el fűtőnek. Így mégiscsak belesegített a missziós munkába: helyette egy segítőtestvér elmehegett Afrikába a négerrekhez. Amíg tél volt, Józsinak nem volt szabad napja. Hiszen éppen az ünnepeken kellett egy kicsit melegebbre fűteni a házat. De az este, az szabad volt. És éppen ezekhez az esti órákhoz vett magának egy tévét. Annaliesenek persze nem volt inyére a dolog. „Nem túl hivalkodó ez a mi kis lakásunkban? Inkább valami hasznos háztartási dolgot vettél volna . . .“ De mindjárt megenyhült, amikor a férje megmagyarázta:

„tudod, mennyire szeretnék sokat utazni, kalandozni a nagyvilágban“. — Hát még jó, ha a saját szobájában élvezi a világot, s nem kóborol ki tudja, hol.

No jól van. Józsink megfésülködött. Így most már elmehet a dómba, nem fog bizalmatlanul pislogni rá a sekrestyés. Igaz, hogy éhes, de a kapucinus majd elcsöndesíti a korgó gyomrot — utána kétszer olyan jólesik a vacsora.

Pont erre gondolt Dr. Oxé Honorius is, amikor a beszédet megcsinálta, az írógépet visszaszüllyesztette az asztalba és a beszélőn át meghagyta Mártának, a szakácsnőnek, hogy a vacsorát hidegen tartsa a beszéd végéig. Most nem a felvágott meg a káposztasaláta érdekelt. — Még egyszer átolvasta a beszédet, aláhuzta a fontos szavakat, megjelölte a markáns kifejezéseket, beírta az előadás módját jelző ékeket: hol kell a hangot felemelni, hol halkítani; hol fogja alkalmazni a széles gesztusokat, hol a kérlelőket, a lágyítókat, a megalázókat; hol alkalmaz másodpercekig tartó, várakozással teljes csendet, hogy netán elszórakozott hallgatói figyelmét rendbehozza. De valójában nagyon jól tudta, hogy a legálmosabb hívó sem lesz képes előadásá magával ragadó áramából kitörni, azt meg végképp senki sem fogja bánni, hogy Péter Audifax gyomorzavara nem mult el a kellő időre . . .

Honorius a diktafon után nyúlt és belemondta beszédjét az utolsó szóig. Mikor lehallgatta magát, megállapította, hogy — jóllehet a kérdésnél: „Ugye, annyit ér a keresztény ember, amennyit nélkülözni képes?“ kissé keveset pauzált — de különben mesterien osztotta el a beszéd hangsúlyozott, kiemelt részeit. Hála Istennek, hogy Honorius jól tudta: az alázatosság fontos erény, különben most megrészegült volna a saját hangjától. Nos, ezt az élvezetet nyugodtan átengedheti hallgatóinak!

Nos, Dr. Oxé Honorius nem csalódott, mikor nem sokkal ezután a dóm szőszékén állt és a hívők tömegét maga alatt láthatta. Bár a városban dühöngött a influenza, nem volt egy orrfújás sem, senki sem tüsszentett vagy köhögött. És amikor a végén áldásra emelte a kezét, mindenki megrendülten esett térdre.

Otthon egy negyedóra sem telt el, amikor a püspök maga telefonált, hálás köszönetét fejezte ki a rendkívüli beszédért és biztosította a szónokot, hogy a legkényesebb kanonokok is mélyen meg voltak hatva. Még lelkesebb hangon magasztalta a telefonban Steckelburg grófnő, aki egyébként kritikus természet. Az atomkor Bossuet-jának nevezte. Hogy ragyogó író, ezt már előbb is tudta, de hogy egy cicerói méretű szónoki fenomen is, ezt ma élte meg a dómban . . . Ebből a beszédből többet vitt magával, mint az elmúlt év vasárnapi beszédecskéiből együttvéve.

Ezek szakértői vélemények! A közönséges emberek aligha vélekednek

másképpen. Emlékszik, két egyszerű öltözetű férfi is figyelte őt a középhajó oszlopai mellől, lélekzetviasszafojtva, könnyezve. Hogy ez a kettő Antal volt, a pincér és József, a fűtő, nemsokára megtudja majd Honorius.

Márta az asztalra tette a felvágottat, melléje állított egy Côte d'Or, anno 47 üveget. Mindkettő pompásan friss volt. Még nemrégiben is kénytelen volt Honorius kifogásolni, hogy a hideghúsok szobamelegek voltak, amikor az asztalra kerültek. Pár nap óta azonban Márta több gondot fordított erre.

A szép naphoz szép zene illik. Lemezjátszóján kikereste a quintettet a Mesterdalnokokból. Ezt különösen szerette. És mikor a kis Pogner Évi rákezdte: „Boldog, mint a nap . . .“, Honorius zümmögve dúdolta vele. — Álmában pedig valaki egy mitrát nyomott a fejébe.

Amikor másnap délelőtt hazaért az egyetemről — az ifjúság percekig ünnepelte, a kollegák elismerően hunyorítottak rá — egy kisautó állott Mercedese útjában a garázs előtt. Bosszankodva szállt ki és megkérdezte nővérét, Irént, aki a ház ajtajában éppen megjelent, mit jelentsen ez az autó. „Mit tudom én“, mondta Irén indulatosan, „azt hittem, te tudsz róla. De nem is ez az egyetlen különös eset ma. Szóval, alighogy elmentél az egyetemre, akkor dőcögött be ez a tragacs. Egy pincér, valami Janusek, érdeklődött utánad. Tanácsoltam, jöjjön délben újra. Akkor éppen nincs ideje, mondta, s előadta, mit akar. Tegnap ott volt a beszédeden, megrendülve ment haza és azt kérdezte magától, mit is tudna nélkülözni és nem talált mást, mint ezt az ütött-kopott utcai bolhát. Azt mondta, csak nagyzási hóbortból vette, de csak kirándulásra használta. Mégiscsak rendesebb dolog, ha most neked adja, hogy te a lelkek üdvére használd.“

Honorius a földet nézte, nem szerette volna, ha nővére most az arcába néz. „Érdekes“ — mormolta.

„No és aztán“, folytatta amaz, „nem sokkal utána megjött egy bizonyos Szommer József nevű egyén, a misszósház fűtője és egy tévét cipelt. Olcsó holmi, igaz, de az ember nem érti, hogy ilyen népség is hogyan jut hozzá. Ez is azzal jött, mint a pincér, ezt is megragadta az, amit mondtál, hogy Jézusért nélkülözzük a feleslegeset.“

„Látta az én legmodernebb készülékemet?“ — kérdezte Honorius idegesen.

„Ezt nem lehetett elkerülni. De azt mondta rá, azt is biztosan egy bűnbánó lélek hozta. Én ráhagytam.“

„Hazudtál! Te, az erkölcsstan professzor nővére!“

„Mondtam volna meg az igazat?“ — vágott vissza Irén.

„Hagyj magamra“ — mordult rá Honorius, bezárkózott a szobájába, lerogyott a fotelbe, kezébe támasztotta az arcát és gondolkodott. Sokáig gondolkodott, és mintha, mintha, sírt volna. Természetesen egészen halkan.

Annál hangosabban zokogott a szakácsnő. „Iréen kisasszony ostoba tyúknak nevezett.”

„A szelid Irén, azt mondta magának, hogy ostoba tyúk? Dehát miért?”

„Mert a jégsekreényt . . . a jégsekreényt . . .”

„Van jégsekreényünk? Mióta?” — kérdezte Honorius csodálkozva.

„Két hete vettem a spórolt pénzemen. Hogy a professzor úrnak mindig friss legyen az étele . . .”

„Maga jó lélek! Dehát mi történt a jégsekreénnyel?”

„Továbbadtam.”

„Valami baja volt?”

„Ó dehogy. Nagyon jó volt. De a professzor úr tegnap este olyan megrendítően kérdezte: kell, hogy minden konyhában legyen jégsekreény? Mikor aztán ma a pincér az autóját, a fűtő a tévéjét adta le, eszembe jutott: Márta, ne hagyj, hogy a férfiak megszegyenítsenek! És elvittem a jégsekreényt a kedvesnővérekhez a szegényházba.”

És ránézett a professzor úrra, vigasztért esdeklőn. Csakhogy Honoriusnak is nedves lett a szeme környéke. „Ilyen komolyan vette, kedves Márta, ilyen komolyan vette a beszédemet?”

Az meg csodálkozva nézett rá: „Mindenki komolyan vette a beszédet, professzor úr. Még ön is?”

A. Seipolt

Ferences missziósnővér leveléből:

Atyám, atyai jóságának köszönhetem, hogy még én is — egyszerű, tanulatlan szegény szerzetesnő — több mint két éve pontosan kapom a MPE könyvet. Mert nem lapnak nevezhetem, hanem valóságos könyvnek. Ebben mindent megtalálok, ami lelkemnek szükséges. Mint Ferences Mária Missziós nővér föláladozom magam az Anyaszentegyházért és a lelkekért. A Legfölségebb Oltáriszentség imáadására és a missziók javára szentelem magam. A Szentségi Jézus lábánál igyekszem hálámat tanusítani mindennap Ft. Atyáért. Imádkozva szívemen viselem a papokat. Különösen azokat, akik szenvednek, küzdenek, az otthoni és az egész világon szétszórt magyar papokat; Szívem vérzik a kalocsai négyes gyász miatt és a többi papok és apostolok gyászán. Imádkozom értük, vagyis inkább hozzájuk, hogy segítsék a magyarokat, szenvedő hazájukat. Mily örömmel vettem tudomást mártír Hercegprímásunk aranymiséjéről. Imáimat és áldozataimat ajánlom fel érte. Ft. Atyám, jóságát Isten fizesse meg ezerszeresen!

Les Chatelets, Mária Akvilina f. m. m.

A VILAG KRISZTIANIZÁLÓDÁSA ÉS A KERESZTÉNYEK EGYSÉGE

I. HIRDESSÉTEK AZ EVANGÉLIUMOT MINDEN NÉPNEK

1. Vészharangot kongatunk

Az összeresztyénység legfontosabb problémáját vetjük fel. Nyíltan mutatunk rá a megoldásban ránk háruló feladatokra. A megoldástól függ az egész világ, de elsősorban a keresztyénység jövőjének alakulása. Afelől nincsen kétség, hogy Krisztusé lesz a győzelem. De felvethető a kérdés: megtartja-e a fehér faj az Evangelium hirdetése kegyelmét, vagy pedig az Úr a kegyelmét más fajnak adja át, amely nagyobb eredménnyel viszi az Evangeliumot „minden népnek”.

Nézzünk nyíltan a probléma és a kérdések mélyére.

A görögkeletiek, protestánsok és katolikusok egyként vallják és hirdetik: Krisztus kereszthalála által váltotta meg a világot. Ebben mindannyian hirdetjük azt, hogy Krisztus nem egy fajt, hanem az egész emberiséget akarja végtelen boldogsága osztályrészesévé tenni. Minden keresztyén tábor egyformán fordítja le a szentírási szakaszt: „Menjetek az egész világra és hirdessétek az Evangeliumot minden népnek, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében” (Mt. 28, 19; Mk. 16, 15—16).

A keresztyénység nem a kard vallása, mint a mohamedanizmus; nem diktatura, erőszak, mint a kommunizmus. Az Evangelium „több örömet”, „több életét” minden keresztyén példájával hirdeti, de az Evangelium elsőszámú hirdetői azok az áldozatos, hősi lelkek, akik a pogányok között terjesztik Krisztust. Az általuk hirdetett hitnek „meggyőzni” kellene a világot.

De az Úr Jézus az evangéliumi hitnek egy előfeltételét, lényeges követelményét állapította meg.

Vegyük kezünkbe az Újszövetségi Szentírást, nyissuk ki Szent János evangéliuma 17-ik fejezetét és olvassuk el mély áhítattal és figyelemmel az Úr Jézusnak kereszthalála előestéjén mondott imáját, főleg a 20—24 verseket:

„Nemcsak érettük (az apostolokért) könyörgök, hanem azokért is, akik szavukra binni fognak bennem. Legyenek mindannyian egyek, amint te Atyám bennem vagy és én tebenned, úgy legyenek ők is egyek mibennünk és így elhiggye a Világ, hogy te küldöttél engem.”

Olvassuk el újra és újra Jézus főpapi imáját. Nem lesz szükségünk arra, hogy a krisztusi hit egységének szükségességéről elolvassuk Rademacher „Die innere Einheit des christlichen Glaubens“ c. művét vagy hasonló munkákat. Az Úr Jézus követőinek olyan egységéért imádkozott, mint aminő egységben Ő él az Atyával. Ahol ez az egység megvan, a világ befogadja az Evangéliumot. Krisztus követőinek, hirdetőinek hitegysége előfeltétele a világ kereszténnyé levésének.

Jelen tanulmányunkban nem foglalkozunk a hitszakadás felelősségének kérdésével, hanem csupán a hitszakadás tényével.

Keresztények vagyunk? Igen! Krisztust hirdetjük? Igen! Egységes hittel, Krisztus akarata szerint? Nem és százszor nem. Krisztust hirdetjük száz és kétszázötvenféleképpen. Meri valaki állítani, hogy Krisztus igenli a kereszténységnek 250 felé szakadását? Hogy a 250-féle felekezet Krisztus akarata?

És felvetjük a másik kérdést: milyen eredményes a kétszázötvenféle Krisztushirdetés? A felekezetek egymást fölülműlják a buzgóságban, az áldozatok vállalásában: káprázatos eredménnyel végzik hithirdetésüket? Annak nyomán elhiszi a világ, hogy Krisztus Isten küldötte? Látni fogjuk, hogy megállították az Evangélium előrehaladását.

Ne dugjuk strucc módjára homokba fejünket, hanem nézzünk szembe a tényekkel, a valósággal. Nemcsak arra hivatkozunk, hogy ma a kommunizmus az emberiség egy milliárdjából végleg akarja a kereszténységet kiirtani, — sőt az egész világot ateistává akarja tenni, de azt kérdezzük, hogy a többi népeknél, az összememberiségnél diadalmasan halad-e előre a kereszténység? Tanulmányunk következő fejezeteiben bebizonyítjuk, hogy téves eddigi elgondolásunk a világ krisztianizálódásáról. Azt, hogy nem előre haladunk, hanem lépésről lépésre hátramegyünk, évről évre csökken a kereszténység arányszáma. Ma már csak a vak nem látja, hogy a sárga faj, a fekete faj, a barna faj áradata nyaldossa a kereszténység partjait¹.

Távol áll tőlünk a rémhírterjesztés, a vaklármacsinalás: harangját kongatjuk, s a mentőmunkára hívjuk az összkereszténységet.

Nem kertelünk, nem szépítgetünk, hanem nyíltan mutatunk rá a veszedelemre. Csak ilyen módon tudjuk majd bemutatni azokat a feladatokat, amelyeket a kereszténységnek meg kell valósítania.

¹ Évtizedek óta hívják fel komoly tudósok erre a veszedelemre a fehér faj figyelmét. A következő művekre hivatkozunk: Dr. Paul Bang, *Die Farbige Gefahr* (1939), *Essad Bey-Wolfgang von Weisl*, *Allah ist groß; Niedergang und Aufstieg der islamitischen Welt* (1936). — Anton Zischka, *Japan in der Welt* (1936). — Újabb munkák: *DDr Franz König* bécsi érsekbíboros: *Christus und die Religionen der Erde* (három hatalmas kötet: 1951); *F. Heiler*, *Religionen der Menschheit* (1077 oldal, 1959); Az „Enciclopedia Christiana minden nagyobb vallásról külön kötetet adott ki az elmúlt esztendőekben; 1963-ban jelent meg Fr. John Hordan SJ műve: *Religions of the world*.

2. A kereszténység elterjedésének vázlatos története

Az apostolok küldetésüknek megfelelően, a korokban ismert „egész világon” hirdették az Evangéliumot. Maga Szent Péter, az apostolok feje, az akkori világ fővárosában, Rómában hirdette Krisztust. Szent Pál a Rómaiakhoz írt levelében állapítja meg: „Hitetekről az egész világon dicsérettel szólnak” (Róm. 1, 8: Békés-Dallos fordítása; Károli Gáspár szerint: „A ti hiteteknek az egész világon híre van”). Az egészen új és rendkívüli tan nem egy helyen ütközött akadályokba. Itt-ott félreértések is keletkeztek, de épp Szent Pál leveleiből látjuk, hogy a „nemzetek apostola” mekkora eréllyel, szeretettel és szigorúsággal oszlatta el a félreértéseket és őrizte meg a hit egységét.

Az apostolok küldetését átvette az Egyház. Átvették az Egyház új apostolai, kiknek igehirdetése nyomán az Egyház fája mindjobban terebélyesedett. Az Egyház maradandóan terjedt el Kisázsiaiban, Görögországban, a római birodalomban, s délre, Egyiptomban. A közelmúltban a Nilusnál kezdték el a világ legnagyobb vízművének létesítését: ezen alkalommal az első századokból származó számos keresztény templom és több székesegyház romjaira találtak. A római birodalomban az első századokból maradtak fenn a Szent Kelemen temploma és más templomok. Hasonlóképp tárják fel a katakombák az őskeresztények fősége evangéliumi életét, pedig három századon át véres üldözésekben irtották a keresztényeket. — A negyedik században Északafrikában virágzik a kereszténység. Sajnos a Szent Ágostonok birodalma hamarosan áldozatul esett a mohamedanizmusnak. — Ugyancsak a negyedik századtól a kereszténység gyökeret ver Délfranciaországban, Spanyolországban. Azután jönnek Európa apostolai, a Szent Bonifácok, Patrikok, Ágostonok, Adalbertek, Kolumbánok, Ciril-Metódok s oltják az Evangélium ágát a germánok, frankok, britek, skandinávok, írek, magyarok, szlávok pogány törzsébe: és egész Európa kereszténnyé lesz.

Szent Benedek, Norbert, Bernát fiai után Assiszi Szt. Ferenc, Szt. Domonkos és rendtársaik Európán kívüli területekre viszik a kereszténységet. Maga Szt. Ferenc Egyiptomban prédikál a szultán előtt. Később a jezsuita rend viszi új lendülettel Krisztus zászlaját: Xavéri Szt. Ferenc Indiában, Japánban ér el szép eredményeket, s ha az áldatlan ritusvita nem borítja fel a helyzetet, talán egész Kína elfogadta volna a kereszténységet.

A hitterjesztés történetében a Philippini szigetcsoporthoz az utolsó nagyobb állam, amely 1577-ben csatlakozott a katolikus egyházhoz. Ebben az időben a világ már túlvolt az egyházszakadáson. De az ortodoxok nem vállaltak küldetéses feladatokat s a protestantizmus is csak a 17-ik, 18-ik századtól kezdve küld hittérítőket a pogányok közé. Ettől az időtől kezdődik a kereszténység százalékszámának az esése. Pedig nemcsak a katolikus egyház, de számos protestáns felekezet is rendkívüli áldozatot hoz a kereszténység terjesztésére. . . .

3. A katolikus és protestáns hittenjesztés ma

Mielőtt a beállott törésre rátérünk, bemutatjuk *napjaink misszióstevékenységét*. Századunk lelki megújodása óta, XIII. Leotól kezdve, az Egyház misszióstevékenységét tartja legszentebb hivatásának. Azóta ez a tevékenység napról-napra nő, erősödik és — emberileg véve — szép eredményeket ér el.

Minden országban működik a Hittenjesztési Egyesület. Az amerikai — Sheen püspök vezetésével — rendkívüli áldozatokat hoz, rengeteg missziót segít. Az amerikai Hittenjesztési Egyesület 1958-ban adta ki utolsó összefoglaló adatait a világ missziós állomásairól és e missziók tevékenységéről. A legfontosabb adatok:

A *katolikus missziók* 53,646 iskolájába jár 5,896,000 tanuló; a misszióskórházakat nem számítva, a misszionáriusok és nővérek 300 leprás telepen 75,000 belpoklost ápolnak, de ezekre a leprás telepekre kívülről járnak még százazren gyógykezelésre; a katolikus missziók 1700 árvaházat vezetnek.

A katolikus hithirdetők száma 25,000 pap, 9,746 testvér, 62,000 apáca.

A hithirdetők segítségére áll 96,423 katekéta meg 142,198 tanító és tanítónő. A katolikus hittérítők évenként egy millió pogányt keresztelnek. (Itt említjük meg, hogy az újabb időben az egyháznak van 150 bennszülött püspöke: ezek működése óta a bennszülött papok száma 9,000-re emelkedett.)

A *protestánsok* csak a 17—18.-ik században kezdtek el hithirdetői tevékenységet. Egyes országokban nagyobb eredményt értek el, mint a katolikus hithirdetők. Japánban pl. négy egyetemük van (míg a katolikusoknak csak egy); 65 középiskolájuk és 60 felsőiskolájuk; keresztényeik száma meghaladja a 300,000-et, míg a katolikus hívek száma csak a 200,000-ret közelíti meg.

A *The World Christian Handbook* (1962) 176 oldalon mutatja be több, mint száz protestáns denomináció (felekezet) és 400 különféle missziósszervezet statisztikáját (egy-egy felekezetnek természetesen számos missziósszervezete van). A könyvből kitűnik, hogy egy-egy felekezetnek és missziósszervezetnek hány hithirdetője (férfi és nő) van, és mennyi pogányt keresztelnek évenként. Azonban nem összegezi az eredményeket. Csupán egy statisztikai adatot: a pogány missziókban a katolikus megkereszteltek száma 65,020,490; a protestánsoké 55,755,069.

Tekintettel arra, hogy az utolsó esztendőkbén volt a legnagyobb a missziós tevékenység, a Hittenjesztési Lapok statisztikája szerint ma már sokkal nagyobb az eredmény.

A missziós eredmény magában véve óriási teljesítmény és rendkívüli áldozat eredménye. Hithirdetőink minden tiszteletünket, hódolatunkat és hálánkat megérdemlik.

A missziók teljesítményének, eredményének egymásmellé helyezése azonban a legvilágosabban mutatja, hogy az összkereszténység a pogánysággal való összemérésben lemaradt. Ennyi hithirdetőnek, annyi áldozat mellett legalább ötvenszerannyi eredményt kellene elérnie. Miért nem érik

el? Miért nem tudják — mint a múltban — országok egész lakosságát a kereszténységre vezetni?

Első tekintetre látjuk, hogy valahol nagy hiba van. A hithirdetők ugyanazt a Krisztust hirdetik, — ugyanazt az Evangéliumot, — de mégis másképpen. A problémát a legnyiltabban kell feltárnunk, mert a keresztények megosztottsága, ellentétes tanhirdetése az Evangélium elterjedésének legnagyobb akadálya.

4. Egyoldalú és téves elgondolás a misszióstevékenységről

Valahányszor a múltban a pogányokról szoltunk, mindig hozzátettük a jelzőt: „szegények“. Szegény néger, szegény hinduk, szegény kínaiak. Hithirdetőink is mindig csak az általuk megtérített megkereszteltekről szoltak. Igaz, hogy többnyire csak a pogány országok külső peremén mozogtak, s ezért nem lehetett tudomásuk a nagy országok összlakosságáról. A beszámolók nyomán a katolikusok a missziókról és missziós eredményekről téves elgondolásra jutottak.

a) A legtöbb keresztény a pogány népeket olyan embertömegként fogta fel, amelyből a hithirdetők évenként bizonyos mennyiséget (félmilliót, milliót) megtérítenek, s ennek alapján kiszámították, hogy mennyi idő alatt lesz az egész világ keresztény. Még egykori szellemi vezérünk, Bangha Béla is, 1940-ben megjelent „Világhódító kereszténység“ c. rendkívül érdekes művében, a következőképp írt: „Ázsia 900 milliós embertömegéből ma nyolc millió a katolikus. Ha 600—700 ezer Ázsiában évenként az újonnan megtérők száma, milyen szép ez a szám is és mily roppant munka rejlik mögötte — vojon — hány évszázad kell még hozzá, míg Ázsia felerészben is katolikussá lesz?“ (183. l.)

Mikor 1929-37 közötti esztendőkből a missziókban a katolikusok száma 14 millióról 21 millióra emelkedett, Dr. Skribák Andreás, a szlovenszkoói hitegyesület évkönyvében arról írt, hogy ebben az előhaladásban a világ 2-3 ezer esztendőn belül katolikus lesz.

Alapnélküli remények, egészen téves következtetések. A pogányság nem élettelen tömeg, amelyből évenként egy részt megtérítenek, következésképp előbb-utóbb a pogányság megszűnik. Épp az ellenkezője a valóság. A pogányság még egyszer olyan szapora faj, mint a fehér, s a mennyiben a katolikusok a megtértek számát megdupláznák, még akkor sem változtatnák meg a pogányság előtörését, hiszen a pogányság évenként 60—70 millióval gyarapszik. A kereszténység húsz év alatt nem térít meg annyi pogányt, mint amennyi a pogányság évi szaporodása.

b) Részben a hithirdetők is okai a missziókról taplált téves elgondolásnak.

Ők jó pszichológusok: derűlátó beállítással fokozni akarják a missziókért hozandó áldozatokat. Jól tudják, hogy veszett ügyért senki sem szokott áldozatot hozni, de eredménnyel kecsegtető ügyekért még a

zsugori is kinyitja néha pénztárcáját. Ékesszólóan írnak missziós teljesítményeikről, eredményeikről, a megkeresztelték számáról. A beszámolók telve vannak reménységgel. A nép hogyan segítené elő áldozatosan is a krisztusi ügy diadalát . . .

Nemrég egy Japánból hazáját meglátogató hithirdető azt a kijelentést tette, hogy Japán belátható időn belül katolikus lesz. Ilyen állítás már több, mint megtévesztés. Japánban a katolikusok száma 0.23 % (s a protestáns missziók nagyobb eredményeket értek el): csak oktalanság, vagy célzatosság mondhatja az említett kijelentést.

Ma a hithirdetők és itthoni egyházi vezetők sokat írnak a tényleg rendkívüli afrikai eseményekről. Ilyenképpen ébrentartják a híveknek a hithirdetésbe vetett reménységét. Legutóbb a Herder Korrespondenz egy sereg statisztikai adattal mutatta be az afrikai missziók százalékos emelkedését (a német kiadás 1961-ben, az angol az 1963-as próbaszámban). De a komoly lap legalább közölte az általános világstatisztikát, amely szerint az összkereszténység (s a katolikusság) százalékszámára esik a világ összlakosságával szemben.

c) A következő fejezetben bemutatjuk a való, nyeres igazságot. Bevezetőül csupán néhány összehasonlítást teszünk.

A jelen században a katolikusok száma harminc esztendő alatt 400 millióról 480 millióra emelkedett. Ugyanakkor a 250 milliót számláló mohamedanizmus 400 millióra emelkedett. Tehát a katolikusság 80 milliós eredményével szemben a kevesebb számú mohamedanizmus majdnem mégegyszer annyi millióval gyarapodott.

A jövő sorsa Kínában, Indiában, Japánban s a mohamedán államokban dől el. De Kínában a katolikusság csak 0.5 %-ot ért el (s ezt jelenleg a kommunizmus gyilkolja), Japánban 0.23 %-ot, Indiában 1.3 %-ot. A mohamedán államokban pedig alig van hírmondója a kereszténységnek. Az említett százalékos eredmények évekkel ezelőttről valók. Ez a százalék minden áldozat mellett évről-évre kisebbedik.

Az amerikai Katolikus Hitterjesztés utolsó évkönyve szerint a katolikusok a hithirdetői eredményekkel együtt évenként 7 millióval gyarapodnak, a protestánsok-görögkeletiek 5—6 millióval, a pogány népek viszont 24—25 millióval. A hétmilliós katolikus növekedéssel szemben áll tehát a pogányság és a többi keresztények 29—30 milliós emelkedése: ilyen ténymegállapítás mellett hogyan gondoljuk el a világ katolizálását? A Hitterjesztési évkönyv is nyíltan mutat rá a tényre: évről évre nem emelkedünk, hanem esünk a százalékos arányszám szerint.

És most nézzünk szembe a könyörtelen tényállással.

5. A világstatisztika kongatja a vészharangot

Eddig történetíró még nem állította össze az összemérés számszerű fejlődésének történetét. Ez nehéz feladat is volna, mert az államokban

nem tartottak népszámlást, mint a rómaiak Krisztus születése évében. Valaki azt említette, hogy nézete szerint Krisztus Urunk idejében az összemérés száma két és háromszáz millió között lehetett. Miután minden évszázadban harcok pusztították az emberiséget, a szám nagyon gyengén emelkedett. A *Propagation of the Faith* évkönyve szerint 1600 körül az emberiség száma lehetett 360 millió; Rétif Louis és Andree szerint 1650-ben az emberiség száma 545 millió volt. (*The Church's mission in the World*). A *Catholic Digest* (1963) szerint 1750-ben a földön élt 750 millió ember. — De ezek az adatok egyéni elgondoláson s nem statisztikai adatokon alapszanak.

Statisztikusok csak a 19.-ik században kezdték összeállítani az emberiség számadatait. Az amerikai Katolikus Encyklopedia XIV. kötetében (kiadás 1912) megemlékezik Malte, Brun, Groberg, Stein, Pikerton, Balbi statisztikai összeállításáról, az 1810—44 közötti időből. Az adatok közt ekkor még nagy a különbség. Később tökéletesítették az összeállítást. 1899-ben, a statisztikusok nemzetközi gyűlésén Fournier de Flaix tudományos alapon állította össze a világ statisztikáját. Azóta őt követik az újabbak, akik közül kiemeljük Juraschek statisztikust és a jezsuita Fr. Krose-t, akinek adatait az egész világ elfogadja.

Eltérések vagy hiányok fordulhatnak még elő napjaink statisztikaiban: egyes primitív népeknél nem állítottak még fel olyan pontos adatokat, mint a kultúrországokban, ahol az adóztatásból kifolyólag van szükség a pontos összeállításra. Kínában a kommunizmus alatt végeztek körültekintőbb népszámlálást, s ennek alapján Lorenz Fessler a *Life World Library* kiadásában megjelent *China* c. munkájában Kína összlakói számát 725 millióra teszi.

A keresztény táborok kénytelenek elfogadni a nagy statisztikusok adatait. Az adatokat azonban néha kisebb-nagyobb mértékben saját javukra kerekítik ki². Katolikus oldalon a Hitterjesztések Egysülete adott ki tárgylagos statisztikát; hasonló a „Cath. Student Mission Crusade” „Mission Map”-je is.

A következőkben az *Encyclopedia Britannica* statisztikáját követjük, azért, mert 1885-től kezdve évről évre mutatja ki minden népnél a valódi statisztika emelkedését. A kiadvány a nagy statisztikusok alapján állítja föl eredményeit, s a vallási statisztika összeállításánál felsorolja,

² Hogy ezen a téren a hanyagság vagy vétkesség lehet menni, bemutatjuk *Dr. Tóth Kálmánnak* 1961-ben, a kommunizmus alatti „Református Egyházunk Élete” c. munkája statisztikáját: római katolikus 300 millió (46 %), protestáns 200 millió (31 %), orthodox 123 millió (23 %). Hogy a szerzőt célzatosság vezette statisztikája illetően összeállításában, mutatja az a tény, hogy a katolikusok gyengülését, lemaradását akarta bemutatni: „Európában — írja — a XIX század folyamán a katolikusok számaránya 7/10-ről 6/10-re csökkent, a protestánsoké ugyanennyivel emelkedett, s ez az emelkedés még mindig tart.” Így nem szabad írni; minden adat téves.

hogy milyen katolikus és protestáns hivatalos adatgyűjtését és közlését vette figyelembe.

Előrebocsájtjuk, hogy a következő adatokhoz, számokhoz még három nullát kell hozzátenni:

	Üsszemberiség	Katolikus	Protestáns	Orthodox	Pogányok	Üsszker.	Százalék
1885:	1,185,550	201,000	106,000	81,000	798,550	388,000	66.37-33.63
1910:	1,432,680	230,866	143,237	102,977	955,600	477,000	66.22-33.28
1935:	1,849,285	331,500	206,900	144,000	1166,785	682,000	
1960:	2,862,213	550,000	216,000	137,000	1959,000	904,000	69.26-30.74
1964:	3,247,596	572,006	219,000	138,513	2317,441	930,000	71.68-28.32

Újra és újra olvassuk végig a statisztikai összegezést és engedjük hideg zuhanyként végigömleni rajtunk. És most tegyük hozzá, hogy az összkereszténység Európa megtérése idején elért 60—40 (esetleg 70—30) százalékot a pogányság fölött. Ez a százalék a kereszténység megosztottsága óta állandóan esik. Egyedül az utolsó félszázad alatt közel 10%-ot, pedig XIII. Leo óta indult el katolikus oldalon az erőteljesebb missziós tevékenység.

A statisztikai táblázat szerint tehát az összkereszténység száma a pogánysággal szemben állandóan csökken. A protestánsoké még jobban. Ez nem rémlátás, hanem valóság; nem vaklármá, hanem az árvízjelző harang kongatása: mindenki álljon munkába, mert az árvíz elnyel bennünket. *Roger Schütz*, a taizé-i református szerzetesrend alapítója ír „Das Heute Gottes“ c. munkájában arról, hogy a kereszténység az élet-halálharc állapotába jutott. „Am Anfang unseres Jahrhunderts war jeder zweite Mensch auf der Erde ein Christ — am Ende unseres Jahrhunderts jeder vierte . . .“ Szerintünk ugyan azt kellett volna írnia, hogy évszázadokkal ezelőtt, minden második ember keresztény volt, — de ha az eddigihez hasonló lesz az esés, a század végén nem is minden negyedik, de csak minden ötödik ember lesz keresztény. A kereszténység kétezres éve után.

Az Encyclopedia Britannicanak csupán az ortodoxokra vonatkozó statisztikáját kifogásoljuk. Egy későbbi fejezetben kitérünk a kommunizmus keresztényüldözésére. Stalin vérengzése óta a orosz nép az állami összegezés alkalmával nem írja be vallási hovatartozandóságát. A szülőknek ezt a gyakorlatát nem lehet hittagadásnak venni. Az elhallgatás mellett megmaradtak keresztényeknek. *Fr. Zavatta* gör. kat. pap 12 éven át járta az oroszországi börtönöket, Odesszától a Csendes Óceánig (Munkája: *Zwölf Jahre im kommunistischen Paradies*); az osztrák *Raphael Spann* hét évig ment végig a börtönök sokaságán (Munkája: *Nach Rußland verschleppt: Sieben Jahre in den Kerkern der NKVD*). Ezek az írók tapasztalataik nyomán számolnak be arról, hogy az orosz nép megmaradt hitében. A szülők néha száz kilométernyi távolságra viszik szülötteiket, hogy pópa keresztelje meg őket.

Az igazsághoz sokkal közelebb áll az, aki a kommunista párttagok számát vonja le Oroszország összlakosságából s az összes nem párttagokat keresztényeknek veszi. A kommunista párttagok száma pedig nem haladja meg az összlakosság 3 %-át. — Bochenski és Niemeyer: Handbuch des Weltkommunismus című tárgyilagos munka szerint a kommunista párttagok száma volt 1917-ben: 40,000; 1921-ben: 730,051; 1930-ban: 1,674,910; 1939-ben: 2,477,666; 1945-ben: 5,760,000; 1956-ban: 7,215,505. — Hozzátehetjük, hogy még a párttagok között is vannak, akik lélekben keresztények. Példának említjük: jelen sorok írója a háború alatt az NKVD (akkor GPU-nak mondtuk), tehát Stalin rendőrkatonái vizsgálati fogságában volt. Nagyobb teremben — egy sarokban, széken — töltött egy hetet 12 rendőrkatonával. Egyik nap őrizetére csak egy katona maradt vissza: a többiek a városban voltak „zabálni”. Ez a katona hozzám, kigombolta kabátját, ingét, s a nyakán lógó keresztetkére mutatva mondotta: Ja sam chresnyanski: Én keresztény vagyok. S két ágyra mutatva azt tette hozzá: akik itt alusznak, azok is keresztények.

Elfogadjuk — az Encyclopædia Britannica-val szemben — a Katolikus Hittérjesztés által közölt statisztikát, amely évekkel ezelőtt kétszáz milliónyinak vette az orthodoxok számát. — Ujabbban protestáns szekták járák keresztül-kasul Oroszországot, s főleg a világvég közeledését hirdető beszédjeikkel szereznek követőket a görögkeletiek közül. Nem tudjuk, hogy ezek száma mennyi, de nem hinnők, hogy milliókat tennének ki. Ha egyszer megbukik a kommunizmus, meg fogjuk tudni, hogy az orosz nép nem hagyta el hitét.

De térjünk vissza a statisztika vészharang-kongására. A kürtszóhoz, mely az „élet-halál harcban” a küzdőtérre szólít.

Krisztus viszi előttünk a zászlót. Győzelme fölül nincsen kétség. De az a kérdés, hogy vele harcolunk-e? Vagy pedig segítünk az ellenfélnek? Szítunk egyenetlenséget Krisztus csapatai között? Az dő diadalát mozdítjuk-e elő, vagy pedig a régi szellemben egységköntöse fölött vetünk sorsot?

A közelebbi kérdés: a fehér faj jóváteheti-e még, amit elrontott? Viheti-e még egyelőre Krisztus ügyét, hogy a Mester még egyszer rá bízsa Evangéliumát és a világ krisztianizálódását?

A következő fejezetekben rálépünk a küzdőtérre és a legkomolyabban mutatunk rá a múlt és jelen mulasztásaira, — hogy azután épp oly tárgyilagosan és komolyan mutassunk azokra a feladatokra, amelyeken keresztül a harcot a kereszténység javára billenthetjük.

II. MIÉRT MARADT LE A KERESZTÉNYSÉG?

1. Az anyagelvűség a kereszténység kerékkötője

Írók, szónokok ecsetelik korunk veszedelmeit. Minden baj forrásának tartják az emberiséget, főleg a fehér faj anyagelvű gondolkodását és életét. A déli baptisták nagy szónoko Billy Graham sokszor szól előadásában arról, hogy a materialista gondolkodás túltengése s az azt követő erkölcsi

süllyedés rövid időn belül pusztulásba viszi Amerikát. R. Jungk: „Die Zukunft hat schon begonnen“ c. munkájában élesen mutat rá arra, hogy korunk materializmusa nyomán vész el a mai világ.

A kisebbségben lévő katolicizmus és a hívő protestantizmus tekintélyes része gigantikus harcott vív az Evangélium mellett. De az ellenfélnek „sereg„ a neve. Az állami iskolák az elemtől kezdve az egyetemekig ezt az anyagelvűséget hirdetik. Az ima, a Szentírás ki van tiltva. Az anyagelvűség fellegvárai különösképpen az állami egyetemek. Ennek az iránynak a szolgálatában áll a sajtó, a rádió, a TV. Mindannyi óriás, amellyel szemben állanak a gyenge, vérszegény egyházi lapok (kevés kivétellel), egy-egy vasárnapi prédikáció rádióban vagy TV-n.

Az Egyesült Államok társadalmi életéből csupán két közismert tényt emelünk ki: Az Egyesült Államok 192 millió lakója közül 70 millió, tehát több, mint a lakosság harmada, nem tartozik semmiféle vallási közösséghez. Pogányok az országban. — A másik tény: meg bomlott a társadalmi élet alapja, a család. Az Egyesült Államokban minden 3—4. család elvált. A Christian Herald méltán írt komoly tanulmányt erről a problémáról, s egész oldalon, nagy betűkkel ezt a címet adta: A „D“ bomba találta el Amerikát. A „D“ bomba pedig nem más, mint „divorce“, válás.

Európa kereszténysége sem különb, a délamerikai pedig még rosszabb. Egyházi írók szerint Európában vannak országok, amelyekben a katolikus nép (s a protestánsok is) csak 15—20 százaléka teljesíti vasárnapi kötelességét, s a legmagasabban áll az a nép, amely 60—65 százalékban tartja a vasárnapot.

Egy hindu egytemista (Münchenben a nemzetközi ifjúság napján) jellemezte legélesebben Európát: „Hithirdetőket küldötök hozzánk. De hol vannak a pogányok? Európában több a pogány, mint Indiában. A mi hitünk ugyan más, de van hitünk.“

Fehér rabszolgakereskedők egykor pogányokat fűztek rabszíjra és adtak el barmokként. Igaz, ezek kivételes esetek voltak. De amit a mai materialista business csinál, az már nem kivételes eset. Ez a materializmus ma a pogányok lelkét teszi tönkre. Megelőzte vagy követi a hithirdetőket. El kell olvasni a kiváló lutheránus hithirdető Gedat művét: „Ein Christ erlebt die Probleme der Welt“, s az ember elborzad annak a lelki romlásnak a láttára, melyet Európa és Amerika filmjei végeztek és végeznek a pogány népek között. A mozikhoz jött a rádió, a TV., s a lapok, újságok. Ma nincsen távolság a világon. Amit reggel közölnek a new-yorki, londoni stb. újságok, arról a rádión keresztül egy óra múlva tudomása van Afrikának, Ázsiának, Ausztráliának, s másnap kezükben vannak a lapok. Magának Gedatnak vetették fel pogányok a kérdést: „Miért jön hozzánk a keresztény tanítással, amikor hazája lakói sem hisznek abban?“ Ilyen valóság mellett hogyan legyen a hithirdetésnek áttűő ereje?

Azt is hozzátesszük, hogy a pogány országok népe az európai és

amerikai hithirdetőkben nem lát mást, mint a két világrész politikai kiküldötteit. Pannikar, a hinduk nagy írója nyíltan vádolja a hithirdetőket, hogy ők a fehér faj politikai előfutárai, útegyengetői. Állítását, vádját azáltal támasztotta alá, hogy a hithirdetők iskoláikban, kollégiumaikban nem a Szentírást, hanem a fehér faj kultúráját, irodalmát, történelmét tanítják . . . Azt tesszük hozzá, hogy a vatikáni zsinaton Denis Hurley afrikai érsek élesen bírálta a hithirdetést: a hithirdetők néha inkább az európai kultúrát nyújtják, mint a kereszténységet. Arra kérte a hithirdetőket, hogy a tiszta Evangéliumot hirdessék, s ne akarják Afrika népére Európa kultúráját ráerőszakolni.“

Gratman német hithirdető írta Japánból: „Sokszor kívántam, hogy vajha sohase lett volna velük összeköttetésem, — mert ez az Európa és Amerika, amely a háború óta Japánba befészkelte magát, több átkot hozott az országba, mint áldást.“ Szavait az első világháború után írta, — mennyivel erősebbek lettek volna szavai, ha azokat a Hiroshimára dobott atombomba után írta volna!

Európa és Amerika; hitközönyös és megosztott kereszténység: nagy a ti felelősségetek!

2. A kommunizmus rombolása

Berdiajev, az orosz emigráns írta közel negyven évvel ezelőtt: „Ha a kereszténység nem juttatja érvényre összes igazságait, ha a keresztény újjászületés nemcsak a kiválasztott előkelőkben, hanem a néprétegben is elmarad, az istentelen kommunizmus viszi el a győzelmet és hatalmát az egész világra kiterjeszti.“

Világveszedelemmé vált volna a nemzeti szocializmus is. A II. világháború győztesei emelték világhatalmi polcra a kommunizmust, amely ma már igájába hajtotta az emberiség harmadrészét. Napjainkban a gyenge, gyáva, vértelen és megosztott kereszténység megérheti, hogy a kommunizmus lesz úrrá a világ felett.

A mai napig megközelítőleg sem tudjuk még elszámolni a kommunizmus által okozott veszteségeket. A Lexikon für Theologie und Kirche és Bochenski-Niemeyer standard munkája, a Handbuch des Weltkommunismus alapján csupán néhány adatot jegyzünk fel.

Az 1917—20-as években a kommunisták kivégeztek, megölték 1,200,000 embert; 1936—38-ban több százezret. A koncentrációs táborokban sínylődött 12 millió ember: mennyien haltak meg közülük, talán minden időkre titok marad. — 1923-ban 60 görögkeleti püspök volt börtönben; számuk állandóan emelkedett. Egyik esztendőben a solowki börtönben 150 püspök volt lecsukva. Oroszország papjainak a száma 1929-ben még 248,000 volt, de ez a szám a rákövetkező évben már 161,000-re apadt. — A kommunisták a görögkatolikus ukránokat, ruténeket rendeletileg semmisítették meg; összes püspökeiket, papjaikat — akik nem tértek át az orthodoxiára — börtönbe vetették. Moszkva 400 templomából

immár csak 17 van nyitva. Hasonló a helyzet az egész országban. Egyedül az 1928-ik esztendőben 1400 templomot csuktak be; az ország 593 kolostorából 1948-ban már csak 69 létezett, de azóta ez a szám is kevesebb lett.

Hasonló sors várt a katolikus egyházra és protestantizmusra a koncként a kommunizmusnak odadobott keresztény országokban. A katolikus iskolákat mindenütt elvették, az egyházi sajtót megszüntették, hasonlóképpen eltörölték a szerzetesrendeket. Csupán a magyarországi adatok közül sorolunk fel néhányat: az országban tízezer szerzetes és apáca került utcára (propaganda célból hat rendházat hagytak meg férfiszerzetesek számára és két apácázárdát). Egyik esztendőben 3,000 pap, szerzetes, apáca volt börtönben vagy koncentrációs táborban . . .

Az oroszországi kommunizmusnak eddig több millió keresztény esett áldozatul.

A kínai kommunizmus még radikálisabban végzett a kereszténységgel. Az összes katolikus vagy protestáns hithirdetőket vagy bebörtönözte, vagy kiüzte az országból; az összes egyházi intézeteket és intézményeket elrabolta: itt-ott bennszülött katolikus papok még igyekeznek tartani a keresztények között a hitet.

Immár az emberiség harmadrésze szenved a kommunista istentelenség terrorja kegyetlenségétől. S a világ, a vérszegény, megosztotthitű keresztény világ némán és gyáván szemléli a világveszedelem erősödését. Ez a keresztény világ 56-ban nem használta fel a kommunizmustól való megszabadulásra a kedvező alkalmat, amelyet a hős magyarság adott a kezébe.

Az atombomba, H bomba nem amerikai szabadalom többé. Egy esetleges háború immár nemcsak businessst nem jelent, hanem milliós városok elpusztítását vonhatja maga után: ezért keresnek az államfők koexistenciát a kommunizmussal.

Előbb naivul abban reménykedtek, hogy Moszkva és Peking egymással számolnak le. Nem ismerték az Irás szavát: ha a sátán sátánnal meghasonlik, — hogyan áll fenn országa? Moszkva és Peking kibékült: a világ most még reménytelenebbül néz a jövőbe.

A bajon, veszedelmen immár csak a gondviselő Isten segíthet. Hívő keresztények imádkozzatok: országtok vezetői értetek s miattatok keresnek az istentelen kommunizmussal koexistenciát . . .

3. Pogány népek faji, nemzeti, vallási emelkedése

A múltban a fehérek lenézték a pogányokat. Fejletlen, gyermeknépeknek tartották őket. Némi kivételt képeztek a hinduk, kínaiak, japánok, törökök történelmi kultúrájuk s nagyságuk miatt. Már az első világháború után kezdtek ébredni a kis népek. A második világháború

után megindult az ázsiai-afrikai népek önállósítása. Maga az UN is hívott létre új államokat, anélkül, hogy előbb kinevelt volna kormányzásra alkalmas egyéneket. Az új államok 1955-ben Bandung-(Indonézia) ban gyűltek össze tanácskozásra. Ennek a tanácskozásnak lényege: szakítottak Európával, Amerikával. Az új jelszó: Ázsia az ázsiaiaké, Afrika az afrikaiaké. 1956-ban, a szuezi krízis alkalmával egységesen álltak Egyiptom mellé.

A kereszténység szempontjából ez a faji s nemzeti emelkedés kétszeresen veszedelemes, mert a fehér faj elleni gyűlöletet minden állam s faj Pannikárjai a hithirdetőkre is kiterjesztik. A hithirdetőkben a fehér faj politikai küldötteit látják csupán, akik országuk meghódítására készítik elő az utat. Miután minden pogány ország szegény, csak azért engedik be a keresztény táborokat, mert mindegyikük bőven hoz magával pénzt s etet szegényeket, épít árvaházakat, segít a nyomoron. De-mihelyt a keresztény táborok számban erősödnek, s fajiságukat, nemzetiségüket félteniök kell, kezdődik a keresztények üldözése, mint ezt látjuk ma is Vietnamban, Sudánban, Kongóban, Ceylonban. Kína az összkereszténység kiirtását tűzte ki célul.

A faji, nemzeti emelkedés mellett újabban a vallási erősödés gördíti a legnagyobb akadályokat a keresztény hitterjesztés útjába. Japán egyelőre várakozó állásponton van. De Indiában két irányban lépnek fel a hinduk a kereszténység ellen: egy hindu szervezetnek, amely állandóan erősödik, az a célkitűzése, hogy a kereszténnyé lett hindukat visszahódítsa a buddhizmus számára. Komolyabb a másik megmozdulás: a hinduk ma már külmisziókat tartanak fenn. Hithirdetőiket külön egyetemeken, főiskolákban képzik. Szerzeteseik nyelveket tanulnak s világpolitikai és társadalmi élet problémáira készítik őket elő. Az US 130 városában vannak hithirdetők; hasonlóképpen Délamerika és Európa nagy városaiban (Budapest is).

Még nagyobb veszedelemet jelent a mohamedanizmus előtörése. Egy idő óta egyesek azért bizakodnak a mohamedanizmusban, mert a Korán Jézust prófétának tartja, anyja, Mária neve, pedig 34-szer fordul elő a Koránban. Az Egyházak világtanácsa gyűlésén pedig egy mohamedán megfigyelő arra kérte a keresztényeket, hogy az istentelen kommunizmus ellen egységesen harcoljanak a mohamedanizmussal.

A mohamedanizmus ma is a kard vallása s halálos ellensége a kereszténységnek. Egyedüli szerencsének ma még azt tartjuk, hogy Pakistan, az oroszországi és kínai mohamedánok messze vannak egymástól s a többi mohamedánokkal nem alkothatnak egy államot. De lelki, vallási vonalon Kairóban már megteremtették az egységet. Az Al Azhar egyetemen muzulmán vándorapostolokat képeznek ki. Közülük már több mint 25 ezer járja a világrészeket. Mind több és több mecset épül a nagy világvárosokban. Japánban legutóbb Abdul Hai többezer előkelő japánt nyert meg a mohamedanizmusnak.

Épp jelen sorok írásakor közölt a Detroiti Free Press különleges épp tárgykörünkbe illő esetet. Cassius Clay a boxolásban legyőzte Listont. Clay az úgynevezett feketemuzulmánok szektájához tartozik, — akik az Egyesült Államokban külön állammá akarnak alakulni. Említett lap számos részletet közölt a szekta vezetőjének, Elijah Muhamednek beszédéből, amelyet Clay „hívójük” győzelme után tartott 5000 csikágói hívő előtt. „Isten azt mondta nekem — jelentette ki Muhamed hogy elpusztítja ezt a népet (szóról szóra: he will destroy these people). Egyáltalán nem szomorkodom azon — folytatta — hogy ezt mondom nektek, sőt örülök annak, hogy tudtokokra adhatom. Ti sem szomorkodtatok a mi atyáink felett . . . Négerek előbb léteztek, mint fehérek, és létezni fognak még sokáig azután is, ha a fehérek eltűntek a föld színéről.” Clay maga pedig nagy ünnepélyességgel ment zarándokútjára Mekkába . . .

A mohamedánok jelenlegi célkitűzése az, hogy Afrikát meghódítsák a mohamedanizmus számára. Sudanból a kommunisták módjára az összes külföldi hithirdetőket kiűzték.

Az összkereszténység és a katolikusság arányszámán nem változtat az a tény, hogy a katolikus hithirdetők Délafrika egy-két kis államában „rendkívüli” eredményeket értek el. A jövő sora Ázsiában dől el: Kína, India, Japán, s a mohamedán államok sok milliós évi többlete mellett nem jönnek számításba a délafrikai eredmények.

4. A születésszabályozás csak a fehér fajt pusztítja

a) A népszaporodás problémája s az azzal való visszaélés

A világ népei hirtelen szaporodása olyan probléma, amellyel a nemzetek vezetőinek a legkomolyabban kell foglalkozniuk.

Az emberi életkor átlaga a múltban 30—40 év között mozgott, — ma elérte a 70-et. Az orvostudomány a legalacsonyabbra nyomta le a gyermekek halandóságát és jórészen megszüntette a ragályos betegségeket, amelyek sokszor megtizedelték a múltban az emberiséget.

Ahelyett, hogy *Amerika*, a világ leggazdagabb országa, komolyan kezébe vette volna — más nemzetekkel együtt — a problémát, átengedte gyáraknak, az emberi életet leállító üzemeknek. Milliomosok, bankárok, s a materializmus egyéb segítői hallatlan propagandával megbabonázták az emberiséget, a kiöregedő fehér fajt. Mosolygó gyermekek elfogadása helyett következmények nélküli nemi életet nyújtanak.

A pilula világot boldogító szerepéről írnak, s a fehér faj csak akkor fog majd rádőlni a pilula-okozta veszedelemre, amikor a bajon már nem tud segíteni.

b) A színes népeknek nem kell a születésszabályozó pilula

Ha India, Kína, Japán gyártaná a születésszabályozó pilutát, azon nem csudálkoznánk, mert azokban az államokban a túlnépesedés vet fel nehézségeket. (Japán helyzete a legrosszabb, mert a százmillió népszigetországának területéből csupán 17 százalék művelhető, a többi terméketlen lávaöntvény). Az az Amerika gyártja a pilulát, amelyben óriási területek művelését még el sem kezdték, s még így is akkora terméstelesleggel rendelkezik, hogy az állam fizeti azokat a farmereket, akik nem vetik be földjeiket, tehát nem kell a fölös terményeket átvennie. Egykor a lakosság több mint 30 százaléka volt földműves, ma csupán nyolc százaléka az, s a nemzetgazdászok szerint 1970-ben a lakosság hat százaléka fogja bőségesen ellátni a megnagyobbodott számú népességet. A többtermelés emelkedése folytán a 2000. esztendőben az állam öt százalékos földművese könnyedén fogja ellátni a 150 millióval megnövekedett lakosságot, anélkül, hogy új területeket művelne. És ilyen tényállás mellett a pilulások arról trombitálnak, hogy Amerikát éhség és nyomor fenyegeti, s a társadalom felborul. Az EMKO-vállalat hirdetésében amerikai példát említ fel elgondolása igazolására: Chicago egyik városnegyedében a születési arányszám — óh borzalom — elérte az indiai születési arányszámot.

Ennél a pontnál megállunk. Mi katolikusok minden emberben, a színesben éppúgy, mint a fehérben Isten képmását látjuk. De az EMKO-ék elhallgatták, hogy esetükben néger negyedről van szó. Az ő faji elgondolásokban — ha őszinték — azt kellett volna mondaniok: régi chikagóiak, kiknek ősei alapították a szép várost, ti haldokoltok, viszont, a négerék szaporodásukban annyira előre törnek, hogy néhány év múlva fölülmulják számotokat.

Az Egyesült Államok fehér fájának csökkenésére s a négerék emelkedésére már a külföld is felfigyel. Példának említjük: a német Katholischer Digest egyik 1964-ik számában nyíltan ír arról, hogy 1970-ben Chicago lakosságának fele néger lesz; arról, hogy Washington, az Egyesült Államok fővárosa lakóinak több mint fele: a washingtoni iskolákba járó gyermekeknek eddig már 75 százaléka néger. (A helyzet ennél is rosszabb. Az US New and World Report — 1965 jan. 18 — szerint a négerék száma Washingtonban az utolsó 24 év alatt 28 %-ról 58,2-re emelkedett. 1940-ben az iskolákba járt 56,547 fehér és 36,263 fekete, — de 1964 — ben csak 17,673 fehér és 125,016 fekete: utóbbiak tehát 24 év alatt 39 %-ról 88 %-ra emelkedtek. 1954 óta Washingtonban fehérek-négerék együtt járnak az iskolákba, azonban ma már számos iskolára nem jut fehér szülő gyermek.)

A négerék Amerikában emberfeletti feladatokat vittek végbe. Rabszolgaként sok szenvedésen mentek keresztül, mégis megküzdöttek az étellel, s fönttartották fajukat. Ma, amikor, szabadok, nem vetemednek fajgyilkosságra. Ha ingyen nyújtják nekik a pilulát, kevés néger család

fogadja el. Az állam megvonhatja a gyermekek utáni segélyt, de senkit sem kényszeríthet a pilula használatára.

Ha a négerék már a múltban magasan felülmúlták a fehérek születési arányszámát, abban az esetben, ha a fehérek áldozatul esnek a pilula használatának, hatványozottabban fog majd emelkedni a számuk. Ezen az úton megoldódik az Egyesült Államok néger kérdése: négerék ülnek majd az egyre kevesebb, kihaló fehér faj örökébe. Hacsak előbb nem esik Amerika a kommunizmus kezébe. Mert Moszkva csak az általa elfoglalt államok népességét irtja, de sajátját emeli. Ha a pilulások álma valósul meg az Egyesült Államokban, úgy a 2000-ik esztendőre a még egyszer akkorára emelkedett orosz és kínai kommunizmus könnyedén teszi rá az előregedett amerikai népre és országára a kezét.

A pilulagyártó kompániák természetesen azt szerették volna elérni, hogy leállítsák *India, Japán, Kína* népei szaporodását és további előtörését. Azt sejtették, hogy Afrika önállóságra jutott s most ébredő népeinél nem nagyon csinálhatnak business, mert ezek a népek élni, erősödni, szaporodni akarnak. Európában elsőnek Angolország vezette be a family planning pilulát. Más országok kisebb mértékben, s ezek is talán még idejében ráébrednek a pilula népirtó következményeire, és kiirtják magukból a mételeyt. Oroszország természetesen visszautasítja a pilulát, mert a kommunizmus világhódító célkitűzéséről nem mondott le.

Kérdés, hogy Indiában, Japánban, Kínában és a mohamedán államokban minő fogadtatásban részesítik a pilulát. Mert ezekben a államokban dől el a világ jövője. Sorba vesszük az államokat.

A *hinduknál* a legnagyobb a születési arányszám s az ország egyes részein éhínség dühöng. Pedig szakemberek állítása szerint India megfelelőbb gazdálkodás mellett tizszerannyi lakost tudna eltartani. India egyes tartományaiban és Ceylonban beengedték és használták a pilulát, — de az ország nagyobb részén a nép visszautasította. Inkább éheznek és nyomorognak, de nem akarnak kivénhedni, idő előtt kihalni. A kényszer majd jobb gazdasági megoldásokat fok náluk kitermelni.

Japánt az atombomba térdre kényszerítette. A háború után a világ hatalmasai még inkább elzárták a japánok elől kapuiukat. A kráteröntvényes ország kevés termőterülete nem elegendő arra, hogy szaporodó száz milliós népet tápláljon: a japán nép végső kétségbeesésében — átmenetileg — elfogadta a fogamzásgátló pilulát. A következmény az volt, hogy a születések száma évenként egy millióval lett kevesebb. Az ország komoly egyénei látták, hogy a pilula használata nemzetgyilkosság. Orvosok, nemzetgazdászok, tanárok, politikusok ellenakciót folytattak. Inoue of Nanzan egyetemi tanár komoly tanulmányban világosította fel a japán népet arról, hogyha ezen az úton halad tovább, Japán hamarosan nem lesz más, mint aggok háza, haldokló öregekkel. A továbbiakban megrázó szavakban írt arról, hogy a japán népnek nem az hivatása, hogy általános harakirit, öngyilkosságot kövessen el . . . A japán „Családok Szövetsége“

kiáltványban fordult a nemzethez. Ebben nyíltan rámutattak arra, hogy a pilula használata óta megsokszorozódtak az ifjúság erkölcstelen kihágásai, bomlottak fell családok és vesztette el a nemzes önbizalmát, élniakarását. (Intő jel Amerika és a többi fehér országok számára!) Gifu Prefektura kormányzója ünnepélyesen emelt óvást a születésszabályozás ellen, magasztalta a népes családokat és külön államségélyben részesít hatgyermekes és nagyobb családokat. — Számos előkelő japán azzal az indokollással lépett a katolikus egyházba, mert a katolikus egyház szigorúan ragaszkodik az erkölcsi elvekhez és nem engedte meg a pilulát.

Japán hamarosan kiforrja magából a mételyt s visszatér a természetes életmódhoz. Öngyilkosság helyett választja a több gyermeket s általuk életüknek újra értelmet ad. Gyermekkacaj mellett könnyebben bírják a lemondást, igénytelenséget, áldozatosságot, szorgalmat, — s ezekkel a tulajdonságokkal leverik a világ piacait.

Kína 1956-ban vezette be a születésszabályozást, de a kommunista vezetők már a rákövetkező esztendőben, a „rohanás előre“ jeligével kimondották nagy célkitűzéseiket: „annál előbb valósíthatjuk meg törekvéseinket, feladatainkat, minél többen leszünk.“ Kína nem fél az atomháborútól sem, mert ha a háborúban százmilliókat veszítene is népéből, a veszteséget rövid idő alatt visszaszerzi és embertöbbséggel meghódítja a világot. Mióta pedig Kínának is van atombombája, még fenyegetőbben lép fel és készül jövője kialakítására.

A nagyobb népességű *mohamedán államoknál* a pilula „vigécei“ meg sem mernek jelenni, mert tudják, hogy a „kard vallása“ kipöndöríti őket nemzetgyilkosságot célzó pilulájukkal együtt. A mohamedánok az életnek előre való megfojtását öngyilkosságnak tartják. A mohamedanizmus célkitűzése a több gyermek, annál is inkább, mert világhódító törekvéséről még nem mondott le. Ma elsőrendű célkitűzése Afrika meghódítása.

A világ szerencséje, hogy Kína, Oroszország és Pakisztán sok milliós muzulmánjai nem tudnak egy országba tömörülni a perzsiai, arábiai, egyiptomi, afrikai muzulmánokkal, mert abban az esetben a világ alig tudná őket világhódító útjukban megállítani. Jellemző, amit Essed Bey-W. von Weisel „Allah ist groß“ c. munkájában írt 1922-ben. A görögökön aratott győzelem után a törökök kiirtották a kereszténységet Kisázsiaiban, s a keresztény Szmírnát elhamvasztották. Essed bey hozzá merete tenni: „Und Europa schwieg“, — Európa hallgatott . . . Ujabbán a sudáni mohamedánok már elkezdték a keresztények üldözését . . .

A nagy népeknek tehát nem kell a fogamzásgátló pilula. Mert a nagy népek élni akarnak. A pilula a fehér faj kiváltsága — vagy inkább büntetése — marad. Hamarosan megérjük, hogy a keresztények arányszáma a 25, sőt 20 alá esik. Hacsak az utolsó pillanatban nem ébred annak a tudatára, hogy a pilula által önmagát gyilkolja.

Az elmondottakhoz még a következő fontos körülményt fűzzük hozzá: az EMKO pilulagyártó vállalat a protestáns lapokban közzétett hirdetése szerint igen nagy mennyiségben küldött a születésszabályozó anyagból a missziókba. A protestáns missziók osztják is a pilulát, de ennek következtében a pogányok a hithirdetőket a jövőben nemcsak azzal fogják vádolni, hogy Európa és Amerika országainak politikai előfutárjai, hanem azzal is, hogy *népirtást előmozdító ügynökök*. Tehát el lehetünk készülve arra, hogy a jövőben a pogány népek ki fogják országukból irtani a kereszténységet.

Immár csak abban reménykedhetünk, hogy Európa és Amerika egészséges családjaiban az élni akarás erős lesz s szívsz küzdelemben győzni fognak az életet megakasztani akaró törekvéssel szemben. Az annyi szenvedésen keresztül ment Európa keresztény népe megérdemelné, hogy szebb jövőt alakítson ki. Az élvhajhászásban talán még nem jutott annyira, hogy életfáján csak rothadást, penészt akarjon termelni, egészséges gyermekek helyett. Ma azért nagyobb ebbeli reménységünk, mert a protestáns egyházak is magukévá tették az egységtörekvést s komolyan sürgetik annak első előfeltételét: a lelki megújíhatóságot, a krisztusibb életet. Ha azonban mégis a pilulások győznének, úgy a fehér faj befejezte földi küldetését, s Isten más népre bízta Evangéliumát.

5. A kereszténység megosztottsága a bitterjesztés legnagyobb akadályá

Arról szoltunk, hogy a legutolsó állam, amely a kereszténységet elfogadta, a Philippini szigetcsoport volt, amely egységesen csatlakozott az Egyházhoz. De nemsokára a protestántizmus is vállalt missziókat a pogányok között. Azt lehetne gondolni, hogy miután mindegyik fél nagyobb pénz és emberáldozatot hozott, a világ krisztianizálódása nagyobb lendületet vett. De az ellenkezője történt: törés állt be a pogány népek megtérítésében. Azonnal hozzátesszük: a kereszténység nem is nyer meg addig nagyobb népet, amíg megosztottsága tart. Ez a kereszténység elterjedésének legsúlyosabb akadályá.

Miért? Azért, mert a megosztottság által a kereszténység elvesztette egyik lényeges előfeltételét, az egység bizonyosságát: „legyenek egygyé — imádkozta az Úr Jézus —, hogy a világ megismerje, hogy Te küldöttél engem.”

Katolikusok, protestánsok, ortodoxok — Szent Pál nyomán — az Egyházat Krisztus misztikus testének vallják. Az egyházszakadások azonban feldarabolták Krisztus tanítását, következésképp Krisztus teste torzovává vált. Torzónak lehet szerepe, talán még műértéke is múzeumban. De a kereszténység nem múzeumi tárgy, hanem élő szervezet. A misztikus testben fejnek és testrészeknek egységesen kell működniök. De a megosztott kereszténység az élő Krisztus helyett tönköt, torzót állít a pogány népek elé.

Szörnyű átok a kereszténység szétszakítottsága.

Már Gédát, a luteránus hithirdető írta: Nemcsak a katolikusok vezetnek missziókat, hanem a különféle protestánsok is: a luteránusok és presbiteriánusok, a methodisták és kongregacionalisták, a baptisták és sok egyéb felekezet, az adventisták, a keresztény tudományosok (Christliche Wissenschaftler: alkalmasint a Christian Science szektát érti), az „utolsó napok szentjei“, és ahogy a sok szektát és a különböző tévtanokat nevezik. (Ein Christ erlebt die Probleme der Welt, 106.)

Írók és statisztikusok egyszerűen és könnyedén helyezik a rengeteg csoportot egymás mellé. Papíron megférnek egymás mellett. De a missziókban szörnyű átkot jelentenek. Amit a hithirdetők Krisztus főnséges tana által építenek, azt a megosztottság a másik oldalon lerontja. Krisztust hirdeti mindegyik csoport; a szeretet Evangéliumát, — de az életben egymást vádolják, egymást cáfolják, egymással veszekszenek. A pogányok nemcsak azt tudják, hogy keresztény országok háborúskodnak egymással, de közelről tapasztalják, hogy az Evangélium hivatalos hirdetői Krisztust prédikálják ugyan, akiben a keresztség által a keresztények testvérekké lesznek, — a valóságban pedig épp kereszténnyé válásuk óta lettek ellenfelekké.

Hogyan higgyen a pogányság olyan kereszténységben, amely százféle Krisztust, százféle Evangéliumot hirdet. Rétfi szerint a keresztények Jézus ezen szavainak: Ez az én testem, ez az én vérem, — háromszázféle értelmet adnak.

A kereszténység szétszakítottságának átkát még inkább mutatja a következő valóság: mielőtt egy pogány országba a kereszténység betette a lábát, a nép egységes volt, faji, vallási minőségében. Mióta a kereszténység hódít közöttük tért, a „szeretet Evangéliumának“ elfogadása óta szakadtak szét, váltak ellenfelekké. Épp azért, amely állam, nép egységes, és erős, mint állam, mint faj és vallás, természetesen a kereszténység ellen fordul. Ezek a népek csak azért engedik be országaikba a kereszténységet, mert az egyes csoportok pénzt hoznak: etetik az éhezőket, ruházzák a mezteleneket, építenek árvaházakat. Ami magában véve tényleg krisztusi eljárás és Krisztuskövetés. De mihelyt az egyes csoportok erősödnek, s érezhetővé válik a nép, a faj megosztottsága, minden erővel megfojtják az egyenlenséget szító kereszténységet. Így volt az a múltban, így van a jelenben, amikor látunk keresztényüldözést Kongóban, Vietnamban, Szudánban, Ceylon szigetén. Kínában a kommunizmus valósággal kiirtotta a kereszténységet.

A kereszténység a hitszakadás, a keresztény megosztottság óta legfeljebb kisebb országokban, kisebb törzseknél, népcsoportoknál ér el nagyobb eredményt, ahol többnyire a keresztények egy-egy csoportja hirdeti az Evangéliumot és nem tudnak a keresztények megosztottságáról. Ezért erősödik manapság a kereszténység, főleg a katolikus egyház Afrika kisebb államaiban. De a nagy államok, mint Kína, Japán, India s a

mohamedán államok, — ha egyáltalán beengedik a kereszténységet, — semmi szín alatt nem engedik meg, hogy a megosztott kereszténység öt vagy legfeljebb tíz százalékig emelkedjen. Akkor már egységesen fordulnak a kereszténység ellen.

Ma végre oda jutottunk, hogy a Krisztusban hívők belátják az egyházszakadás, a keresztények megosztottságának átkát. Belátják, hogy a shintoista, a buddhista nem hihet a kereszténység abszolút voltában, amely kereszténység a Szentírásra hivatkozva ellentétes tanokat hirdet és államukat, népüket százfelé darabolja és egymással szembeállítja.

(Folytatjuk)

Belgiumból kaptuk ezeket a melegszívű sorokat:

Egyszerű magyar szerzetesnő vagyok. 40 éve élek Belgiumban. Csak restelkedve tudom folytatni soraimat, szeretném hálámat és köszönetemet kifejezni figyelmességükért, amiben engem részesítettek. Hívó magyar szeretettel köszönöm, hogy hozzájuthatok a MPE olvasásához. Mikor az első könyv kezembe került, megrendülve éreztem, hogy én mégis magyar vagyok. Átszellemülnek gondolataim, ha én e nemes magyar szavakat olvasom. Mi, külföldön élő magyarok érezzük át igazán ezt a kedves mondatot: „A vándor madarak érzik meg legjobban, mit jelent az, a szabad ég alatt repülni.“

Bízván jószágukban, bátor vagyok én is valamit kérni. Boldoggá tennének bennünket, ha a mi szerzetesi életünkre vonatkozó gyakorlati irányításukat is olvashatnánk a MPE-ben. — Nagyon bánt, hogy a MPE-t nem tudom megfizetni. Bár T. Főnöknőm már kérdezte, hogy van-e Önöknek csekkszámájuk, de sajnos erre nem tudtam választ adni.

Bocsánattal köszönöm.

Sr. Mária Stephana

Amerikai magyar lelkes leveléből:

Mellékelten küldök egy húsz dolláros csekket. Fele az alulírottól való, másik fele Ft. Kovács Lajos kollégámtól van.

Mindketten nagyon értékeljük a MPE-t. A cikkek nagyon változatosak és magas színvonalúak. A magyar nyelv olyan szépen cseng minden cikkből. Mindketten amerikai születésűek vagyunk. Kollégám sohasem járt Magyarországon. Jőmagam 18 évet töltöttem ott. A csekket részben nagyrabecsülésünk hangsúlyozásáért küldjük.

Isten áldása kísérje nagyon szükséges és jó munkájukat.

Northampton, USA, Vidóczy István

A II. Vatikáni Zsinat

AZ ÖKUMENIZMUSRÓL SZÓLÓ HATÁROZAT

Az „oikumené“ görög szó jelentése: a lakott (föld), a világ.
Ökumenikus: az egész világra kiterjedő, világtávlati.

A zsinati okmány terjedelme a római hivatalos kiadásban
19 oldal, 24 cikkellyel. Ezt ismertetjük az alábbiakban.

BEVEZETŐ

A Szentírás szerint Krisztus csak egy Egyházat alapított. Sok vallási közösség állítja mégis, hogy ő Krisztus igazi örököse. Felfogásaik, hitelveik azonban többé-kevésbé különbözők; mintha megosztott volna Krisztus . . . (V. ö. 1 Kor 1, 13.) Ez a megosztás nyilvánvalóan ellenkezik Krisztus akaratával, botrányára van a világnak és akadálya az evangélium hirdetésének.

Újabban Isten kegyelme feltűnően ösztönzi elszakadt testvéreinket, hogy magukba szálljanak és kívánják az egység létrejöttét.

Azt a mozgalmat, amely a világ összes keresztényeinek egységét keresi, ökumenikus mozgalomnak nevezzük.

I. AZ ÖKUMENIKUS MOZGALOM KATOLIKUS ELVEI

A zsinat kifejti az Egyház egységének a titkát, amelyet Krisztus akart, létrehozott és létrehoz a Szentlélek által. Ezt az egységet már a fiatal Egyház életében is megbontották a szakadások; ezeket szent Pál keményen ostromozza leveleiben. (Lásd 1 Kor 1, 11 s köv., 11, 22.) — Később nagy közösségek is kiváltak az egységből. Akik ilyen vallási közösségekbe születtek bele, azokat nem lehet okolni a szakadásért; az Egyház testvéri tisztelettel és szeretettel viseltetik irántuk.

Akik Krisztusban hisznek és érvényesen vették föl a keresztséget, közösségben vannak a katolikus Egyházzal, ha nem is tökéletes közösségben. Azokból az elemekből, értékekből, amelyek az Egyházat éltetik, egyesek megtalálhatók a látható Egyház határain kívül is, például a Szentírás, a kegyelmi élet, a hit, remény és szeretet, a Szentlélek egyéb adományai. Mivel mindezek Krisztustól stármaznak és hozzá vezetnek, joggal képezik Krisztus egy Egyházának a tulajdonát. Akik velük élnek,

azok általuk Krisztus Egyházához kapcsolódnak. De az elszakadt testvérek mégsem részesei teljesen annak az egységnek, melyet Krisztus akart Titokzatos Testében.

Napjainkban sokat imádkoznak az egységért, sokat írnak és beszélnek is róla. Ez a Szentlélek műve! „A zsinat is buzdítja a katolikus híveket, hogy ismerjék föl az idők jelét és serényen vegyék ki részüket az ökumenikus munkából.” Ki kell azonban küszöbölni minden helytelen és méltánytalan szót, igaztalan ítéletet, viselkedést, amely joggal sértheti elszakadt testvéreinket.

A különböző egyházak vallásos szellemben rendezett összejövetelein legyen dialogus, eszmecsere, melyben a szakértők hitük jellegzetes vonásait ismertetik. Az eszmecsere gyümölcse lehet a kölcsönös megismerés, megbecsülés, a készségesebb együttműködés a jó ügyben, sőt esetleg a közös ima is. Testvéreink meg fogják vizsgálni jóakarukat és hűségüket Krisztus akarátával szemben és törekedni fognak a lelki megújulásra.

A katolikusok törődjenek az elszakadt testvérekkel, imádkozzanak értük, tegyék meg feléjük az első lépéseket, beszéljenek velük az Egyház dolgairól. „Főleg azonban fontolják meg őszintén és komolyan: mit kell magában a katolikus Családban megújítani és tenni, hogy Egyházunk élete hűbben és világosabban tegyen tanúságot a tanításról és intézményekről, melyeket Krisztus és az apostolok hagytak ránk.” Valamennyi katolikusnak törekednie kell a keresztyén tökéletességre; mindegyikük törekedjék helyzetének megfelelően arra, hogy az Egyház Jézus alázatosságát és önmegtagadását hordozva önmagán napról-napra jobban megújuljon és megtisztuljon.

Az Egyház gyermekei őrizzék meg a szükségességekben az egységet, egyébként azonban a lelkiélet és egyházi fegyelem különböző formáiban, a szertartások sokféleségében, sőt a kinyilatkoztatott igazságok teológiai feldolgozásában is éljenek a kellő szabadsággal, de mindenben őrizzék és ápolják a szeretetet. Örömmel lássák és becsüljék azokat a valóban keresztyén értékeket, amelyek az elszakadt testvéreknél megvannak és a közös örökségből származnak.

II. AZ ÖKUMÉNIKUS MOZGALOM A GYAKORLATBAN

A hitbeli egység visszaállításának gondja mindenkié: a papoké és a híveké, az egész Egyházé. Az Egyház megújulásának a lényege: növekedés a hűségben. Mindig hívebbnek kell lennie hivatásához. Tehát ahhoz is, hogy teljes legyen az egység Krisztusban: ezért keresi az egységet.

Igazi ökumenikus mozgalom nincs belső megtérés nélkül. Ezért kell kérnünk a Szentlélektől az igazi önmegtagadás, alázat, szelídség, nagylelkű testvéri szolgálat szellemét. (Lásd Ef 4, 1—3.) Alázatosan bocsánatot kell kérnünk Istentől és az elszakadt testvérektől hibáinkért és bűneinkért, amint mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétettek. Szívünknek

ez a jobbrafordulása, életünk szentsége, magán-és közös imánk a keresztény egységért — az ökumenikus mozgalom lelke.

„Bizonyos különleges körülmények között — ilyenek az egységért végzett könyörgések —, azonkívül ökumenikus gyűléseken szabad, sőt kívánatos, hogy a katolikusok az elszakadt testvérekkel együtt imádkozzanak.“ De az istentiszteletükön való részvételt (*communicatio in sacris*) nem szabad minden további nélkül, mint eszközt, alkalmazni az egység előmozdítására.

A részvétel megengedettsége főleg két elvtől függ: az Egyház egységének kifejezésre juttatásától és a kegyelem eszközeiben való részvételtől. „*Significatio unitatis plerumque vetat communicationem.*“ Hogyan kell eljárni adott esetekben, a hely, idő, személyek, körülmények figyelembe vételével, okosan döntse el a helyi püspöki hatóság, amennyiben a püspöki közös értekezlet, vagy a Szentszék nem döntött.

Az elszakadt testvérek fölfogását és gondolkodásmódját meg kell ismerni. A szükséges tanulmányozást igazságszeretettel és jóindulattal kell végezni. Akik hivatva vannak a közös összejöveteleken az elszakadt testvérekkel tárgyalni, legyenek otthon a dolgukban. Munkájukat az egyházi hatóság ellenőrzése alatt végezzék.

A teológiai oktatás legyen tekintettel az ökumenikus mozgalomra.

Az egész katolikus tanítást kell adnunk. A hamis irénizmus (békehajhászás) csak árt a mozgalomnak. A katolikus tanítást megcsonkítani, elvizenyőíteni nem szabad, viszont oly módon kell azt kifejezni, hogy a hallgatóság megértse.

Századunk a közösségi munka százada. Erre minden ember hivatott, de leginkább azok, akik Istenben hisznek, ezek között is elsősorban a keresztények. Valamennyi keresztény együttműködése ezen a téren kifejezi azt az összetartozást, amely őket Krisztushoz fűzi. A közösségi munkát elő kell mozdítani az emberi méltóság tiszteletében, a béke ügyében, a tudomány és művészet keresztény szellemben való művelésében, a természeti csapások enyhítésében, az analfabétizmusnak, a lakáshiánynak, a javak igazságtalan elosztásának a leküzdésében.

III. AZ ELSZAKADT EGYHÁZAKRÓL ÉS VALLÁSI KÖZÖSSÉGEKRŐL

A zsinat az elszakadt egyházakat két nagy csoportba osztja. Ennek megfelelően határozza meg az ökumenikus mozgalom elveit.

KELETEN több helyi egyház virágzik. Ezek közt kívánnak a pátriárkai egyházak, főleg azok, amelyek az apostoloktól veszik eredetüket. Mindezek a hitben és szeretetben gondosan őrzik egymás közt a testvéri viszonyt.

Nem szabad felednünk, hogy a keleti egyházakban kezdettől fogva megvan az a kincstár, amelyből a nyugati Egyház is merített. A keresztény

hit alapdogmáit a Szentháromságról és az Ige megtestesüléséről keleti zsinatokon határozták meg. Ezekért a hittételekért azok az egyházak sokat szenvedtek és szenvednek.

Az apostolok öröksége különböző alakban maradt az utókorra, azt kezdettől fogva itt is, ott is különbözőképp magyarázták, elterő szellemiségüknek és életformáiknak megfelelően. Ez, de bizonyos történelmi helyzet és a kölcsönös megértés, szeretet hiánya is, szakadásra vezetett. Az ökumenikus mozgalomban minderre tekintettel kell lennünk, valamint arra a viszonyra is, amely a szakadás előtt volt a keleti és a nyugati Egyház között.

Közismert, mennyire ragaszkodnak a keletiek ősi liturgiájukhoz. Különösen hozzánk fűzik őket a szentségek, ezek között az apostoli eredetű papság. Ezért bizonyos *communicatio in sacris* velük lehetséges, megfelelő körülmények között, egyházi jóváhagyással.

Keleten megvan a lelkeség ama gazdagsága, amelyből a nyugati Egyház is merített, főleg a szerzetesség által. Iparkodjanak is a katolikusok a keleti szentatyák műveiben a Kelet gazdag liturgiai és lelki örökségét megismerni és megbecsülni.

Kijelenti végül a zsinat, hogy az egység megőrzésére vagy visszaállítására a szükséges dolgokon kívül semmi más terhet nem akar rájuk rakni (Ap Csel 15, 28).

A NYUGATI elszakadt testvérek századokon át velünk egységben élték a keresztény életet. Most mégis súlyos ellentétek vannak köztük és a katolikus Egyház között. Ezek az ellentétek részben történelmi, társadalmi és lélektani jellegűek, részben — és leginkább — a kinyilatkoztatott igazságok magyarázatában nyilvánulnak meg. Eltérnek a katolikus hitvallástól a megtestesült Igéről, a megváltás művéről, az Egyház titkáról és feladatáról, a boldogságos Szűz szerepéről vallott hitükben.

Örömmel látjuk azonban, hogy mindnyájan Krisztusra tekintenek, aki az egység központja és forrása. A szentírást tisztelik és szeretik, azért állandóan és buzgón tanulmányozzák. Benne Istent keresik, mint aki Krisztusban és Krisztus által szól hozzájuk. Így éppen a Szentírás lesz az egység felé vezető út kezdete.

A keresztség bizonyos kezdeti egység köteléke mindazok között, akik általa újjászülettek Krisztusban. Rendeltetése a teljes beolvadás az üdvösségre vezető intézménybe, az Egyházba.

Nyugati elszakadt testvéreinknek nincs ugyan szentségi papságuk és áldozatuk, de amikor az úrvacsorában az Úr haláláról és föltámadásáról megemlékeznek, a krisztusi életről tesznek vallomást és várják Krisztus dicsőséges eljövetelét.

Keresztény életüket a Krisztus-hit táplálja, a keresztség kegyelme és Isten ígéjének hallgatása növeli. Ez az élet megnyilvánul az imában, a Szentírás elmélkedésében, a keresztény családi életben, a közös isteniszteletben, a különféle keresztény erényekben.

BEFEJEZŐ

A zsinat inti a híveket, hogy tartózkodjanak minden könnyelmű és meggondolatlan buzgólkodástól. Ez csak árt az egységnek. Ne feledjék, hogy ökumenikus mozgalmuk nem lehet más, mint egészen és tisztán katolikus, vagyis hűséges mindahhoz az igazsághoz, melyet az apostoloktól és az egyházatyáktól örököltünk.

A zsinat kívánja, hogy a katolikusok kezdeményezései együtt haladjanak az elszakadt testvérek kezdeményezéseivel, anélkül, hogy a Gondviselés útjai elé akadályt gördítenének.

Tudatában kell lennünk annak, hogy az összes keresztények kibékülése és egysége felülmúlja az emberi erőket. Reményünk Krisztus, Krisztus szeretete az Egyház iránt és a Szentlélek ereje. „A remény pedig nem csal meg . . .!” (Róm 5, 5.)

P. Baják Mihály SJ

VI. PÁL PÁPA APOSTOLI LEVELE JÉZUS SZÍVE NYILVÁNOS TISZTELETÉNEK JUBILEUMÁRA

A Jézus Szíve tisztelet áldásosan ismertette meg az emberekkel, az Egyház javára, „*Krisztus fölfoghatatlan gazdagságát*” (Ef. 3, 8), amely isteni Megváltónk átszúrt oldalából áradt a világra, amikor kiengesztelte kereszthalálával az emberi nemet az Atyával.

Irgalmas Üdvöztőnk — szavahihető tanúság szerint — megjelent Paray le Monialban Alacoque szent Margitnak és közölte vele határozott kívánságát, hogy az emberek nyilvánosan is tiszteljék szívét és imarkodjanak engeszteléssel jóvátenni a rajta esett sérelmeket. Ezt követően csodálatos virágzásnak indult a Jézus Szíve tisztelet a papság és a hívek között és csaknem az egész világon elterjedt. Erre az általános tiszteletre mintegy fölterítette a koronát az Apostoli Szentszék: elődünk, XIII. Kelemen pápa helyt adott a lengyel püspöki kar és a római Jézus Szíve Társulat kérésének és 1765 február 6-án engedélyezte a nemes lengyel nemzetnek és az említett társulatnak a Jézus Szíve misét és officiumot.

Tehát 75 évvel Alacoque szent Margit halála után hivatalosan is életbe lépett Jézus Szíve tisztelete és liturgiája, amelyet örömmel fogadott Lengyelország — a király, a püspökök, a hívek — és az említett társulat. Nemsokára részesült e kiváltságban a Vizitációs Rend, Róma népe, Franciaország, a Jézustársaság is. Így ez a tisztelet gyorsan elterjedt és rendkívül sok lelki haszonnal járt.

Nagy örömmel értesültünk arról, hogy ennek az öröndetes eseménynek kétszázadik évfordulóját, több helyen készülnek megünnepelni, főleg a paray le moniali templomban, ahol, mint hisszük; Jézus szent Szíve feltárta titkait. Kívánjuk, sőt akarjuk, hogy a most kínálkozó alkalom-

mal méltó módon ünnepeljétek meg ti is, Tisztelendő Testvérek, Isten Egyházának püspökei, valamint a gondjaitokra bízott hívek, a Jézus Szive tisztelet hivatalos bevezetésének évfordulóját. Tárjátok híveitek elé a szent Szív szeretetének kimeríthetetlen kincseit; rendezetek mindenütt külön ünnepséget. Mozdítsátok elő ezzel is ezt a kiváló ájtatosságot, hogy általa híveitek megújult lélekkel tiszteljék az isteni Szívet: buzgóbbak legyenek a sok bűn kiengesztelésében, és életük vezérelve legyen a szeretet, amely a törvény tökéletes teljesítése (Róm 13, 10).

A szent Szív „a szeretet lángoló tűzhelye” és jelképe. Képmása annak az örök szeretetnek, amellyel „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda” (Ján 3, 16). Meg vagyunk tehát győződve arról, hogy ha kellő formában megrendezitek ezeket a megemlékezéseket, ezzel nagyban elő fogjátok mozdítani a isteni szeretet mélyebb tanulmányozását és megértését. Biztosra vesszük azt is, hogy ily módon az összes hívek erőt nyernek arra, hogy életüket az evangélium szerint alakítsák, erkölceiket megjavítsák és Isten parancsait mindenben teljesítsék.

Nagyon szeretnők, ha Jézus Szívét főleg szentáldozással tisztelnék; hiszen ennek az isteni Szívnek éppen az Oltáriszentség a legkiválóbb ajándéka. Az oltár szent áldozatában Üdvözítünk az áldozat; őt vesszük magunkhoz a szentáldozásban, ki „mindenkor él, hogy közbenjárjon értünk” (Zsid 7, 25). Ebben a szentségben, a szentségek legszentebbjében és mintegy középpontjában „saját forrásában élvezzük a lelki édességet, és annak a végtelen szeretetnek az emlékét újítjuk föl, amelyet Krisztus mutatott irántunk, amikor szenvedett” (Aq. szent Tamás, Opusc. 57). Ezért, hogy Damaszkuszi szent János szavaival éljünk, kell, hogy „lángoló vággyal közeledjünk hozzá, . . . hogy vágunk tüze, mint a parázsló széné, elégesse bűneinket, megvilágosítsa szívünket, sőt hogy mi magunk is lángra lobbanjunk az isteni tűz közelségétől és mintegy istenné legyünk” (De fide orthod. 4, 13).

Szomoruan kell megállapítanunk, hogy Jézus Szive tisztelete néhol alábbhagyott. Amit fentebb elmondottunk, bizonyára alkalmas arra, hogy ezt az ájtatosságot felvirágoztassa, hogy azt mindenki becsülje, mint a szerető tisztelet egyik kiváló és helyes megnyilatkozását.

Krisztus Urunk Szive „minden szív királya és központja”. Tiszteletét a II. vatikáni zsinat határozata is hangsúlyozni kívánja, mert „Krisztus a Testnek, az Egyháznak a feje, ő a kezdet, az elsőszülött a halottak közül, hogy övé legyen az elsőség mindenden” (Kol. 1, 18).

Mivel pedig az egyetemes zsinat a keresztyén nép áhítatgyakorlatait, főleg azokat, amelyek az Apostoli Szentszék rendeletére lépnek életbe, nagyon ajánlja (v. ö. Const. de s. liturg. art. 13), ezt az ájtatosságot terjesztenünk kell. Elsősorban azért, mert, mint fentebb említettük, teljes egészében oda irányul, hogy általa Jézus Krisztust imádjuk és engeszteljük; továbbá, mert főleg az Oltáriszentség titkára támaszkodik, amelyből, mint a szent liturgia egyéb ténykedéseiből is, „létrejön az emberek meg-

szentelődése Krisztusban, továbbá Isten dicsősége, amelyre, mint célra irányulnak az Egyház összes többi ténykedései is“ (u. o. art. 10).

Nagyon kívánjuk tehát, hogy a rendezendő ünnepségek állhatatos előhaladást eredményezzenek a keresztény életben.

Egyben kérjük részetekre isteni Megváltónk bőszeges kegyelmét, és szeretettel adjuk apostoli áldásunkat rátok, Tisztelendő Testvérek, minden papra, szerzetesre és hívőre.

1965. febr. 6.

(A körlevelet lényegtelen rövidítéssel közöljük. Eredetileg júniusra szántuk. Az eszmei tartalom mindig időszzerű. A jubileum alkalmát használjuk fel, hogy a Szentatya sürgető kérésének eleget tegyünk.)

AZ ENSZ NAGY NAPJA

Húszéves történetében talán a legnagyobb nap az volt, amikor VI. Pál pápa föllépett a közgyűlésen. Amerikai útját és beszédét az egész világ feszült érdeklődéssel kísérte és a rádió meg a televízió közvetítésével mintegy át is élte. New-Yorkban milliók álltak sorfalat, amerre autója elhaladt. Az ENSZ üveg-palotájának ablakai kivilágítva a következő szöveget mutatták: *Pacem in terris — Welcome to Pope Paul VI.* Az ülésteremben 117 nemzet képviselői állva üdvözölték a belépő pápát. Úgy hírlík, New-Yorkban rövidesen három könyv jelenik meg a nagy esemény ismertetésével. A Szentatya mestersen megszerkesztett beszédét a Kathpress teljes szövege alapján röviden ismertettjük.

A bevezetőben

köszönetet mondott a pápa U Thantnak és a jelenlévőknek a szívélyes fogadtatásért, majd átadta mindannyiuknak a vatikáni zsinat üdvözlétét, azután áttért beszéde tulajdonképpeni tárgyára.

Az ENSZ-re szükség van

Megjelenésünk elsősorban ennek az intézménynek az ünnepélyes és erkölcsi megerősítése legyen. Meg vagyunk győződve arról, hogy rá a világnak és a világbékének szüksége van. Azt hisszük, hogy holtak és élők nevében beszélhetünk. A holtakéban, akik elestek a rettenetes harcokban és a világbékéről álmodtak; az élők nevében, akik átéltek a világháborút és szívükben már eleve elítélik azokat, akik még egyszer háborút akarnának kezdeni; az új nemzedék nevében, amely élni és dolgozni akar; a szegények, a kismimmizettek nevében; azok nevében, akik igazságosság, szabadság és emberhez méltó élet után vágyakoznak.

Az ENSZ-et tovább kell fejleszteni

Az épületnek, amelyet Önök, Uraim, fölépítettek, nem szabad többé romhalmazzá válnia. Tökéletesíteni kell azt és hozzámérni a világtörténet menetéhez. Ez a körülmény a békés együttélésnek egy igen egyszerű elvét tárja az államok egész sora elé: megbecsülik egymást és minden nemzetet méltónak ítélnék arra, hogy a népek nagy gyűlekezetében helyet foglaljon, hogy minden nemzeti közösséget jogilag értékes elismeréssel és nemzetközi kezességgel ajándékoznak meg. A nemzetek közti viszonyt ésszel, igazságossággal, jogi alapon, tárgyalásokkal, nem pedig erőszakkal vagy háborúval, megfélemlítéssel vagy áztatással kell rendezni.

Legyen az ENSZ mindenkié!

Az ENSZ jellegzetes vonása az, hogy evilági viszonylatban mintegy visszatükrözi azt, amit a kat. Egyház lelki síkon mutat: az egységet és az egyetemességet. A nagy emberi közösség fölépítésében ennél magasztosabbat nem találhatunk. Az ENSZ hivatása, hogy necsak néhány népet, hanem az összes népeket egyesítse a testvériségben. Nehéz feladat, de ez az Önök nemes vállalkozása. Legyenek azon, hogy azok, akik elfordultak az ENSZ-től, visszatérjenek; fontolják meg, hogyan lehetne meghívni azokat, akik még nem tartoznak ennek a testvériségnek kötelékébe.

Egyenlőség!

Az ENSZ-ben egyik tagállam se álljon a másik fölött, legyenek mindnyájan egyenrangúak. Ez az intézmény alkotmányához tartozik. Tudjuk, hogy az államok különállva nem egyenlők, de itt egyenlökké kell tenni őket magukat! Lehet, hogy ez egyesektől nagy alázatosságot kíván; de lehetetlen, hogy testvérek legyünk, ha nem vagyunk alázatosak. Mert a kevélység feszültségeket, a fölényt, a kolonizlizmus, az egoizmus, harcokat okoz; a kevélység széttöri a testvériséget.

Soha többé egymás ellen!

Soha többé! Hiszen az ENSZ éppen erre a célra alakult: a háború ellen és a béke érdekében! Hallják egy nagy halottnak, John Kennedynak négy év előtt elhangzott mondanását: Kell, hogy az emberiség véget vessen a háborúnak, különben a háború fog végetvetni az emberiségnek. A határtalan és hallatlan szenvedések, a haszontalan vérontások, az ijesztő romok szentesítik az ENSZ alapokmányát, azzal a jelszóval, amelynek meg kell változtatnia a történelem eddigi menetét: Soha többé háborút! A béke intézze a népek további sorsát!

A béke felépítése

Az ENSZ egy nagy iskola; aki itt helyet foglal, tanulója és egyben tanítója a béke felépítésének. A békét nem csak politikával, az erők és érdekek egyensúlyával lehet fölépíteni, hanem lélekkel, eszmékkel,

békeművekkel is. És Önök ezen dolgoznak, de fáradozásaiknak még csak az elején állnak. A világot el kell juttatni oda, hogy levesse az önző, harcias lelkületet, hogy a békés történelem útjára lépjen.

A lehetőség adva van; az első a leszerelés. Ha testvérek akarnak lenni, ejtsék ki kezükből a fegyvert! Nem szerethet az ember, amíg támadó fegyver van a kezében. A félelmetes modern fegyverek rettegéssel töltik el a népeket, óriási kiadásokkal járnak, kettétörik az együttműködésre és közös munkára vonatkozó terveket és elferdítik a népek lelkületét. „Amíg az ember gyenge, állhatatlan, sőt rossz, addig sajnos szükségeselek lesznek a védő fegyverek.” De azért mégis a földadatuk marad, hogy tanulmányozzák az utat-módot, amelyen a nemzetközi biztonságot ilyen fegyverek nélkül is biztosítani lehet. Itt megismételjük Bombayban tett indítványunkat, hogy a leszerelés által megtakarított összeget áldozzák a fejlődésben lévő országok megsegítésére.

Az ENSZ földadata még az is, hogy megszervezze a testvéri és összmunkát; hogy képesekké tegye az államokat arra, hogy egymásért dolgozzanak. Így jön létre az összetartozás rendszere, amelyben a közjóért együtt dolgozik a népek nagy családja. Erről álmodik az emberiség; ez a legszébb eszme az ENSZ szervezetében.

Az emberi élet védelme

Önök, Uraim, hirdetik, és védik az emberi alapjogokat és kötelességeket, az emberi méltóságot, a szabadságot, mindennekelőtt a vallásszabadságot. Most azonban az emberi életről akarunk szólni; és ez szent, senkinek sem szabad kezét emelnie ellene. Gyülekezeteinkben védelemre kell találnia az életnek. Nem földadatuk, hogy elősegítsék a mesterséges születésszabályozást, ellenben arra irányuljon a figyelmük, hogy elég kenyér legyen az emberiség asztalán. A kenyeret kell száporítani, nem pedig az élet asztalához meghívottak számát csökkenteni.

De nem elég csak táplálni az embereket. Minden ember részére olyan életet kell biztosítani, amely megfelel méltóságának. És Önök ezért is fáradoznak. Ez volna a mi szemünkben a próféta mondásának beteljesedése: „Be fogják olvasztani kardjaikat, hogy ekéket csináljanak anyagából; lándzsáikat, hogy sarlókat csináljanak belőlük.” (Iz 2, 4) Állítsák a föld bámulatos erőit és a tudomány nagyszerű fölfedezéseit ne a halál, hanem az élet szolgálatába, az emberiség új korszakában.

Épületük alapja legyen a lelkiismeret

Még egy szót, Uraim. Az épület, amelyet építenek, nem nyugodhatik kizárólag anyagi alapokon, mert akkor csak homokra lenne építve. Mindennekelőtt az emberek lelkiismeretén kell nyugodnia. Itt a pillanat a megtérésre, a személyes átalakulásra, a belső megújódásra. Új képet kell alkotnunk az emberől, az emberi életről, az ember sorsáról. Amint szt. Pál mondja: Öltsetek magatokra az új embert, aki Isten hasonlóságára

tiszta igazságban és szentségben alkotott teremtmény. És most szünetet kellene tartanunk, hogy időnk legyen az eszmélődésre, a magunkba, szálásra, csaknem azt mondanók: az imádságra, hogy átgondolhassuk közös eredetünket, sorsunkat, célunkat.

Az emberek lelkiismeretére hivatkozni sohasem volt oly szükséges, mint most, a szédületes haladás korában. A veszély nem származik sem a haladásból, sem a tudományból; ellenkezőleg, ha ezeket helyesen alkalmazzuk, velük sok nehéz problémát meg lehet oldani. Az igazi veszély az emberektől származik. Szóval: a modern művelődést szellemi és erkölcsi alapokra kell építeni, amelyek azt nemcsak alátámasztják, hanem meg is világítják és lélekkel töltik el. Ezek az alapok pedig egy magasabb bölcsességnek az elvei és meggyőződésünk szerint csak az istenhiten alapulhatnak. Talán az ismeretlen Isten ez, akiről szent Pál beszélt az areopágon? Századunk sok embere előtt, akik Őt keresik, ismeretlen, bár oly közel van hozzájuk . . . Nekünk, az isteni kinyilatkoztatás birtokosai előtt Ő az élő Isten, minden ember atyja.

B.

Algeriából írja egy lazarista hithirdető:

Isten áldja mindazokat, akik a lelki táplálékban dús folyóirat szerkesztésében közreműködnek. Aki nem tapasztalta, annak fogalma sincs, hogy mit jelent ez egy mohamedán tengerben élő magyar léleknek. A magány és elhagyatottság rettenetes érzését nagyon enyhíti.

Oltártestvéri szeretettel, Constantine, A. Tóth József

Varga László SJ

VISSZANÉZÉS NAGYSZOMBATRA

Ez a szürkeségbe süllyedt város valamikor nekem sokkal többet mondott Európáról, mint akár a mostani Genf, ahol az a sok hivatal meg ékszeres bolt pöffeszkedik. Pázmány városa egykor a magyar Athén nevet viselte és ma már igen sok magyar azt sem tudja, merre van, pedig nem messze esik Pozsonytól. A középkorban sem nagyon emlegették, mert csak akkor lett híres, amikor három darabra szakadt az ország és egy óriás ott teremtett a pusztuló nemzetnek szellemi végvárat. Hadd mondjam el, minek láttam, amikor az első világháború után majdnem két évig benne laktam.

A főutcán volt a *magyar jezsuiták ujoncháza* és bizony annak csöndjét nem zavarta a külső zaj, olyan hangtalan volt a város élete. Mellékvonalon feküdt, nyugodtan álmodhatott a hajdani fényes múltról. Mekkora volt ez, abból is sejtethető, hogy az egyetemi templomot évente csak egyszer használták a nagy búcsú idején, különben mindig zárva állt. A Kisaföld peremén, a Kiskárpátok lábánál a föld ontotta a búzát meg a répát, a hegyoldalon pedig termett a szőlő és a gyümölcs. Mi más kellett akkor a vidéki polgárnak, amikor a műveltséget is biztosította az érseki gimnázium, a papnevelő és a sok más iskola. Mégis micsoda vihar támadt a lélekben, ha beült a dómba Pázmány szószéke alá és hallgatta a kövek szavát! Azok aztán elmondják, micsoda szertelen küzdelem és képtelen kanyargás a magyar életünk. Hol van még ehhez fogható a földön? A keleti vész elől arra az északi vékony sávra huzódott vissza, hogy a pusztát megmentse és ha a török nem fenyegette, jött az erdélyi had, az esztergomi érsek pedig Bécsig futott előle. A nagy nyomorúság ellenére is szinte tündöklő élet volt az akkori Nagyszombatban. A diákság nyáron is ott maradt, mivel az utazás legtöbbször hosszadalmas és veszélyes lett volna. Ezért a város melletti kis erdőben nyaralójuk volt. Ebből később uradalmi major lett és a nagy ebédlőben ökrök istállóztak és pusztuló falfestmények alatt harapták a csalamádét. A vidéken nincs nagyobb víz, az egyetemi konyhára meg kellett a hal, tehát csináltak mesterséges tavat, amely mindig friss ételt szolgáltatott. Valóságos palota volt a tanárok üdülője, ahová hetenkint egyszer kísértáltak ebédelni. Az egyetem nyomdájának európai híre volt akkoriban és ma is minden nagyobb könyvtárban találhatók művek, amelyeknek címlapján ezt olvasuk: A Jézustársaság kiadása Nagyszombatban.

Miután az egyetem a fővárosba került, megszűnt Nagyszombat jelentősége és már csak a múltja miatt emlegették a könyvekben és legfőljebb a cukorgyára számított valamit a gazdasági életben. A jezsuiták azonban nem tudták a nagy múltat feledni és amikor a rend ismét föléledt a múlt században, Nagyszombatba került az újoncház, de olyan épületbe, amely régebben a fogolykiváltó szerzet tulajdona volt. Emberi számítás szerint ott többé nem lesz magyar intézmény s azért érdemes emlékezni arról, ami egyszer volt. Az első, ami föltűnt a magamfajta vasi gyerekeknek, hogy a templomban három nyelven ment az Isten tisztelete meg a lelkek szolgálata. Ott láttam meg először a nemzetiségi kérdést, de nyugodtan mondhatom, soha nem vettem észre, hogy ebből a házban bármilyen surlódás támadt volna, pedig Hlinka is nem egyszer megfordult az asztalunknál. Amíg mi ott voltunk az újoncok képzése magyarul ment tovább Müller Lajos vezetése alatt, de az ebédlőben már szlovák nyelven is olvastunk, amikor az új állam megalakult. Az Osztrák-Magyar birodalomban a rendnek több újoncháza volt és mindenütt előírta a szabály, hogy két év alatt mindenki tanuljon meg egy nemzetiségi nyelvet, habár a szoros értelemben vett tanulásra csak egy órát adtak, hogy a fiatalok el ne felejték ezt a foglalkozást, mert a főtárgy akkor a lelki élet tudománya volt. A nyelvek tanulása azonban olyan buzgón ment a szabad időben, hogy a második esztendőben már mindenki azon a nyelven tartotta ebédlői próba-beszédjét, amelyet választott. Így hallottunk ott román, szlovák és horvát gyakorlatokat. Jőmagam a szlovák nyelvet választottam már azért is, mert az volt a szándékom, hogy a Fölvidéken maradok. De Páter Somogyi azt kívánta, maradjak a magyar tartományban. Nekem tetszett volna, hogy három nyelven tudom hirdetni az örök igazságot. Az ottani atyák többsége így dolgozott és bizony előfordult az is, hogy páter Mikus magyar szentbeszéd közben valami köhentés után szlovákul folytatta az előadást, míg egy idő múlva észbe kapott. Páter Somogyi szintén kitűnően szónokolt szlovákul, pedig ő is Vasországból származott oda. Hidvéghy pedig művész volt mind a három nyelvben. Milyen bölcs és nagyvonalú volt az a jezsuita gyakorlat! A politika is tanulhatott volna belőle igen hasznosat.

A földön dolgozó szlovák paraszt elvárta, hogy aki elmegy mellette Pán Boh pomáhajjal köszöntse. Ez annyit tesz magyarul: Isten segítsen! A nagyszombati határban mindenki tudta, kik vagyunk és nagy volt az öröm, amikor halották, hogy a nyelvükön üdvözljük őket. Ez mind finomság, de olyan lényeges valami a társadalmi életben, mint az olaj a gépben és nélküle megáll a legjobb motor is.

Ha most öreg fejjel visszagondolok arra a régi időre, azt kell mondanom, hogy az a mi szerény házunk magasabb iskola volt minden egyetemnél. Ezt akarom most bővebben megmutatni. Ma azt szokták mondani: a rendszer meg keret alakítja az embert, da ha igazi nevelésről van szó, a döntő tényező mégis a nevelő egyénisége. Nálunk minden és mindenki

az újoncok képzését szolgálta, de az igazi, a legfőbb vezető maga Jézus volt. Tudom, ezen sokan meghökkennek, pedig a szintiszta igazságot írtam le, de ezt csak az érti meg, aki tapasztalja. Aki csak képen látja a szőlőt, alig tudja, miféle gyümölcs az, amíg el nem fogyasztja az érett fürtöt. Ez a híres páter Surin hasonlata és minden lelki ember alapvető élményét mondja ki. Ezért csak az lehet jó újoncmester, aki tanítványait Jézushoz tudja irányítani, Jaj volna neki, ha magához akarná láncolni őket! A mi mesterünk *Müller Lajos* volt, a magyar papság egyik dísz, aki bámulatos szerénységgel palástolta kiválóságát. Meleg lesz az ember szíve, valahányszor a hangjára, arcára, modorára emlékezik. Mindnyájan éreztük: valósággal úszik a misztikus kegyelmekben, de erről soha nem beszélt; bámulatosan természetes volt és nagyszerűen tudott adomázni, amint a vérbeli magyar szokta. A szószéken lendületesen, színesen beszélt, az újoncokat azonban szinte hűvösen oktatta. Főképpen az erkölcstán és a lelki élet irodalma érdekelt és alapos műveltségét e téren folyton gyarapította, amiről későbbi irodalmi munkássága is tanuskodik. Soha erős vagy kemény szót nem hallottunk tőle, de nem is volt erre szükség abban a légkörben, ahol mindenki a legfőbb magasztaltot kereste. Egy ideig elég gyakran zaklattam tudományos kérdésekkel, amelyek a sok elmélkedés, olvasás közben belém villantak. Mindíg kedvesen fogadott, szabatosan válaszolt, mígnen egyszer azt mondta: „Mit fog ön csinálni az egyetemen, ha most két év alatt mindent meg akar tanulni?” Ezzel a finom korholással terelt vissza a helyes útra és ezt jobban megértettem, mint bármilyen erélyes megrovást. Egyéniségének varázsa az a boldogság volt, amelyet hivatásában és az imádságban talált és erre vezette tanítványait is minden hajszolás vagy kényszer nélkül.

Az élet ott azzal kezdődött, hogy a jelöltet megtanítják *elmélkedni*. Nálunk akkoriban a tankönyv Roothaan vezérfonala volt: száraz, tömör írás, nincs benne semmi lebilincselő, de föltétlenül okos és abból tanultuk meg, hogy az elmélkedésben az ember önmagát győzi meg az isteni igazságról. Két hónapig megy ez a gyakorlás, amely előfeltétele annak, hogy a nagy *lelkigyakorlat* sikerüljön. Ez szent Ignácnak egyik halhatatlan alkotása és bizony nagyszerű volt látni, amint a magyar fiúkat is megragadta annak ereje és egy hónap alatt új életirányba állította őket. Naponta négy elmélkedés van és mindegyik másfél óráig tart. A házban tökéletes a csend, csak az újoncmester beszél, amikor előadja az elmélkedés pontjait. A fiatalok minden másodnap elmennek hozzá beszámolni magukról, hogy minden józanul menjen és senki olyant ne csináljon, ami egészségének árt. Az első napokban szinte csak bölcséleti alapozás folyik, később azonban szívet-agyat feszítő élmény lesz számos elmélkedés, amit még fölfokoz az önsanyargatás. Ez nemsokára valóságos igénnyé erősödik és ezt természetesnek tartja az a diák, aki tegnap még a fagyaltól sem tudott volna lemondani. Páratlan lélekműhely ez, mert

a legnagyobb elszántságot képes kiváltani az emberből, vagyis azt, hogy könyörtelenül maga ellen forduljon, gúnyosan a saját maga szemébe nevéssen és ha kell, véresre vágja magát, csak hogy akarata egészen Krisztuséhoz simuljon. Súlyosan téved azonban mindenki, ha azt hiszi, hogy ez a nagy emberművelő művészetének köszönhető, mivel ebben a munkában a legfőbb tényező a kegyelem és aki ezt tapasztalatból nem látja meg, annak hiábavaló minden magyarázat. Szent Ignác gyakori kifejezése: megtalálni az Istent, ami annyit jelent, hogy tanítványait személyes kapcsolatba hozza Krisztussal. A fő a lendület, a nagylelkűség, a föltétlen fölajánlás, hogy a kegyelem akadály nélkül tudjon működni bennünk és ettől átalakul a gondolkodás, az izlés, az érzelem, képzelet, és akarás még hozzá olyan gyökeresen, hogy az illető egy hónap múlva nem ismer magára. Az ifjak, akik akkor együtt voltak, a régi ország minden részéből jöttek és Nagyszombatban bementek a végtelenbe, meglátták Isten világtervét és abban az ő szerepüket, amelyet Krisztus személyesen szánt nekik. A város népének fogalma sem volt arról, micsoda óriási dolgok történtek a rendház falai mögött abban a közösségben, ahol a családfő, az előjáró, a tanár, a jóbarát elsősorban *maga Jézus* volt. Azon a főiskolán a tanulás elve ez: nem a sok tudástól telik meg a lélek, hanem attól, hogy belsőleg átéli és ízeleli az isteni dolgokat. Ez a fény felülről adatik és bősége attól függ, mennyire kész valaki magát megtagadni és milyen művész lesz a belső imádságban. A nagy lelkigyakorlat után úgy éreztük, testünknek ugyan elég maradt a kis város kerete, lelkünk azonban határtalan távlatokba szabadult onnan, amikor fölismertük a történelem isteni lényegét, amit nyomban kezdtünk is cselekedni azzal, hogy minden erőnkkel Jézus napszámba álltunk.

Október tizedike körül kezdtük a gyakorlatot és közben igazán nem gondoltunk arra, mi történik a világban, pedig az őszi forradalom ugyan-csak beleszólt a mi sorsunkba is. November elején P. Müller összehívott bennünket és közölte velünk, hogy a háborút elvesztettük, az ország forradalomban van, a jövő egészen bizonytalan, tehát mindenki maga döntse el, nem akar-e legalább egy időre szüleihez hazatérni. Mindnyájan maradni akartunk és még az nap délután kimentünk a tanyákra és este folytattuk a gyakorlatot. Tőlünk délre volt Pozsony és ott este nagy tüzek égtek, mi pedig a harmadik hét elmélkedéseit végeztük: a szenvedő és kimuló Istenről és így készültünk a kereszttúra, amely máris a sorsunk lett. Úgy egy hét múlva csöndesebb lett a városban és elköszöntünk fráter Cserkótól, aki karabéllyal a vállán vigyázott ránk meg a birtokra. Nemrég érkezett haza a háborúból és nyomban hűségesen szolgálatba állt. Sorakoznak emlékezetemben a *testvérek*, akik a házi munkákat végezték: Kiss a szakács, Kandrács a sekrestyés, Drobný a portás, Koválik a szabó Körvtvélyesi a segédje. Mind egy rangban voltunk ott: a pap, az egyetemi hallgató, az érettségizett diák és a parasztfiú vagy a szatmári szabósegéd.

És mindez olyan egyszerűen ment, mert valamennyien Jézus barátai voltunk.

A lelkigyakorlat november 12-én ért véget és másnap, szent Szaniszló napján szép ünnepet tartottunk, pedig a várostól délre erős ágyúzás hallatszott. P. Müller minden vasárnap tájékoztatót a politikai helyzetről, mi pedig úgy dolgoztunk, mintha az egész világon béke lett volna. Csak a következő év júniusában jött még egy izgalmasabb nap, amikor a vörös csapatok a város közelébe értek, azonban a franciák visszanyomták őket, mi pedig a szétoszlás helyett kimentünk a villánkra. Annyira nagy volt bennünk az isteni élmények hatalma, hogy a roppant események ellenére pontosan ment a lelki munka, csak egyes próbák maradtak el a mostoha viszonyok miatt, vagyis nem mehettünk a kórházba szolgálni és lemondunk a kolduló vándorlásról. Egyébként bőségesen mosogattunk, söpörtünk és inaskodtunk a sekrestyés mellett, sőt a gazdaságban is segítettünk, ha sürgős volt valami munka vagy például a mezei pockot kellett irtani nagyvonalú módszerrel, hogy a szőlőtermést megmentsük a mohó fenevadaktól. E sokfajta szolgálat az alázatosság gyakorlása volt, de egyúttal mindenki megismerte így a segítő testvérek sorsát és gondját, tehát később mint előljáró okosan tudta kormányozni őket.

A nagy közös termet, ahol mindenkinek saját támlája volt, asceteriumnak neveztük, mert ott végeztük az elmélkedést, ott hallgattuk az előadásokat és este közösen ment az ostromzás is. Ez csak eleinte volt kissé riasztó, később mindenki megszokta, mint a kutya a verést. Abban a nagy teremben volt az egyik sarokban a műhely, ahol a vezeklő szerszámokat: az ostorokat és szöges öveket gyártottuk az egész rendtartomány számára. A közönség bizonyára rémülködve hallja ezt, de csak azért, mivel nem végezte a nagy lelkigyakorlatot és így nem fogja föl, mennyire szükséges a vezeklés, ha valaki haladni akar a lelki életben és a teljes belső szabadságra törekszik. Ady Endre is szent irigységgel gondolt a böjtös barátokra, amikor már látta, hogy eljátszotta szép öregségét. Szent Ignác is a belső megtagadást tartja fontosabbnak, de ugyanakkor minden eszközt fölhasznál, hogy a szellem fölényét biztosítsa az anyaggal szemben. Utódai mandarinok lettek a pekingi udvarban és gyónatók Versaillesban és nem állhatták volna meg helyüket, ha nem fogják keményen magukat. Ma is időszerűbb volna és többre menne az emberiség, ha a mozikban inkább a vezeklés tudományát ajánlanák, mint a testiség posványát.

A nagyszombati rendházban valami *káprázatos vidámság* uralkodott. Az üdülés idején kívül kötelező volt a hallgatás és ha mégis kellett valamit mondani, az latin nyelven történt, amikor azonban olvasás idején kíváncsi vörösbecg vagy rigó szállt az ablakba és jókedvűen füttyentett a csöndbe, nem egyszer kirobbant a kacaj az egész társaságban, annyira bájos volt az ilyen jelenet. Amúgy is bőven ömlött a nevetés, ha labdázunk, rákásztunk, a cseresznyét szedtük vagy a diót vertük a magas fákról. Új viszonyba kerültünk a természettel is, mivel a Teremtő barátságában éltünk. Micsoda

élvezet volt mezitláb tapodni az országút porát, járni a patak medrében és dalolva vinni a rákkal telt zsákokat a mindig mosolygó Krocska testvérnek, hogy jó pirostra főzze őket! Még az a vidéki környezet is segített, hogy a lélek a Végtelenbe táguljon, aki megmutatja magát annak, aki egész szívvel keresi.

Minden héten mentünk P. Müllerhez *beszámolni*, mit csinálunk és mit művel bennünk a kegyelem. Még az első időben volt, amikor egyszer azzal fogadott: No hogy érzi magát ebben a házban? „Ennél okosabb életmódot el sem tudok képzelni — feleltem neki és még hozzá tettem — csak az a kár, hogy a világnak erről fogalma sincs.“ Ez a válasz annyira tetszett neki, hogy később is sokszor ismételte. Ez a folyamatos vezetés szent Ignác iskolájában olyan fontos, mint az elmélkedés, mivel az alázat és okosság fő gyakorlata, sőt föltétlenül szükséges, amikor a gondolkodás meg az akarat magas feszültségben van, viszont az elméleti tudás és a tapasztalat hiányzik.

Ugy hiszem, egy júniusi estén vettünk búcsút Nagyszombattól és azóta nem lehet feledni, ami ott történt velünk. A sors nagyon szétszórt bennünket és sokszor idézem a kedves arcokat, amikor a múlt fájdító csöndjébe vonulok. Milyen boldog és nagyszerű család voltunk mi ott együtt, micsoda fönséges költemény volt minden ünnep! Nagybőjt számos vásárnapján férfiak tömege szállta meg a templomunkat, bezzeg nagyban ment akkor a gyóntatás. Az egyetem hajdani jobbágynak kései utódai voltak ezek és még a régi jesuiták vezették be náluk a szokást, hogy községenkint jöjjenek elvégezni a húsvéti gyónást. Annyira erős volt e hagyomány, hogy még a század elején is ragaszkodtak hozzá. Micsoda nagyszerű nevelők voltak azok a tanárok, akik a néppel is tudtak bánni! Apostoli szívük melege még ebben a században is vonzotta a híveket, pedig tudjuk, hogy Pázmány idejében a rend tagjainak zöme a főnemességből került ki. Nagyszombat szelleme a főurak fiait is a nép szolgálatába tudta állítani. Ma az a nép megint jobbágysorban van, de ha majd összetörik ez a rendszer, nem lesz hagyománya, csak gyűlölt emléke.

Egy *elszászi* családban az édesanya minden nap elimádkozta a rózsafüzért abból a titkos szándékból, hogy a fia pap legyen. Ez év nyarán volt a fiú első miséje. A primícia napján este arra kérte az édesanya pap fiát, mondják el közösen a rózsafüzért hálaadásból a Szűzanyának azért, mert meghallgatta a kérését. Az újmiséés pap így válaszolt anyjának: „a rózsafüzér imádkozása nem egyeztethető össze fölfogásammal!”

Egy *messzinai magyar családban* a két iker leánytestvér Olaszország ifjúsági kardvívó versenyének a bajnoka. Anna Máriának van már vagy 15 aranyérme és néhány serlege; Márta, aki mindig a második, ugyanannyi ezüst és egy aranyérem birtokosa. Több kötetes albumukban rengeteg fénykép és dícsérő ujságcikk örökíti meg eredményeiket. Hallva ezekről a páratlan sikerekről, úgy titokban féltettem a kis bajnoknőket. A rengeteg szereplés és siker hiúvá teszi őket, elvilágiasodnak, és akkor az ördögnek könnyű lesz a munkája.

Ősszel, egy szicíliai körút alkalmával, meglátogattam a családot. 1951-ben együtt kezdtük messzinai működésünket. Márta és Anna Mária akkor még csak három-négy éves kislányok voltak. Most, a búcsúzásnál bizonyos feszélyezettséggel igyekeztem az országos vívóbajnoknőknek a rózsafüzér imádkozását lelkük közelébe vinni. Zavaromat olyan édesen azzal vágták el, hogy közbeszóltak: „De főtisztelendő Péter, hisz mi mindennap a rózsafüzérrel alszunk el!” Alig akartam hinni füleimnek! Ez volt szicíliai körutamnak a legszebb élménye! Pedig autóval, a legszebb időben utaztuk be az egész gyönyörű szigetet. Anyjuk pedig gratulálós levelemre a napokban így válaszolt. „Minden verseny egyetlen imádság. Mártának a nyakában van a rózsafüzér, én a kezemben tartom és addig imádkozom, míg ők a páston vannak. Minden összecsapásnál, mielőtt a pástra lépnének, Ave Mariát mondanak és mindkettő azzal búcsúzik, imádkozzál anyu!” Márta zsebében annyira ott van a rózsafüzér, hogy gyakran kimossuk a pizsamával együtt. Ott van az iskolában is a kezében a felelésnél, de oda nyomja barátnője kezébe, mikor az felel. Néha megtörténik, hogy este keresi. Eszébe jut, hogy barátnője, Mária Grazia a felelés után elfelejtette neki visszaadni. Hiába ajánlom föl az enyémet, neki csak a magáé kell, és pedig az, amelyet akkor még a jezsuita kapus-fráter csinált neki, mikor Főtisztelendő Péter itt volt az „Ignatianumban” (jezsuita hittudományi főiskola). Valamikor rózsaszínű volt, most már barna lett. Már spirituszban is mostam, mert a töltőtöltől teljesen kék lett — hisz együtt van az iskolaköpeny zsebében toll, radír, ceruza, zsebkendő, összegyűrött szentképek és egyéb társaságában.”

Azokat a magyar lányokat, akik így összenőnek a rózsafüzérrel, nem féltém! De annál inkább azokat a fiatal papokat, akik „modernségüket” a rózsafüzér megtagadásában találják. Rózsafüzér Királynője, könyörögj értük!

Gallus Tibor SJ

Szabó Ferenc SJ

HOZZASZÓLÁS AZ ISTENÉRVEK PROBLÉMÁJÁHOZ

(Szélgjegyzetek P. Béky „szélgjegyzeteihez“)

Nagy érdeklődéssel olvastam P. Béky cikkét az istenérvek problémájával kapcsolatban (PE 30—31. szám). Magam is évekig tanulmányoztam a kérdést. Az ateizmus korában van-e életbevágóbb feladat, mint tisztázni az istenmegismerés lehetőségeit, feltételeit és határait?

De nem könnyű Istenről beszélni, hiszen nem egy „problémáról“ van szó végeredményben, hanem a legfőbb titokról, a legfőbb Valakiről, akit az értelem nem „ragadhat meg“, nem „kaparinthat hatalmába“ mint valami tárgyat, — mert ez nem lenne már Isten. „Balbutiendo de Deo loquimur,“ csak dadogva beszélhetünk a titkok Titkáról, ahogy egyik egyházatya írja.

Manapság csökken azoknak a „dogmatikusoknak“, akárom mondani: azoknak a túlságosan is „magabiztos“ katolikusoknak a tábora, akik számára minden világos, akik definíciókban gondolkodnak és azt hiszik, hogy beszoríthatják a valóságot a fogalmak jelzőrendszerébe. Jó, hogy így van. De nyugtalanító az a másik véglet, amelyet a „skeptícizmus“ címkéjével jelölhetnénk. Bizonyos fideizmus és pragmatizmus jött divatba a teológusok körében is (talán a protestánsokkal folytatott — helytelenül értelmezett — dialógus is közrejátszott ebben, a modern filozófia hatásán kívül). Valamiképpen az „ész trónfosztásának“ vagyunk a tanúi. Ebben is van még egy pozitív elem: ha bizonyos „teodiceákra“ gondolunk, az istenérveknek torz vagy filozófiailag tarthatatlan bemutatására és arra a „skolasztikus racionalizmusra“, amely száműzte a titkot és kiküszöbölte a kegyelmet az istenmegismerésből, — megértjük ezt a reakciót.

De *különböztessünk* meg bizonyos fogalmakat, hogy tisztábban lássunk. Összintén szólva P. Béky cikkének olvasása nyugtalanított; kérdőjeleket tettem a margóra. Nem szándékát — az *intentio profundior-t* — kérdőjelezem meg, hanem kifejezéseit, és a szükséges, megkülönböztetés hiányára akárom felhívni a figyelmet hozzászólásomban.

*

Több pontatlan mondat van a cikkben, de a végkövetkeztetés (PE, 30—31, 94—95. old.) négy pontja összegezi e kifogásolható állításokat. Vegyük sorra e pontokat!

a) „Nincs egyetlen abszolút érvényességű istenérvünk sem, olyan értelemben, hogy mindenkinek, azonnal, szükségképpen bevilágítana. Az

istenérvnek nem hivatása hitet adni, a hitet pótolni. De nagyon is hasznos útmutató(k) az istenkereső lélek titkos útjain. Nagy megnyugvást, nem egyszer nagy biztonságérzést tudnak belénköntení az életút nehéz pillanataiban . . .“

Világosan meg kell különböztetnünk a kérdésben négy szempontot:

1. Az istenérv *értvényességét*,
2. az Isten létének *bizonyítását*,
3. az Isten létéről való meggyőződés *bizonyosságát*,
4. az élő Istenben való (természetfeletti) *hitet*.

Vegyük sorra e szempontokat. (Elnézést kérek, hogy ilyen iskolás a stílusom!)

ad 1: Isten létének filozófiai igazolása *értvényes*, ha logikailag helyes az okoskodás, ha az alkalmazott principium, a kiindulópont és a végkövetkeztetés korrekt. Miről van szó a jelen esetben?

Sok „út“ vezet Istenhez, hiszen Őt, AKI VAN, megismerhetjük alkotásain keresztül, amelyek *vannak*, de ugyanakkor azt is mondhatjuk róluk, hogy „*nincsenek*“, mert csak részesednek a Létteljességből. Az egyszerű és tiszta szem könnyen észreveheti az Alkotó kezénymát a teremtesen, vagy képmását az emberi szellemben. Sokszor a legegyszerűbb út vezet Hozzá; egy villanás jelzi Őt, a lét Értelmét: „Ha valami van, akkor az Abszolútum (Isten) van.“ — Avagy Bossuet intuíciója: „Ha lett volna valaha csak egy pillanat is, amikor semmi sem létezett, sohasé létezhetne valami, mert a semmiből semmi se lesz. Tehát a létnek abszolút alapja van.“ — Vagy egy más természetű „villanás“: egy fiatalember, ifjú házaspár, amikor megszületett első gyermeke, felkiáltott: „Most tudom, hogy van Isten!“

Sok út vezet Istenhez, de lényegében csak egy *istenérv* van. Ennek az érvenek a lelke a transzcendens okság elve. Kant „transzcendentális illúzióról“ beszélt, amikor azt akarta kimutatni az okság elvéről, hogy annak transzcendens alkalmazása nem *értvényes*. De amit ő okságon értett, az lényegében tudományos, empirikus okság volt, amely — valóban — csak a fenomének síkján *értvényes*. Hogy a kantizmussal szemben igazolja a metafizikai okságot, P. Maréchal SJ korszakalkotó munkájában (*Le Point de départ de la Métaphysique*, 5 köt.) kimutatta azt, hogy a Végtelen (Abszolútum) nem pusztán „szabályozó ideája“ az észnek, hanem minden appercepció (állítás) konstitutív eleme. — Lényegében arról van itt szó, — P. Maréchal gyakran idézi —, amit Szent Tamás mond: „Minden megismerő megismeri Istent burkoltan (implicite, bennfoglalt módon) minden megismert tárgyban . . .“ (*De Verit.* 22, 2 ad 1).

P. Maréchal két fontos mozzanatban végzi el a kritikai munkát (természetesen, itt nagyon leegyszerűsítjük!): 1. — az értelmi tevékenység dinamizmus, *tevékenység* (vagyis az értelemben van bizonyos *a priori*; nemcsak passzív befogadó-képesség . . .); 2. — ezt a dinamizmust, a szel-

lem finalitását az Abszolútum mozgatja és az Abszolútum implicit állítása a *numenális* rendben helyezkedik el.

Kant csak a tiszta gondolatformákkal (kategóriákkal) számolt, de nem vette figyelembe az ember szellemi tevékenységének alapvető, élő dinamizmusát.

Ma sokan bírálják az istenérveket, de érvényességüket nem érinti a kritika, hiszen az emberi szellem dinamizmusát, a minden véges tárgy állításán állandóan túlhaladó és a Végtelenre irányuló értelmi tevékenységet kellene lerombolni, hogy az érvek erejét elvegyük. Természetesen, a megfogalmazás lehet hiányos — nem minden hívő okvetlenül jó metafizikus! — és az igazolás érvénytelen.

Nagyon kell vigyázni, nehogy összekeverjük a metafizikai (transzcendens) okságot a tudományos (empirikus) oksággal! Bizonyos „kozmológiai istenérvekre“ gondolok itt (pl. rend és célszerűség a természetben), amelyek joggal váltják ki Sartre ironiáját. A francia ateista egy anekdotát említ. Egy délamerikai lepkefajta tökéletesen utánozza a holt faleveleket, hogy így megmeneküljön ellenfeleitől. De mivel szagát nem tudja álcázni, végül is ellenségeinek étke lesz . . . „Ime, mondja Sartre, ezért nem hiszek én Istenben . . .!“

Természetesen, a hívő, a misztikus, a költő észreveheti Isten lefokozott jelenlétét a természetben; megláthatja a jeleket, a „hierophániákat“, hogy Mircea Eliade kifejezését használjam. De ez megint más kérdés.

Az első követelmény tehát az, hogy az érv érvényes legyen.

ad 2): Isten létét mindig *valakinek bizonyítjuk*. Lehet, hogy érvelésem helytálló és mégsem bizonyít. Minden azon múlik ebben az esetben, *kinek* bizonyítok. A dialógusban bizonyos fogalmakat használok, amelyek nemcsak egy filozófiai rendszerre utalnak, hanem jelentésük részben függ partnerem belső világától is. Milyen élmény van a szavak mögött, milyen élményt idéz fel a másikkban a szó? Ezek a „vitális“ elemek nemcsak színezik az igazságot, de sokszor e személyes elemektől függ a bizonyítás.

Amikor Pascal az ész és a „metafizikai érvek“ (itt főleg Descartes racionalizmusára utal) gyengeségéről beszél, azt akarja hangsúlyozni, hogy az ész (raison) érvei a „szív“ belső tanúságtétele nélkül, vagyis bizonyos intuíció hiányában elveszítik erejüket. „Le coeur a ses raisons . . .“ „Dieu sensible au coeur.“ Még ha a „bizonyítás“ közvetlen hatására valaki „meg is adta magát“, mert a logikai érvelés érvényességét belátta, esetleg hamarosan kételkedni kezd és — Pascal kifejezése szerint —, úgy érzi, hogy „rászédtek“, valahol talán „logikai csúsztatás“ történt, hacsak nincs egy bizonyos spontán istenélmény a fogalmak mögött.

Ehhez járul az is, — éspedig lényeges szempont! —, hogy az Isten létének kérdése nem közönséges értelmi feladat, nem csupán filozófiai szakkérdés (az is), hanem *egzisztenciális* kérdés. Egész létünk értelmét kérdésessé teszi és teljes személyes elkötelezettséget követel. Különböztethetetlen lenne az ateizmus. Mindjárt látni fogjuk, hogy Istent csak úgy

ismerhetjük meg, ha el is ismerjük, vagyis ha megtérünk.

Itt még csak azt akarjuk hangsúlyozni, hogy Isten létének bizonyítása nem fölösleges, hiszen Isten léte nem *közvetlenül* evidens; és hogy nincs heterogeneitás (alapvető eltérés) a szellem spontán lendülete (az Isten implicit állítása) és az Isten-bizonyítás filozófiai elemzése között.

Minden fogalomalkotás és tudományos igazolás előtt, magának a létnek és a szellemi tevékenységnek gyökereinél fakad az Abszolútum (implicit) állítása, hogy megadja az öntudat vértetét és megalapozza minden fogalom egyetemes érvényét. Burkolt, implicit állítás ez, de szükségszerű: ott találjuk minden állítás, minden ítélet mélyén. De ennek a burkolt állításnak *objektíválódnia kell*, hogy elfoglalja helyét a többi ítélet között. Ez az objektíválódási folyamat különböző képzelet-formákon keresztül valósul és végül fogalmakban kristályosodik ki. De a fogalomban mindig több van, mint a (kifejezett) fogalom maga; mögötte van az őt létrehozó és fenntartó szellemi dinamizmus.

Igy tehát a metafizika kidolgozhatja az istenérveket; azok érvényesek is minden ember számára, mert az Abszolútumig vezető dinamizmus *egyetemes* jellegű. A bizonyítás (de-monstration) megmutatja ennek a dinamizmusnak forrását, elemzi mozzanatait, igazolja a másik számára is érvényes állítás megalapozottságát. De — úgy látszik — mintha az objektíválódással az Abszolútum, amely minden megismerés alapja, „foglya” lenne a mi fogalom-rendszerünknek. A transzcendens, amely definíciójánál fogva *túl van* minden általunk kidolgozott fogalmon, túl minden véges létezőn (vagyis: nem távol van, hanem egészen *Más*), mintha egy immanens fogalmi rendszer eleme lenne. Itt van minden racionalizmus buktatója. Ha azt gondolja valaki, hogy Isten valami principium, vagy egy igazság a többi között és főleg, ha azt hiszi valaki, hogy „megragadta” Istent, akkor bálványt ragadott meg, illetve önmagát istenítette, mert Isten fölé kerekedett. Az igazi metafizika tiszteletben tartja a titkot. Megtisztogatja Istenről alkotott fogalmait, az antropomorfizmusokat tagadja a „*via negativa*” mozzanatát követve és a lét *analógiá*-jának segítségével helyesbíti fogalmait. Végző aktusa pedig az, hogy *elismeri*: nem az értelem ragadta meg az Abszolútumot, hanem az Abszolútum már jóval előbb megragadta értelmünket. Ő a szellemi tevékenység életelve. (P. Maréchal)

ad 3): Ami az Isten létéről való *megbizonyosodást* illeti: a biztonságérzésnek lehetnek pszichológiai gyökerei, pontosabban a pszichológiai elem mindig közrejátszik. Itt most metafizikai bizonyosságról beszélünk: ez az értelem nyugodt hozzátapadása az igazsághoz. Mivel az Abszolútum minden érthetőség principiuma és szellemi dinamizmusunk mozgatója, Isten létének bizonyosságához semmiféle más metafizikai bizonyosság nem hasonlítható. Minden állítás ehhez kapcsolódik és minden ítélet innen nyeri támasztékát. Ezt már Descartes és Leibniz is jól meglátta. (De mindketten rosszul fejezték ki az igazságot: az értelmi bizonyosság nem *közvetlen*, nem evidencia kérdése!)

E kérdésről írva H. de Lubac megjegyzi: „Ha hiten azt az aktust értjük Szent Ágostonnal, amely által a szellem hozzátapad olyan igazságokhoz, amelyek túlmutatnak az érzékeken és amelyeket még az értelem sem tud átérteni, akkor azt mondhatjuk, hogy Isten állítása egy fajta „hit“ dolga. De akkor mindjárt hozzá kell tenni a pontosság kedvéért, hogy bizonyosság szempontjából semmiféle „hit“ sem hasonlítható ehhez a hithez. Mert mielőtt ezt az állítást szavakba foglalnánk, mielőtt Istent megneveznénk, ez az állítás alapoz meg minden más állítást.“ (*Sur les chemins de Dieu*, 44. old.) — Félreétés elkerülése végett megjegyzem, hogy itt a „hit“ (*croyance*) nem a természetfeletti hit aktusát (*foi*) jelenti, hanem természetes meggyőződést.

Isten létét bizonyíthatom valakinek, de a meggyőződés Isten léteről nem ad olyan bizonyosságot, mint valamely evidencia. Éppen az evidencia-hiány fejeződik ki abban a „kétkedésben“ vagy „bizonytalanságban“, amely az értelmi fényt állandóan árnyékként kíséri. Ez természetes. (Innen van az, hogy a teljes értelemben vett hit szabad aktus, érdemszerű, stb.)

Az értelmi belátással a szív sokszor nem jut biztos kikötőbe. Az ész derűs lehet, de az élő ember, aki az érveket elfogadja, továbbra is „bizonytalan“ marad. Az elméleti probléma megoldása és az érvelés, a bizonyítás legtöbbször csak arra szolgál, hogy az *értelmi* nehézségekre válaszoljunk magunknak vagy másoknak. Ez fontos, szükséges, de a *gyakorlati* probléma még maradhat. Az „Isten-eszmét“, ezt a meggyőződést hogyan viszem át életembe? Ez az elkötelezettség kérdése.

És itt, az ingadozó akaratszabadságba kapcsolódik Isten kegyelme, Isten újabb adománya. Mert az első ajándék maga a szellem volt, Isten állítása. Az új adomány, — a természetfeletti —, nem lép a másik helyébe, semmit sem ad hozzá az alapvető állítás erejéhez, amely mindig érvényben marad. Racionális alapjainak értéke nem függ a kegyelemtől. A természetfeletti adomány nem ad „pótlékot“ az érvekhez. Ez egészen más természetű. *Biztonságot* ad a szellemnek. A szellem lendületét nem ez alapozza meg, de tárgyának nyugodt birtoklását segíti elő.

Ez az ajándék nem más, mint a feltámadt Krisztus Lelke, aki által a szeretet kiárad szívünkbe (Róm. 5, 5), és így a természetfeletti *hit* új emberekké változtat bennünket. (Vö. H. de Lubac, I. m. 130. old.)

ad 4): Így leszünk képesek megismerni a *hit* által az élő Istent, aki *Szeretet*. (1 Jn. 4, 16.) Az Isten Lelke új emberekké változtat minket és így a hasonlóság alapján — mivel Istenből részesedünk — képesek leszünk az élő Isten-ismeretre. Isten a szeretet. „Aki szeret, Istentől született és ismeri Istent.“ Szent Ágoston hozzáteszi: „Aki szeret, látja‘ a szeretetet, és aki a szeretet látja‘, látja Istent.“ *Inde videmus, unde similes sumus*. — Isten teljes titkát Jézus nyilatkoztatja ki tehát és Ő adja a Lélek ajándékát. Pascal szava igaz: „Istent csak Jézus Krisztus által ismerjük meg.“

Miután az első ponttal kapcsolatban megtettük a lényeges megkülönböztetéseket, egészen röviden néhány megjegyzést fűzünk a következő három ponthoz.

b) „Tapasztalatból tudjuk: sem a hit, sem annak erőssége nem igen függ az istenérvektől. A kettő közt sokféle kapcsolat lehetséges, kivéve az ok és okozat kapcsolatát . . . “

E mondatokat úgy értem, ahogy akarom. Helyesen — az elmondottak után — így értelmezem: az istenérvek, ha kibontásuk és igazolásuk filozófiailag *helytálló*, érvényesek minden ember számára és természetes értelmi bizonyosságot (nem evidenciát) nyújtanak annak számára, akinél megvan a *kellő készség*, hogy elismerje az élő Istent és elkötelezze magát, ha ez az Isten kinyilatkoztatja magát és hívja őt. Nyitottság, készség a hitre és a megtérésre. Az értelmi meggyőződés ennek a természetes feltételnek egyik tényezője lehet. A hit természetfölötti ajándéka ehhez a természetes készséghez kapcsolódik.

c) „Az istenérvek nyújtotta *bizonyosság* sem nem matematikai, sem nem metafizikai bizonyosság . . . “ — Nem matematikai bizonyosság, természetesen. Nem metafizikai? Hogyha P. Béky itt evidenciát ért, igazat adunk neki. De igenis metafizikai bizonyosság (nem pszichológiai biztonság-*érzet*!), mégpedig abszolút bizonyosság. *Elvben!* Vagyis az objektív érvényesség szempontjából és általában az emberi szellemet tekintve. De esetleg nem gyakorlati bizonyosság (nem zárja ki a kételkedést), mivel számtalan alanyi tényező játszik közre az élő embernél és mivel nincs evidencia, nyilvánvalóság.

d) „ . . . Az istenérvek . . . nem képesek az abszolút bizonyosság *érzetét* adni . . . “ Én húztam alá az „*érzetét*“ szót. Így igaz. De az előző (c. pont) megjegyzést vegyük figyelembe!

*

„Az emberi élet Isten-keresés“, írja a kiváló magyar filozófus, Pauler Ákos. De tulajdonképpen nem is mi keressük Istent, hanem Isten keres minket. A transzcendencia nem jelent távollétet! Isten jelen van; „nem ment el, miután megteremtette a világot“. (Ágoston.) A kezdeményezés Tőle jön. Tőle a kettős fény, amely visszatükröződik a teremtményekről és amely a szellem napvilágát adja. Tőle a vonzás és a szív jó hajlama: az Ő természetfeletti ajándéka teszi érzékennyé a szívet. De az embernek is része van az előkészületben. „Boldogok a tiszta szívűek . . . “ Az igazi probléma: Isten kegyelmével, a kezdeti kegyelemmel való együttműködés. Probléma? Dehogy! *Titok*. Az emberi szabadság és a kegyelem drámája rejtve marad előttünk. Isten hívása mindig sürgető az élő emberben. Jézus Lelke állandóan hív engem itt és most. Egyéni hivatásomnak, a most kapott kegyelemnek mértéke szerint vagyok felelős.

A jelen így lesz az örökkévalóság ablaka és örök sorsom így teljesül be itt és most. Az ember titka Isten titkában vész el. „*Abyssus abyssum invocat.*“

BESZÉLGETÉS P. ÖRSY LÁSZLÓVAL A PAPNEVELÉSRŐL

P. Örsy neve nem ismeretlen már olvasóink előtt. Az egyházjog tanára a Gregoriána egyetemen, egyben a római Angol Kollégium spirituálisja. Tehát kispapok tanára és nevelője egyszemélyben.

Legutóbb Klagenfurtban járt. Ez alkalommal elbeszélgettünk vele a ma sokat vitatott papképzésről, papnevelésről. — A beszélgetés először a zsinat várható eredményei körül folyt.

— Mit gondol, kedves Atya, lesz-e közelesen egészen feltűnő eredménye a zsinatnak?

— Majd csak később. Egy új zsinati határozat nem teremthet új embereket, s ameddig a régiek megmaradnak, lényegében nem sokat fognak változni a dolgok.

— Tehát a zsinatnak is a reménye a fiatalság?

— Igen, leginkább természetesen a fiatal papi nemzedék, amelynek a szívét fiatalon érintette meg a jó értelemben vett újítás kegyelme; űk fogják majd átültetni a gyakorlatba azt, amit az idősebbektől nemigen lehet várni.

Talán legélesebb tapasztalata egy tanárnak, nevelőnek, hogy éppen az utolsó években, mennyit változott a kispapok szellemi és lelki világa. Lehetetlen észre nem vennünk, hogy egy egészen új nemzedékkel állunk szemben, akik húsz év múlva egy más világot fognak teremteni azokon a helyeken, amelyekre a Gondviselés vezeti majd őket.

— Bizonyára a *kritikus szellem* az egyik főjelenség?

— Valóban, többé-kevésbé általános az elégedetlenség főiskoláink, egyetemeink programjával, tanítási módszerével szemben. A megoldás nem az, hogy elhallgattatjuk őket, hanem az, hogy türelemmel meghallgatjuk nehézségeiket és ami jó sugallat van bennük, azokat megvalósítjuk.

Szinte kivétel nélküli az elégedetlenség a *filozófiai kurzussal* szemben. Az a fiatal ember, lelkében a hivatás friss kegyelmével, szeretne többet hallani Krisztusról, Krisztus tanításáról. Ezzel szemben két vagy három évig a „józan ész“ szabályai szerint kell gondolkoznia. Ez lelkileg mély csalódást és ürességet teremt benne.

Főleg egyházmegyes kispapokról beszélek, akik nem végeznek noviciátust. Ráadásul, a hivatás kérdése ritkán dől el végérvényesen a középiskolában. Gyakran van úgy, hogy aki kispap lesz, csak egy kíséreltet felvételére kész. A kegyelem benne mindenesetre erősítésre szorul, értelmileg is, lelkileg is. A filozófia ezt nem adja meg. Az ész művelődik, a keresztény ember înséget szenved.

A filozófiát persze eltörölni nem lehet. Főleg a dogmatika nem végezhető nélküle. A megoldás abban lenne, hogy végetvetünk a „tisztta ész illuziójának“, s az egész embert látjuk, akit formálni kell. Formálni, hitbelileg is.

Egyszerű és világos lépés lehetne az, hogy a főtárgyakat lerövidítsük a lényeges problémákra. A melléktárgyakból el kellene hagyni, amennyit csak lehet. Helyükbe a teológiába bevezető, egyszerű kurzusokat kellene iktatni. Az egyik: *Krisztus életéről*. Szolidan és — egyszerűbb — biblikus alapon. Ugyanígy kellene ismertetni az ószövetség történetét is. Előnyös lenne a bibliai zsidót és görögöt is tanítani, mindjárt kezdetben. A későbbi években lehetne azután alaposabban végezni a filozófiát.

— Ezek a gondolatok tehát a tárgyalásra kerülő anyagra vonatkoznak. A *tanítási módszerről* is hangzanak el bírálatok?

— Igen. Lényegük: passzív a tanítási módszerünk.

Abban az életkorban, amikor a szellemi teremtő erők kezdenek kibontakozni egy fiatalemberben, kész anyag önti el őt, amit emlékezetbe kell vésnie; és az emlékezetgyakorlás olyan erős, hogy nem marad sem idő, sem erő az egyéni munkára. A fiatalok úgy hiszik, ez a módszer igen sok kárt tesz az Egyházban, mert a fiatal években nem tanulnak meg alkotni, később is persze megmaradnak ebben a passzivitásban. A kötelességüket megteszik, de többet nem. Hiányzik belőlük a kezdeményezés szelleme.

Persze az igazság az, hogy minden jó szellemi képzés kiegyensúlyozott művelet. Az ismeretek közlését is magában foglalja, enélkül nincs komoly tudomány. De alkalmat ad arra is, hogy ezek az ismeretek építőkövekké váljanak, amellyel a hallgató magának építi fel világképét és fejleszti ki azt. Így személyiségéből tudja továbbadni, amit kapott. Tehát bizonyos mennyiségű előadásra mindig szükség lesz. Főleg a teológiában, ott az élő szó adja tovább az Isten szavát. Csak a túl sok előadás ne fojtsa meg a teremtő szellemi képességeket. — De magának az előadásnak is olyannak kell lennie, hogy közölve az ismereteket mindjárt el is indítja a növendékben a teremtő folyamatot, segíti őt arra, hogy maga is tudjon dolgozni, a több szabad idő alatt.

— Ez mind igaz, csakhogy a tanár mind a két említett kérdésben meg van kötve . . .

— És éppen itt van a harmadik gondolat, amit sokat emlegetnek. Az egyházi tanításra jellemző, hogy *rendkívül kevés szabadságot ad*. Túl nagy a központból irányított egység. Túl kevésbé érvényesül a tanári élet mindennapi tapasztalata. Persze, egy lényeges program-keret szükséges, az mindenütt kötelező lenne. De azon túl legyen szabadság, némileg hasonló ahhoz, amit a nemzeti egyetemek élveznek. A növendékeket is el kellene osztani. A jobbakat külön venni és több szabadságot adni nekik, a gyengébbek kapnának egy kicsit több előadást.

— A *papnevelés terén* is hangzanak el kíváncsiak a fiatalok részéről?

— Igen. Ezeket talán így foglalnám össze: *összintéség, közösségi szellem, Istennek értelmese szolgálata*.

Összintéség. Persze a szó mélyebb értelmében is: a fiatalság nem tűri a formalizmust. Azonnal észreveszi és elfordul tőle. Meg azoktól is,

akiknél ezt tapasztalja. Ezt az őszinteséget keresi az Egyház életében is. Szereti az alázatosságot, nem szereti a külső pompát, legyen az címben vagy ruhában. Szereti a szegénységet és elfordul a gondolattól, hogy az egyháziak gazdagok legyenek. Ugyanakkor vágyódik arra, hogy minden teremtet eszközt használjunk az apostoli életben. Szegények legyenek az apostolok személy szerint, de bátran használjanak minden új eszközt, akkor is, ha az gazdagnak látszik: film, televízió, stb.

Közösségi szellem. Az emberek szeretnek ma együtt dolgozni, így többet hoznak ki munkájukból. Ha most a közös munkába belejönnének a tanulás idején, föltétlen megvalósítanák azt később, az apostolkodásban. Érdekes, mennyire az egyénre van építve a mi tanítási módszerünk. A vitatkozó csoportok úgyszólván ismeretlenek a mi főiskoláinkon, ugyanakkor a jobb világi egyetemeken, főiskolákon ez a továbbképzés (nem a kezdet) legerősebb pontja. — Erre jó tapasztalat most a zsinat. Talán megértik belőle az egyháziak, mi is az eszmecsere, az „échange des vues“, az „exchange of ideas“, ami sokak előtt ismeretlen dolog. Kövessük csak a más foglalkozásúak példáját, akik szüntelenül találkozókat rendeznek és kikérik egymás véleményét.

Szabad még röviden a harmadik gondolatot is kifejtennem?

A fiatalság *Isten értelmes szolgálatát keresi.* Ez nem könnyű probléma. Annyi bizonyos, a vak engedelmesség nem imponál nekik. De ha a dolgot értelmesen megmagyarázzuk, akkor nagylelkűen munkába állnak és megteszik, amit az előljáró kér. Hogy ez nem az igazi engedelmesség, amire pedig a papi életben annyira szükségünk van, mint a falat kenyérre?! Viszont ugyanakkor, nem történt-e túlzás olyan értelemben, hogy az engedelmesség neve alatt egy ember a maga képére és hasonlatosságára formálta az alattvalót, ahelyett, hogy Krisztust mutatta volna meg neki?! Nem tesznek-e ma is sokan kárt az Egyháznak azzal, hogy utasításokat adnak az alattvalóknak, de nem hallgatják őket állandóan, hogy Isten akarata nyilvánvalóvá legyen az alattvalónak adott képességeken, ajándékokon és sugallatokon át? Szabadjon egy kérdést tenni: nem vesztettünk-e el néha valamit az evangéliumi pásztor fogalmából, aki a nyájjal él, ismer minden bárányt és követi az elvesztettet? . . . Persze, hogy ugyanakkor megvan a veszély, hogy fiatalságunk az Isten akaratát a saját értelmével méri. De miért ne segíthetnők a fejlődést a helyes irányba?

— És, hogy végezetül visszakanyarodjunk a zsinatra: azt hiszem, együtt örvezhetünk azon, hogy ezek a gondolatok, tervek jórészt ott szerepelnek a zsinati sémában. És, amikor határozattá lesznek, mindannyian szívesen segítünk a megvalósításban.

HAZAI HELYZET

A múlt év szeptemberében történt részleges megállapodás aláírásakor, Mons. Casaroli ismételt kijelentése szerint, a budapesti kormány kötelezte magát arra vonatkozólag, hogy a fiatalság vallásos nevelését és a hitoktatást nem fogja megakadályozni. Az Osservatore Romano a megállapodásról írt első kommentárjában azt hangoztatta: a megállapodás egymagában véve nem lenne nagy dolog, ha a kormány nem kötelezte volna magát és nem adott volna biztosítékot néhány lényeges kérdésben, — mint a fiatalság vallásos nevelése, a papképzés, a püspökök szabad érintkezése a Szentszékkal.

A magyar alkotmány 54 szakaszának 1. pontja ezt mondja: „A Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát.” A budapesti rádió a múlt év december 22.-én a Vatikánnal kötött megállapodásról szólva ezeket mondotta: „A megállapodás azt jelenti, hogy Magyarország *komolyan veszi a vallásszabadság tiszteletben tartására vállalt kötelezettségeit és támogatja az egyház vallási tevékenységét, ha ez nem sérti törvényeinket.*”

Mindannyian értesültünk azóta a magyarországi szomorú eseményekről és ez még az optimisták körében is szertefoszlatta a részleges megállapodáskor felcsillant korai reményt.

De nézzük egyenkint az Osservatore Romano kommentárjában említett három lényeges kérdést:

1. *Az ifjúság vallásos nevelése* miatt tudomásunk szerint a következők ülnek eddig börtönben: Az esztergomi egyházmegyéből: Emődi László, Hagyó József, Keglevich István Rózsavölgyi László, Somogyi Sándor, Thiry László; a pécsi egyházmegyéből: Elm György, Galambos Ferenc; a székesfehérvári egyházmegyéből: Tabódi István; a szombathelyiből: Werner Alajos; a jezsuita rendből: Cserepes Péter, Dombi József, Mócsy Imre, Rózsa Elemér, Szabó József, Takáts Sándor; a ciszterci rendből: Halász Pius, a domonkosból Szigeti József, ezenkívül Vass Péter piarista.

December 7.-ről 8.-ra virradó éjjel a rendőrség kb. száz pap lakásán tartott házkutatást. A „Magyar Rendőr” című közlöny a házkutatások eredményéről „Bomlasztás reverendában” cím alatt fényképes dokumentumokkal tarkított cikket közölt. A vádlott papok az egyetemista és középiskolás ifjakkal (saját kérésükre! Szerk.) hittanórákat, vitaesteket, összejöveteleket tartottak. A rendőrségi besúgók ellenőrizték az összejöveteleket és megállapították, hogy politikáról nem esett szó. „A megbeszélések, viták témája és hangneme sohasem irányult nyíltan a fennálló

társadalmi rend ellen“ — írja a közlöny. A házkutatás eredménye is csak vallásos könyvek voltak.

A vádlottakat két szigorúan titkos tárgyaláson ítélték el. Az egyik per április végén főképpen a Regnum Marianum tagjait érintette. A második a június elején megtartott úgynevezett jezsuita per. Mikor már a nyugati sajtó cikkei és a nyugati felháborodás miatt a dolgot nem lehetett tovább eltitkolni, Kádárnak is mondani kellett valamit. Ezt meg is tette augusztus 22.-én Békéscsabán, amikor a Szent István téren húszezres hallgatóság előtt a „Bomlasztás reverendában“ című cikkel ellentétben kijelentette: „Nyugaton például most amiatt békétlenkednek egyesek, hogy nálunk papokat tartóztattak le. Nem papokat tartóztattak le, hanem néhány embert, akik azelőtt szerzetesek, illetve papok voltak.“

A vizsgálati fogság hosszú hónapjai alatt a rendőrség sok egyetemistát és gimnazistát beidézt. A kihallgatás alatt egyesekkel udvariasan, másokkal durván bántak. Voltak fiatalok, akiket a rendőrök a kihallgatás során leköptek. Államellenes összeesküvésnek azonban nyomát sem tudták a valóságokból felfedezni. P. Mócsy esetében, aki a MÁV egyik üzemében mint munkás dolgozott, a takarítónőtől az igazgatóig mindenkit kihallgattak, de még az üzem kommunistái is csak jót tudtak mondani róla. A terrorhullám áldozatait tehát nem lehetett államellenes összeesküvés miatt elítélni. Előszedték az „izgatás“ címet. Ez a bűnös cselekedet a büntető törvénykönyv értelmében olyan széles lehetőséget biztosít a bíróságnak, hogy szinte bármikor bárkit elítélhetnek miatt.

Ezt száz százalékban igazolja dr. Bimbó István tanácselnök eljárása. A tárgyalóterembe csak megidézt tanúk léphettek be. Hamarosan félbeszakította a tanúk kihallgatását, mert ezek nem nyújtottak semmi támpontot a súlyos vádakhoz. A hívataltól kirendelt védelem a vádlottak papi mivoltára hivatkozott és hangsúlyozta, hogy hitoktatásukkal csak papi hivatásukat teljesítették és ez a fennálló törvények értelmében nem tekinthető politikai tevékenységnek. A teremből kiabálás hallatszott ki. Bimbó hevesen visszautasította ezt a védekezést, mondván: „Mi olyan társadalomban élünk, amelynek alapja a materialista világnézet és ebben a társadalomban minden olyan tevékenység politikailag veszélyes, amely az ifjúságot az idealista nézetekkel akarja befolyásolni.“

Werner Alajosnál — hangoztatta Bimbó — francia levelezést találtak. Holott a híres egyházzénész kormányengedéllyel járt Franciaországban és utána az ottani neves egyházzénészekkel tartott kapcsolatot. Meg azután néhány IKKA-utalvány is döntő bizonyítéka volt a nyugattal való kapcsolatnak.

Ezek után már senki sem csodálkozik az *ítéleteken*: Emődy László 9 év, Keglevich 5 év, Thiry és Hagyó 4—4, Rózsavölgyi 3 és 1/2, Somogyi és Werner 2 és 1/2 év. P. Rózsát 8 évre, Bálintot 5 évre, Takácsot 4 és fél évre, Dombit és Mócsyt 4—4 évre, Cserepest 3 évre ítélték el. Hírt

kaptunk még Buza Sándor vecsési plébános augusztusban történt lefogatásáról is. Szintén államellenes izgatás címén.

Az Osservatore Romano az ítéletek jogtalanságát a rendőrség hivatalos lapjából vett idézetekkel húzza alá. Európa egyik legtekintélyesebb lapja, a Neue Züricher Zeitung hosszabb cikkben bírálja a papi pereket. Az emberi jogok megtartását ellenőrző svájci szervezet pedig átiratot intézett Kállai Gyula miniszterelnökhöz, amelyben súlyosan elítéli a titokban megrendezett papi pert és így folytatja: „Az ítéletek azt mutatják, hogy Magyarországon az emberi jogokat durván megsértik. A szabad világ közvéleménye még nem felejtette el a vérbefojtott szabadságharcot. A legújabbban lefolytatott titkos per azt mutatja, hogy Magyarországon még mindig nincs igazi szabadság.”

2. *A papképzés kérdésében ismeretesek a felvételt illető korlátozások.* De most csak az egyezményben szereplő Pápai Magyar Egyházi Intézetet érintjük. Amikor a püspöki kar kijelölte a Rómába küldendő ösztöndíjasokat, az Állami Egyházügyi Hivatal mindössze egyet fogadott el, néhányat a püspöki kar megkérdése nélkül a békepapok sorából emelt ki és küldött Rómába, nem törődve a megállapodásban szereplő „fiatal” megjelöléssel. Így kerültek az ösztöndíjasok közé olyanok, akik előrehaladott koruk miatt magasabb tanulmányokra már nem alkalmasak.

3. *A püspökök szabad érintkezését a Szentszékkal jellemzi, hogy* Róma 23 zsinati meghívót küldött Magyarországra püspököknek és zsinati szakértőknek. A kormány mindössze tizenegyenek adta meg a kiutazási engedélyt. Ezek a következők: Hamvas Endre kalocsai érsek, Kovács Sándor szombathelyi, Dudás Miklós hajdudorogi megyés püspök, Kovács Vince váci, Brezanóczy Pál egri, Ijjas József csanádi, Cserhádi József pécsi apostoli kormányzó-püspökök, Winkler József szombathelyi és Bánk József győri segédpüspökök, Szabó Imre püspök és Klempa Sándor veszprémi apostoli kormányzó. Két békepap volt kíséretükben.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a megállapodások meg nem tartását az a körülmény súlyosbítja, hogy a tárgyalásokat nem a Szentszék kezdeményezte, hanem Budapest. 1963 februárjában egymásután három személy is kopogtatott a vatikáni államtitkárság ajtaján és aziránt érdeklődtek, hogyan lehetne tárgyalásokat kezdeni az állam és egyház viszonyának rendezésére. Rómában tudtukra adták, hogy az érdeklődésnek ez a módja nem felel meg a diplomáciai szokásoknak. Hosszabb csend után Budapest rátért a szokásos diplomáciai útra. Közölte az államtitkársággal, hogy tárgyalni szeretne a Szentszékkal. A Vatikán nem tért ki az ajánlat elől és így jött létre a mai, meg nem tartott egyezmény.

A papokon kívül több *világi katolikust* is bebörtönöztek, ill. vád alá helyeztek. Ezek az eddig kiszivárgott hírek szerint a következők: Dr. Matheovics Ferenc, Dr. Keleti ügyvéd, Dr. Teszár orvos, Dr. Kalmár és Dr. Bálint egyetemi tanár, és Gerendás kereskedő.

A magyar püspökök közül hárman vettek részt a kongresszuson: Hamvas Endre kalocsai érsek, Kovács Sándor szombathelyi és Brezanóczy Pál püspök, egri apostoli kormányzó. Rajtuk kívül a kormány még Potyondi Imrét, a Központi Szeminárium rektorát, Szántai-Széman Istvánt, továbbá Beresztóczy Miklóst és Várkonyi Imrét küldte ki. A magyar püspöki kar nem tudott a Várkonyi-csoport küldetéséről. Csak az újságokból értesült, hogy a kormány Várkonyiékat a magyar delegáció tagjainak tünteti fel. A csoport vonaton ment Velencébe és onnan a görög Akropolisz hajóval folytatta útját a Szentföld érintésével Bombay-ba. A csoport feladata lett volna minél többet szerepelni, beszélni, fogadásokra meghívást szerezni. Gracias bíboros bombayi egyházfő azonban csak a három püspököt fogadta és ismerte el a magyar delegáció tagjainak. Várkonyiékat látván, hogy hivatalos egyházi fórum nem vesz tudomást róluk, az Akropolisz hajón sajtókonferenciával próbálták két ízben is felhívni a világ figyelmét magukra, de hangjuk nem jutott túl az Akropolisz fedélzetén. Céljuk az a beállítás lett volna, hogy Róma elfogadta a békepapi mozgalmat.

Erdélyi helyzet

Schweizer Bonaventura, a szalvatoriánusok általános rendfőnöke, beutazási engedélyt kapott Romániába és ott hosszabb időt töltött. A második világháború óta Schweitzer atya volt az első külföldi rendfőnök, aki vizumot kapott Bukaresttől és 46 rendtársát meglátogathatta. Temesvárott, Bukarestben és Jassiban töltött hosszabb időt. A bukaresti Allami Egyházügyi Hivatal vezetője vendégül látta és beszélgetés közben többször hangoztatta, hogy a román kormány a katolikusokat nagyra becsüli és szeretné a Szentszékkal is felvenni a kapcsolatot. A rendfőnök visszatérve beszámolt Casaroli monsignorenak. Casaroli ígérte, hogy megvizsgálja a lehetőségeket, de egyelőre okosabb megvárni, milyen irányban fejlődik a magyarországi kommunista egyházpolitika, mert minden remény ellenére a magyar egyház helyzete nagyon megromlott. Meg kell tehát várunk, mi lesz Magyarországon, mielőtt újabb lépéseket tennénk a kommunisták felé.

Egyes vélemény szerint a tárgyalás fel nem vétele miatt nem mehetett Romániából senki a zsinat negyedik ülészakára.

Schweitzer atya igen dicsérte a magyar és német katolikusok bátor hitvallását. Helyzetük igen-igen nehéz. *Schubert püspök*, akit annak idején a bukaresti nuncius még távozása előtt szentelt püspökké, a börtönből kiszabadult, ugyan, de nem gyakorolhatja hivatalát. *Márton Aron* ma is házi őrizetben van. Bár hírek szerint nem régen Jassiban papokat

szentelhetett. Betöltetlen a magyvárad-szatmári püspökség, a bukaresti érseki székes és a jassii püspökség.

Meghatóan beszéli el a Nagyváradon járt néhány személy a *váradiak hősi helytállását*, amikor utcarendezés ürügye alatt a Szent László templomot le akarták bontani. A hívek éjjel nappal megtöltötték a templomot és kívülről is tömeggel vették körül. Napokig tartott ez az imádságos tüntetés, míg végül is a hatóság kénytelen volt elállni a templom lebontásának tervétől.

AZ ARANYMISÉS MINDSZENTY BÍBOROS

— Homo Dei, Homo Ecclesiae, Homo Patriae —

Június 12.-én volt Mindszenty bíboros pappászentelésének 50-ik évfordulója. Nem tudjuk, hogyan zajlott le az amerikai követség épületében a jubileum és aranymise. De azok, akik ezen lélekben résztvettek, nem fértek volna el sem az esztergomi, sem a budapesti bazilikában. A szabadföldi magyarság Szentháromságvasárnapján ünnepelte az évfordulót. A budapesti amerikai magyar követségre a szabadvilág minden tájáról mentek az üdvözlő táviratok, kérve a követséget, hogy a magyar primásnak közvetítsék jókívánataikat. Reméljük, eljutottak hozzá. De sokan küldöttek táviratot Msgr. Casarolinak is, remélve, hogy így talán még biztosabban eljut a primás kezébe. Egyedül König bécsi bíborosról tudjuk, hogy a szabad világból felkereshette ezekben a napokban a magyar primást és átadta neki a Szentatya ajándékát, egy arany kelyhet.

A jubileumot felhasználva megemlékezésünkben a primás nagy hivatástudatára mutatunk rá.

Nemsokkal elfogatása előtt Mindszenty bíboros egyik pap társaságában meglátogatta édesanyját. Este a vacsoránál a beszélgetés anyja és fia közt a viszontlátás örömének hangulatában indult, aztán egyre súlyosabb témákra terelődött a szó. A végén már csak az édesanya beszélt. Minden szava elárulta, mennyire tisztában van azzal, hogy a bolsevisták végső leszámolásra készülnek. Ránézett fiára az édesanyák nagy féltő fájdalommal és arra kérte, kíséreljen meg valamit a feszültség lazítására. A primás láthatóan átszenvedte édesanyja fájdalmát. Hosszan bátorítóan nézett a szemébe és válasz helyett gyengéden megszorította a kezét.

„Engem mélyen megindított az anyai szorongás, írja az illető pap és négy szemközt beszélgetve igyekeztem visszatérni a témára kérve őt, tegyen meg annyit, amit a hitelvek feladása nélkül lehet. „Ma nemcsak Magyarországról és a magyar katolicizmusról van szó, — mondta a bíboros, — hanem az egész keresztény világról, keresztény kultúráról. Mi magyarok, a történelem folyamán máskor is voltunk abban a tragikus helyzetben, hogy önmagunk időleges érdekeit félretéve szolgáltuk az

egyetemes kereszténység ügyét. Ma kötelességünk, hogy felriasszuk és figyelmeztessük az emberiséget a fenyegető veszélyre. Ez a mi történelmi helytállásunk értelme. És ez mindenképpen fontosabb annál, mint hogy átmenetileg, rövid időre szóló, megalázó egyezkedések árán enyhítsünk szenvedéseinken és javítsunk valami keveset saját sorsunkon.“

Amikor azután a magyar bíborost csakugyan elhurcolták, öt világrész sajtóját, rádióját, parlamentjeit és kormányait foglalkoztatta a Mindszent-ügy. Drámai sorsa kinyitotta a szabad világ szemét és önvédelmi akcióra sarkalt. A bolsevizmus ekkor indította el a békés együttélés jelszavával propagandáját, hogy Nyugat egységét és erejét megosztva képtelenné tegye a határozott cselekvésre.

Mindszentynek, mint veszprémi püspöknek címerében Szent Margit magyar királyleány alakja állt, Ezt a cimert vitte mint primás Esztergomba is és tűzte a magyar Sion ormára. Akarta, hogy onnan a Duna mellékéről ennek a vezeklő szentnek az alakja ragyogjon be egész Európába, az egész világba. Hírünk szerint ennek a szentnek vezeklése, imája állította meg a keletről hömpölygő, mindent elsöpörni akaró tatár hordát. Itt az ideje, hogy mindenki megértse a Szent Margitra mutató magyar bíboros szavát. Aranymiséje alkalmából csókoljuk meg kezében a keresztes hadak mai lobogóját, amelyet Ő bontott ki és nyújtuk át neki az eszmélő világ pálmalombját, mert Ő valóban Homo Dei, Homo Ecclesiae, Homo Patriae.

PAPI JUBILEUMOK

Gyémántmisék:

Pethő János Lénárd püspöki tanácsos, ferences atya a szombathelyi Szent Erzsébet plébánia templomban mutatta be gyémántmiséjét. Zencz Péter jáki apátplébános volt kézvezetője. Kovács Sándor és Winkler József püspökök is megjelentek a szentmisén.

Varga Gábor tb. esperes, pecöli plébános június 27-én mutatta be gyémántmiséjét a plébánia templomban. A 85 éves plébánost három évi ágyhozakötöttség után hozták el a templomba. Az oltár előtt ülve köszöntötte Winkler József püspököt, aki a megyésfőpásztort képviselte és egyben bérmlást is végzett. A jubiláns hatvan esztendőből ötvenet töltött Pecölön.

Tüll Géza c. esperes, ny. kisunyomi plébános Felsőszölnökön mondotta gyémántmiséjét. Kézvezetője Kovács Sándor megyéspüspök volt.

Aranymisék:

Kovács András ny. esperesplébános a történelmi plébánia templomban mutatta be aranymiséjét, amelynek 35 esztendeig plébánosa volt. Felaján-

laskor fehér ruhás leányka égő gyertyát adott át az oltár előtt ülő jubilánsnak és az első gyertyás kisleányt még 49-en követték.

Munka János vilkei esperesplébános aranymiséjén Bányai József ipolygalsai kanonok-plébános mondotta a szentbeszédet.

Nagy József kanonok, tarcali plébános aranymiséjét a tarcali plébánia templomban tartotta. Szónoka és kézvezetője Brezanóczy Pál püspök. egri apostoli kormányzó volt.

Czumbel Lajos a Szatmár — Nagyvárad egyházmegyéek apostoli kormányzója aranymiséjére VI. Pál pápa meleghangú táviratot küldött. A jubiláns a Germanicum-Hungaricum növendéke volt. A nagyváradia Szent László székesegyházát ábrázoló hatalmas festménnyel ajándékozták meg.

Markó Gyula püspöki tanácsos, ny. plébános szülőfalujában Röjtökmuzsajon mutatta be aranymiséjét.

Oszwald Ferenc Arisztid volt premontrei gimnáziumi igazgató július 4-én Szombathelyen, a Szent Norbert kápolnában mutatta be aranymiséjét. A szentanya apostoli áldását küldte a jubilánsnak.

P. Majsai Mór ferences atya, Budán az Országúti ferences templomban mutatta be aranymiséjét.

Szita Gyula miskolc-görömbölyi ny. esperesplébános szeptember 19-én a miskolc-mindszenti plébániatemplomban mondotta aranymiséjét. Kézvezetője Száva János apátkanonok, szónoka Fügedi István esperesplébános volt. A Sao Paulói bencéseknel, Braziliában négyen mondtak *ezüstmisét*: Dr. Kögl Szeverin, Dr. Gácsér Imre, Dr. Sarlós Engelbert és Dr. Rezek Román.

- Legeza Sándor* tb. esperes, sajópálfalvi görögkatolikus lelkész (67, 41).
Molnár Dezső perkupai plébános (38).
Veszéls József tótszentmártoni plébános, május 10-én szívtrombózisban.
 Reggel mise után még beteghez ment, majd Muraszemenyén asszisztált a szentségimádási nagymisén. Délután 2 órakor hívta magához az Úr (45).
Topitzer Aladár c. kanonok, Kassán.
Pataki István görögkatolikus esperes, Budapesten (72).
Schwarz József nőtincsi esperesplébános május 22-en (60, 35).
Halász György c. apát budapest-belvárosi plébános (67, 44).
Bajtay Oros bencés tanár, Pannonhalmán (48, 23).
Pártos József ny. hittanár, Szegeden (73).
Dr. Holló József veszprém-egyházmegyei ny. lelkész (67, 42).
Bobák János kanonok-plébános, Rakacán (87, 63).
P. Roznik Rajner ferences atya, Bonyhádön.
Kerekegyártó Antal tarfi plébános.
Horváth Sándor SJ, Formóza szigetén (63, 43, 33).
Mahunka Imre c. esperes, tiszabábolnai plébános (55).
Szólás Jenő Hónor bencés tanár, Pannonhalmán (68, 50, 44).
Acsai József becskai adminisztrátor, Budapesten (43, 20).
Szentkirályi Márton bencés tanár (75, 56, 50).
Szarvas Miklós SJ, volt apostoli prefektus aug. 20.-án, Budapesten (75, 59, 45).
Erőss István püspöki tanácsos, győregyházmegyei levéltáros (63, 45).
Schoderbeck Károly ny. baktalórántházi plébános (78).
Kiss Ede csorvási segédlelkész (37, 7).
Ladomérszky Miklós ny. filkeházai görögkatolikus tb. esperes (86).
Gerebenics Sándor Ipoly iskolatestvér, Rábapordányban (69).
Gönczi Károly esperes, dombiratosi plébános (71).
Horváth István ny. bakonykoppányi lelkész (72, 47).
Dely János ny. plébános (72).
Szendrődi Árpád s. lelkész (26, 3).
Bozzay István c. esperes, Budapesten (84, 59).
Leiner Mihály volt óbudai plébános, szülőfalujában a burgenlandi, Nezsiderben (77, 52).
Tökölyi István, kerekegyházi prépost-plébános (63, 39).
Hamburger Antal tb. esperes, ny. várgesztesi plébános (71, 48).
Badalik Bertalan veszprémi püspök (75, 57, 51, 16).

P. Gyenis András SJ, Budapesten (64, 47, 34).
Lakatos Ferenc, a limburgi magyarok lelkésze, Asban (52, 28).
Szakács Béla OSB.
Gázser Kal. József OSB.
Szabó Imre Gábor szeged-felsővárosi plébános (73).
Kiss Sándor c. esperes, bucsai plébános (51, 25).
Bánhidi Lőrinc OFMCap., Máriabesnyőn (83).
Vay Andor berni magyar lelkész, nov. 10-en autóbaleset folytán.
Uzdóczy Zadravec István OFM v. tábori püspök (81, 67, 58).

BADALIK BERTALAN PÜSPÖK

1890—1965

Október 11-én hunyt el hosszú testi és lelki szenvedések után Budapesten Badalik Bertalan veszprémi püspök, hosszú időn át a magyar domonkos rendtartomány főnöke, kiváló egyházi szónok és példás szellemű papi lélek. Halála, ha pillanatnyilag váratlanul is jött, nem lepett meg senkit. Egészsége a súlyos megpróbáltatások terhe alatt már évek óta megroppant és gyógyíthatatlan betegsége mindinkább legyengítette szervezetét, amíg végül is teljesen felőrölte utolsó életerejét.

Badalik Bertalan elsősorban mélyen hívő papi személyiség és rendjét hön szerető szerzetes volt, aki az utolsó negyven év mozgalmas egyházi életéből mindig tevékenyen, sok optimizmussal, nyugodt előrelátással, de egyben elhűséggel vette ki a részét. Élete nagy vonásaiban összefolyt a magyar egyház építő kezdeményezéseivel a huszas és harmincas évek derekán, majd élete alkonyán, küzdelmeivel és szenvedéseivel.

A múlt század végén, 1890 december 10-én született Hódmezővásárhelyen vasutas családból. Jellemének későbbi fejlődésén ez a két vonás mindig nyomot hagyott. Egész életén keresztül mindig mozgékony, ismeretlen vidékeket szívesen felkereső, új kezdeményezések iránt érdeklődő maradt, gyökerében azonban a magyar földhöz kötötték vágyai, munkája, alkotásai és szenvedései. Középiskoláinak az elvégzése után a Domonkos Rendbe lépett, az akkor még Osztrák-Magyar rendtartomány gráci újoncházába. Közvetlenül az első világháború kitörése előtt, 1914 júliusában szentelték pappá és attól kezdve, a Gondviselés rendelkezése szerint ötven éven keresztül szolgálta hűségesen az Egyházat mint Krisztus papja. Hő vágya volt fiatal kora óta, hogy a Domonkos Rend magyar ága ismét megerősödve önálló rendtartománnyá alakulhasson. A világháború viharai ellenére is 1916-ban megtörtént a budapesti domonkos templom alapköletétele és ettől az időponttól kezdődik a magyar domonkosok részvétele az ország lelki megújódására irányuló mozgalomban. A budapesti plébániáknak a háború után történt újjárendezésénél, Badalik Bertalan lesz a Tökölly-úti domonkos plébánia első plébánosa és ezzel az újjáéledő katolikus hitélet egyik kiváló munkatársa. A régi szokásokkal szakítva a modern lelkipásztori igények szerint új utakat vág magának: kiépití a szoros kapcsolatokat a családok és a plébánia között és nagy lendületet ad az akkor induló katolikus férfimozgalomnak a

Credonak, amely Böle Kornél vezetése alatt az egész országban elterjedve ismét polgárjogot ad a hit bátor megvallásának.

A gyümölcsökben gazdag lelkipásztori munka nem maradt azonban egyetlen feladata Badalik Bertalannak. A fejlődő magyar rendházaknak hamarosan egy erélyes, a jövőbelátó és a nehézségektől nem egy könnyen visszariadó vezető egyéniségre volt szükségük. Először Budapesten, a központi háznak a perjelévé választották, majd 1934-ben az egész Osztrák-Magyar Rendtartomány élére került. Tevékenysége ettől kezdve megoszlott Bécs és Budapest között. A tartomány kormányzása gyakran visszatartotta az osztrák fővárosban, de Bertalan atya nem felejtette el fiatalkori álmát, amely az idők folyamán mind inkább konkrét tervvé kristályosodott: az önálló magyar rendtartomány visszaállítását. Helyesen látta, hogy a domonkosoknak Magyarországon való megerősödéséhez, kiterjedéséhez elengedhetetlen feltétel, hogy a saját nyelv-területén legyen az újoncház, a teológiai főiskola és a közvetlen rendi kormányzat. Az 1938-ban bekövetkezett tényleges önállósulás és a hivatásoknak rákövetkező fellendülése igazolták reményeit. Böle Kornállal és a külföldről hazahívott Horváth Sándorral, Badalik Bertalan meg tudta mutatni az országnak a következő tíz év folyamán, a nehéz háborús viszonyok ellenére is a magyar domonkos rendtartomány életerejét és tevékeny szerepét a nemzet katolikus életében. 1938-ban nem láthatta előre, hogy ez a felvirágzás a Gondviselés kifürkészhetetlen döntése folytán nem marad hosszú életű és hogy hamarosan a magyar domonkosok dicsősége lesz résztvenni — a többi szerzetes paptestvérrel együtt — a magyar egyház kálváriájában. Ma inkább azon vélemény felé hajlik ítéletünk, hogy jobb lett volna az önállósulással még várni. Egy osztrák-magyar tartomány a mai viszonyok között könnyebben fenntarthatta volna a jogfolytonosságot, a rend életében való részvételt, az újjáéledéshez szükséges indítást. Ezt azonban nem lehet Badalik Bertalannak hibául felróni. Ő befejezte életművét és az ország egyik legkritikusabb időpontjában vállalta, hogy az Egyház szolgálatában, amikor rendje már az állami feloszlítás előtt állt, tovább dolgozzék, és életét áldozza a veszprémi püspöki székhért.

Jól tudta, hogy a püspök-szentelés (1949. aug. 24) a jelen körülmények között a szó igazi értelmében az Úr papságának teljes részesévé teszi, amely a kereszt-áldozatban valósul meg. Várakozásában ezen a téren sem csalódott. 1957-ben el kellett hagynia egyházmegyéjét és élete utolsó éveit kényszer — lakhelyén Hejccén volt kénytelen eltölteni. Csak az utolsó hónapokban volt módjában Pestre költöznie, ahol egy szerény városi lakásban élte le értékes földi létének utolsó napjait. Élete utolsó éveiben mély lelki megpróbáltatásaihoz kínzó testi szenvedések is járultak. Súlyos érszűkülete, szívgyengesége beteljesítették a mértékét, amelyet az Úr végtelen szeretetében neki szánt. Élete végen nyugodt lelki-ismerettel ismételhette szent Pál szavait: „cursum consummavi, fidem servavi, reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum eius“ (2. Tim. 4, 7—8).

Azok, akik közelében éltek, vagy legalábbis vele kapcsolatban voltak, mint rendtestvérei, alattvalói, hívei és lelki gyermekei, nem fogják elfelejteni őszinte emberséggel párosult *mély papi egyéniségét*. Mint szent Domonkos hűséges követőjének, személyiségének kimagasló vonásává vált a lelkek üdvéért való aggodása, gondoskodása, az Egyházban kiteljesülő felebaráti szeretete. Amikor valakin segítenie kellett, sohasem sajnált semmiféle fáradságot. Az emberek

gyengeségével szemben mély megértéssel volt és bizonyára sokan vannak még az elők között olyanok, akik őszintén elmondhatják magukról, hogy ő mentette meg őket a lelki összeroppanástól, új reményt támasztva elkeseredett lelkükben. A kormányzathoz szükséges erélyt mindig emberies szelídséggel, megértéssel és megbocsájtással tudta párosítani. Ez volt a titka lelkipásztori sikereinek, hosszú rendi előjárói működésének. Mindenkinél mindene akart lenni az Apostol szavai szerint: támasza volt azoknak, akik kishitűségükben a jövőtől visszariadtak. Ezért keresték barátságát magas egyházi hivatalban levő főpapok és egyszerű szerzetesek, a nehéz viszonyok közt utat kereső világiak és a gyóntatószék csendjében várakozó hívek. Aki közelébe került, emberi melegséget, bizakodó lelkületet, az Úrban megerősödött hitet kapott alándékba.

A lelkek üdvének szolgálatát azonban szent Domonkos példájára főképpen *Isten ígéjének a hirdetésében* látta. Fiatal korától kezdve képezte magát, hogy mint hitszónok megfeleljen hivatásának. Életének delelőjén pedig mint az egész országban elismert, megcsodált és örömmel várt szónokot találjuk. Az Ige állandó szolgálatával táplálta plébániai híveit, majd számtalan missziós prédikációval sietett az egyházmegyei papság segítségére városban és falun, ahová csak meghívták, ahol csak szükség volt átelmélkedett és meggyőző erővel alakított szavaira. A Gondviselés nem egy kritikus pillanatban jutatta neki a szerepet, hogy a magyar népnek ismét bizakodó reményt, az Úr keresztjébe vetett rendíthetetlen hitet hirdessen. Mindnyájunk emlékezetében eleven él még a Szent István bazilika terén elmondott megrendítő beszéde, amikor 1946-ban a Szent Jobb ismét visszakерült az országba.

A viharban bizakodó, kitartó, mindig elvhű maradt. Megértéssel és nagy türelemmel igyekezett elsimítani a nehézségeket, hogy a legfőbb jót, a hit gyakorlását, amennyire lehetett, megmentse. Amikor azonban a keresztény erkölcs alapelveiről volt szó, egy lépést sem volt hajlandó tágítani. Vállalta, hogy a szenvedés beteljesüljön életében. Fővigasza maradt ezekben a nehéz években őszinte és a hitben gyökerező Mária-tisztelete. Kényszer-lakhelyén fiúi szeretetének tanúságtételeként könyvet írt a Szent Szűzre vonatkozó hittételek megénekelésével. A mennyei Királynő vezesse Őt isteni Fia trónja elé, és övele mindnyájunkat, akikért földi életében gondoskodó szíve dobogott.

P. Sigmond Rajmund OP

DR. BÜRCHNER LÁSZLÓ

prépost-prelátus

Lantos Kiss Antal búcsúztatójában „nagy léleknek” nevezte. Mindazok, akik ismerték, főleg hívei, neveltjei, gyónógyermekai megerősítik ezt a jellemzést. Eucharisztikus buzgósa, meleg Mária-tisztelete, bámulatos önuralma, szelídsége és türelme mindenkit megkapott. Püspöke is jól ismerte, azért bízta meg nehéz és kényes feladatokkal. Mint fiatal spirituálisra rábízta a győri egyházmegye papságának lelki nevelését. Majd hamarosan a soproni Társaskáptalan élére helyezte. Mint annak prépostja közel 40 éven át vezette a Sz. György Dómtemplom plebániáját. Apostoli szeretetével nemcsak hívei bizalmát, de a más-vallásuak tiszteletét is kiérdemelte. Csak 76 éves korában, három héttel halála előtt állt ki a lelkipásztori munkából.

Érdemeit a Szentszék is elismerte és 1949-ben pápai prelátussá nevezte ki. Temetése január 22-én történt a Szent Mihály temetőben, a hívek és papság nagy részvételével. A szertartást a megyéspáspásztor megbízásából Bánk József győri segédpüspök végezte.

Betegségéről, utolsó napjairól, haláláról egy hazai prédikációból értesülünk.

*

Karácsonykor még főpapi misét mondott és prédikált. Akkor már súlyos betegen Dávid király egy zsoltárát idézte többször is: „Énekeljünk új éneket az Úrnak . . .” Most elköltözött, hogy azt az új éneket énekelje, melyet Szt. János apostol titkos látomása szerint az Égben az üdvözültek énekelnek.

Mikor az Úr Jézus tanítványai szeme láttára felemelkedett az Égbe, azok szomorúan néztek utána és elárvultnak érezték magukat.

Mi is szomorú szívvel nézünk elköltözött lelkipásztorunk, Krisztus Urunk hűséges papja után és árvának érezzük magunkat. Hiányzik nekünk, . . . még sokáig keressük őt, de hiába. Hiába keressük hivatalában, a gyóntatószékben, hiába az oltárnál. A temetőben is már csak a teste pihen. Hisszük, hogy nemes lelke menedéket talált az Isten végtelen jóságában és atyai ölelésében.

Ahogy híveinek mindig hirdette, a múlt vasárnap maga kérte a betegek szent-ségével való ellátását. Utána egészen felélénkült. Egy pár órára remélni is tudott, hogy talán még visszatérhet hívei köze. De mintha az Úr Jézus, akit áhitattal magához vett, megsúgta volna neki: Ne tekintess vissza. A munkát, amelyet Atyád rádbízott, teljesítetted . . . Drága halottunk lelke egészen megérett az örökkévalóságra. Kezét áldásra emelve azt mondta elgyengült hangján gyóntatójának: Most megáldom híveimat, plébániámat, paptestvéreimet, és áldást adott, amely mindannyiunknak szólt.

Utolsó óráiban is híveire, rátok, ránk gondolt.

Nem sokkal később egy látogatójától azt kérdezte: Milyen nap van ma? Ma hétfő van. Igen, akkor szerdán hazamegyek. Haza? Mihozzánk?

Felmutatott az égre: Haza, oda az örökkévalóságba!

Úgy is lett. Kedden délelőtt érkezett végső elgyengülése. Halála előtt félórával még figyelt a hozzászólók szavaira, a melléte imádkozók, a lélek-felajánlást végző pap imafohászaira. Amikor nővére homlokát lurdi vízzel jelölte meg, még utolsó áldást adott rá.

Az Úr nagyon irgalmas volt hozzá, mert egy olyan betegség emésztette szervezetét, amely végső szakaszában irtózatossá kínokkal jár, de mire ez nála bekövetkezett volna, a jó Isten megrövidítette szenvedése idejét, fájdalom nélkül vánkosán balra hajtotta fejét, nővérének, két paptestvérének, hűséges sekrestyésének jelentetében kiadta lelkét. Az Úr Jézus békecsókjával eltávozott az élők sorából.

Eltávozott az örök hazába. Búcsút vett tőlünk és mi is fájó szívvel vettünk tőle búcsút a boldog viszontlátás reményében.

Amit az elköltözött már nem mondhat ki, mi, mint szeretett Prelátus urunk közvetlen munkatársai, mi mondjuk ki. Kimondjuk annak a szívből fakadó hálának, köszönetnek legőszintébb szavait, amelyek akkor és ott ébredtek szívünkben, amikor láthattuk annak a ragaszkodásnak, szeretetnek, imádságos, áhitatos kegyeletnek lélekemelő megnyilvánulását, amely utolsó útján szeretett Prelátus urunkat végső nyugalóhelyére elkísérte.

Jutalmazza meg a koszorúkkal, virágokkal kifejezett kegyeletet is épp úgy, mint a megboldogult lelkiüdvéért felajánlott szentmiséket, szentáldozásokat,

imákat, jócselekedeteket, amelyek érette szállnak az Úr trónusának zsámolyához.

Az Úr Jézus mondotta: „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.“ Mt. 17, 5 — Amily mértékkel ti mérték, olyan mértékkel mérnek majd nektek is.

Kedves Hívek! Helyezzük gondolatban az Úr Jézus szerető Szívébe drága halottunk, lelkiatyánk szolgálatának érdemeit, erőnyeit, munkáját, szeretetét és szenvedéseit.

És valahányszor rágondolunk, mondjuk el érte legalább ezt a rövid kis fohászmát:

„Adj, Uram, örök nyugodalmat neki,
És az örök világosság fényeskedjék neki.
Nyugodjék békében. Amen —“

LAKATOS FERENC LIMBURGI LEKÉSZÜNK

(1913—1965)

Úgy látszott, most találta meg azt a tágasságot, amelyet munkakedve kívánt. Csak éppen a szegény test nem bírta követni a lélek iramát. Eszem ágába sem jutott, hogy máris agyonhajszolta magát, hiszen rengeteg dolga mellett még terjedelmes írást is lefordított magyarra, mert az a holland nyelvű füzet nagyon tetszett neki. Erdélyben született, ahol azok a hatalmas fenyők meg a szívós testek nőnek, aztán fiatalon a bányában is edződött és mégis olyan váratlanul roppant össze az élet delelőjén. Minden túlzás nélkül mondhatjuk: őt igazán nem lehet többé pótolni.

Sokszor megbámultam, de sohasem kérdeztem tőle, miként sikerült neki annyira *magyarnak* maradnia, jóllehet a második hazát is forrón szerette. Csak egyszer hallottam erről beszélni és a hangja bizony elakadt a nagy megindulástól. Akkora szíve volt, hogy két haza és két nemzet is megfér benne egyszerre, de a lakásában jóformán minden a magyar életről beszélt. Még az új Értelmező szótárt is megszerezte, annyira iparkodott jól ismerni a nyelvünket. Tökéletesen bírta a flamand nyelvet, kitűnően tudta a franciát, jól beszélt németül és apostoli buzgóságból megtanulta a lengyelt is, mivel valamikor sok lengyel bányász dolgozott a limburgi vidéken. Ez is magyar vonás volt benne: könnyen tanulta a nyelveket.

Abban különbözött a fajtájától, hogy nem volt *soha lobbánékony*, erős szavak nem jöttek az ajkára, mindenkit bámulatos türelemmel hallgatott meg és jóformán sohasem beszélt arról, mennyire csalódott az emberekben. Olyan kellemes volt a modora, mintha egyenesen lekipáasztornak született volna. Bámulatos készséggel segített mindenkin, aki hozzá fordult, talán nem egyszer azokon is, akik nem érdemelték. Kiváló tehetsége volt a népet összehozni, megszervezni és nem győztük csodálni, mennyi ügyessége volt legyőzni a szétszórt társaság közönyét és azt a sajátos önösséget, amelyet a menekült nem is vesz észre, amíg valami gyökeret nem tud eresztetni. Amikor meg már fölhalálja magát az új világban, könnyen elfelejti, mivel tartozik az elhagyott hazának és a senyvedő nemzetnek. Ezt nem akarta elnézni Lakatos Ferenc és a szokásos panaszkodás helyett minden eszközt és alkalmat megragadott, hogy összefogja a széthúzókat. Így

hozta létre a híressé vált *Kulacsot* vagyis a limburgi társadalmi központot, ahol az egész berendezés művészi ízléssel készült és az ember valósággal otthoni környezetben érezte magát. Minden áldozatot meghozott, hogy kellemessé tegye az ünnepi találkozókát: szervezte a kirándulásokat, számos zárándoklatot vezetett és az egyik nagy öröme volt, ha a magyar paptársakat meghívhatta disznótoros ebédre, amit jó Mamája készített erdélyi szakácskönyv szerint. Belga közönségnek igen sok előadást tartott a magyar kérdéssről és a szabadságharcról. Minden mondatát élvezet volt hallgatni, akár hollandul, akár franciául beszélt, mert egész lényéből perzselve sugárzott a szeretet az óhaza és fajtája iránt. Ezért is vágyott annyira megint látni Budapestet, bár ő is tudta, egyelőre neki nem tanácsos arrafelé utazni, amíg a moszkvai basák uralkodnak az országban.

Mennyire szerették őt magyarok és belgák, akkor tűnt ki igazán, amikor *ezüstmiséjét* ünnepelte: annyi köszöntést és ajándékot kapott, hogy szinte szavát vesztette a megindulástól. Akkor mondtam el színes, népi hangon, milyen az igazi székely. Ez a beszéd annyira tetszett neki, hogy még Ausztrában is bemutatta hangszalagról a lelkigyakorlatra összegyűjtött magyar papoknak. *Temetésén* tűnt ki azonban igazán, mennyire szerették őt kicsinyek és nagyok, mert az a gyászmenet ezek hódolata volt Lakatos Ferenc szerény nagysága előtt. E látványól még mardosóbb lett bennünk a veszteség fájdalma, de ugyanakkor azt is megéltük, mekkora áldás, szépség, győzelem és fény az ilyen papi élet ebből a sötét világban. Ezt érezte és vallotta mindenki, amikor utolsó földi útján elkereszteltük.

Nem sokat beszélt a jövőről, cselekvő, alkotó magyar volt és álmodozó, de egész valója azt hirdette, hogy hisz a nemzeti föltámadásban és annál keményebben dolgozott érte, minél sötétebb mostani helyzetünk. Emléke ragyogni fog az ország egén, amikor majd megszűnik a szolgaság éjszakája.

Varga László SJ.

Utolsó óráiról ft. Dobay Sándor leveléből értesülünk: Nem volt beteg. Okt. 6-án reggel még misézett, majd reggeli után elment a póstára és befutott az orvoshoz (torokfájása volt.) Injekciót kapott, hazament, összeesett és 10 órakor már halott volt. — Munkáját is felsorolja: magyar lelkész volt Limburgban, hittanár a hasselti áll. gimnáziumban és az asi technikus iskolában heti 22 órával. Megkezdte a szent Borbála templom építését és As község egyik negyedében minden vasárnap két misével szolgálatot teljesített.

HORVÁTH SÁNDOR SJ

1902—1965

A kínai magyar jezsuita missziónak gyásza van. Horváth Sándor SJ Szt. Péter és Pál estéjén a kaoshiungi kórházban befejezte miszsiós munkáját. Nagyedek halottunk, mióta a misszió fennáll (1921).

A misszió első halottja P. Gábor István volt, aki alig három-négy évi működés után egész fiatalon, 35 éves korában napszúrásban meghalt. A második P. Herpi Károly, a harmadik P. Resch Ferenc.

P. Horváthban a misszió egyik törzstagját veszítette el. 1926-ban érkezett

a misszióba iskola- és novicius társával, P. Németh Józseffel, aki jelenleg félig bénán még tanítja a hitújoncokat katekizmusra és német nyelvre.

A kínai magyar misszió érkezésükkor még embriókorát élte. Első tagja Msgr. Szarvas Miklós volt, a misszió első apostoli prefektusa, akit P. Somogyi Jenő, akkori provinciális küldött 1921-ben Kínába, hogy eleget tegyen a provincia fogadalmának, ha sikerül szerencsésen átvészelní a kommunizmust, a tartomány missziót vállal a Távol-Keleten. 1925-ben látogatott el Mgr. Lecroirt, sienhiení apostoli vikárius Budapestre Msgr. Brellinger Leopold kíséretében. A látogatás eredménye, hogy 1926 augusztusában P. Horváth és P. Németh 10 kalocsai nővér kíséretében elindultak Kínába, hol a sorok írójával szept. 12.-én. Szűz Mária nevenapján találkoztak.

P. Horváth érkezésekör a kínai misszió nagy változások elé nézett. Ebben az évben szentelte fel Rómában XI. Pius az első hat bennszülött kínai püspököt, akiket az egész kínai egyház nagy ünnepekkel fogadott. A hangsúly a bennszülött kléruson volt. Hogy az új misszionáriusok is jobban elsajátítsák a nyelvet és minél jobban tudjanak alkalmazkodni, már a bölceleti tanulmányok után küldte ki a Társaság azokat, akiket a misszióba szánt. Így P. Horváth is Sanghainban végezte teológiai tanulmányait. 1932 jun. 2.-án szentelték pappá. Felszentelése után rövid ideig biológiai tanított a kínai jézustársasági bölcelethallgatók számára. Elvégezve harmadik próbaévet, hozzáfogott missziós működéséhez. Rövid adminisztrációs munka után, mindjárt kikerült a misszióba, ahol elemében érezte magát.

Egész szívével és lelkével a misszionának élt. Jól bírta a nyelvet. Nem félt senkitől, sem rablótól, sem kommunistáktól. Akkoriban még nehezek voltak a missziós látogatások, amikor vagy gyalog, vagy biciklin kellett elmenni a 40—50 km távolságban lévő keresztény gyülekezetekhez. Sokszor sárban, esőben, hóban, szélben toltuk a kerékpárt és hol a bicikli vitte a misszionáriust, hol a misszionárius a biciklit. Nehéz volt akklimatizálódni a nyári 40—44 C meleghez és télen a 20 fokos hideghez. Nehéz volt megszokni a kínai nép gondolkozási módját, az élelmet, stb. De aki a misszióba jön, mindezekkel már kezdetben számolt. Itt nincs alkudozás: vagy megszokik, vagy megszökik. Sándor bírta és humorát mindig megőrizte. Mindenki szerette: a nép, a rendtársai, akiket mindig fel tudott vidítani, amikor köztük megjelent. Maguk a kommunisták is szerettek el-eltársalogni HoLi-pennel (a Péter kínai neve). A japán megszállás alatt is jól megfért a megszálló csapatokkal, bár azok is sok kellemetlenséget okoztak neki. 1944—54 között kommunista uralom alá került Tsingfeng, ahol P. Horváth működött és Puyang, ahol e sorok írója misszionáriuskodott. Nehéz esztendőök voltak. P. Horváth a kommunista kezelés minden fázisán átmént. Kezdetben sok volt a jó szó, tartalom nélkül. Majd jött a fenyegetés, jöttek a rendszabályok, amikor minden missziós munkát lehetetlenné tettek. Amikor kifelé már nem lehetett dolgozni, a földfelosztás során kapott egy hold földet. Kapával a hátán kiment a földre, hol híveivel találkozott, meggyóntatta egyikét-másikát, sőt az oltáriszentséget is kiszolgáltatta nekik.

Mikor a kommunisták már biztos nyeregben érezték magukat, megkezdődtek a népitéletek, az önvallomások és az akasztófára való felhúzások. P. Horváthot kilakoltatták először a tempomból, majd szobájából és a konyha mellett egy kis zúgot adtak neki, ahol szalmán feküdt a földön. Élelmezése is mindig mostahább lett. Naponként vallatták, kötéllal húzták végig az udvaron. Mindenáron azt

akarták elérni, hogy magától hagyja ott a helyét. Hetenként beszámolt élményeiről titkos levelezésében e sorok írójának. Mindent a dolog humorosabb oldaláról fogott fel. Végre is két fogdmeget adtak melléje és eltoloncolták Kuangtonba, ahol a hongkongi határon átadták az ottani rendőrségnek.

Félévi pihenés után a száműzött magyar jezsuita misszió Formozán, a szabad Kína földjén új missziós területet vállalt. A hitterjesztés körülményei a legkedvezőbbek voltak. P. Horváth 1956-ban újra kiment a misszióba. Szép kis templomat épített, misszionárius lakással és egy ovodával. Maga készítette a tervet, maga rakta a téglafalat, hogy olcsóbb legyen. Nullával kezdte és amikor meghalt, 301 keresztényt hagyott hátra. Keresztényei mind jól vannak kiképezve. Fiatalságból áll a zöme. Szerette híveit, és hívei is szerették őt. A fegyelem, a kuikü nem volt nála nagy, nem volt szigorú, de azért a rendet mindig fenn tudta tartani. Hívei megsírták, szép temetést rendeztek számára és elkísérték egészen sírjáig. Távol-kelet legnagyobb Buddha-szobra árnyékában, Changhua-ban, a jézustársasági noviciátus és lelkigyakorlatos ház temetőjében várja a feláradás napját. R. I. P.

P. Lischerong SJ.

PÁTER HORVÁTH UTOLSÓ NAPJAI

Június 26, 17.30 óra: Hogy van kedves Páter? Kérdezem a kórházi betegség mellett.

— Isten kezében vagyunk.

Jól mondja. Hallottam, hogy feladták már a szentkenetet. Persze nem tudott gyónni. Most sem tudna könnyen beszélni, még magyarul sem. Így hát csak indítsa fel a bánatot és feloldozom.

— Lassan a testtel, — felelte P. Horváth szokásos humorával. Az orvosnővér szerint bármelyik pillanatban meghalhat. P. Horváth jobban tudta.

18 óra. P. Viceprovinciális, egy fiatal sanghai-i kínai páter érkezett. P. Horváth nagyon örült a látogatásnak.

Június 27. Egész éjszaka szakadt az eső és még mindig esik. 10 óra. Az orvosnővér kérdi, hogy Taipei-ben ismer-e valakit az Egyetem kórházában, mert csak onnan lehetne szikkadt vérsejteket remélni. Erre volna szüksége a páternek. Szíve nem bírja a munkát. A tüdőben már víz van. A teljes vérplazma még inkább igénybevenné a szívét. (Az eső miatt a repülők nem mertek felszállni.)

Dél felé P. Horváth-nak oxigént adnak, hogy segítsék lélegzését. Délután néhány kereszténye jön meglátogatni. Megismeri őket, elbeszélget velük. Nem messze a kórháztól van a Szent Család szerzetesnőinek Rendháza. 4 fiatal nővér van ott, mindannyiukat P. Horváth keresztelte. Éveken át segítették a hit-hirdetésben. Most úgy gondolják a jó pátért, mint édesapjukat.

Rövid szünet után újra zuhog az eső. A nővér mondja, hogy vonattal Taipei-be küldeni a vérmintát 7—8 órába telik. Már késő este van. A kocsí vezetőjét mentőautóval kiküldi a póstára. De vasárnap este lévén nem lehet feladni. Elhatározza, hogy másnap reggel, ahogy jobbra fordul az idő, ő maga megy repülővel Taipei-ba.

P. Horváth jobban érzi magát, a vérnyomás fokozatosan megy fölfelé.

Június 28. Reggel még jobb a közérzete. A vérnyomás továbbra is emelkedik.

Mikor kérdezem a nővért, mik az esélyek, azt mondja: nincs kizárva, hogy a páter átvészeli ezt a krízist.

Az idő épp olyan rossz, mint tegnap. Nincs repülő Taipei-be. A nővér elhatározza, hogy ad neki 500 cc vért. Noha nincs nagy centrifugális gépe, amellyel ennyi vért szétválaszthatna, de majd hagyja leülepedni és csak a sűrűbb, alsó részt adja neki. Ajánlkozom, hogy én adok neki 500 cc vért. De megvizsgálás után mondják, hogy nem megfelelő.

Délután katekistája jön meglátogatni a páttert. Kérdésére azt feleli, hogy jól érzi magát. Nagy türelemmel viseli betegségét. Ha gyógyszert adnak neki, beveszi. De mikor az ápolónő levessel kínálja, nem akar enni. — Késő este felszerelték a vérátömlesztőt.

Június 29. Reggel a beteg teljesen jól érzi magát. Nincs szükség többé oxigénre. Vérnyomása tartósan fennmarad. Minden remény megvan, hogy a jobbulás útjára lép.

A nap lassan telik, várakozásban . . .

Esteféle a nővér fejét csóválja a vérnyomásvizsgálat után. Nagyon lement. Azonnal injekciót adnak neki. 10 perc múlva a vérnyomás emelkedik, de nem tart sokáig. Újra injekciót, majd vért adnak neki, de a szervezet nem reagál. A vérnyomás fokozatosan lejjebb és lejjebb száll.

Kedves páter, ha a jó Istennek úgy tetszik, hogy magához hívja, el van-e készülve rá? — kérdezem tőle.

Int a fejével, hogy készen áll. Akkor indítsa fel a bánatot és feloldozom. Velem együtt mondja hallhatóan a Confiteort. Utána feloldozom. Most pedig imádkozzuk el a haldoklók litániáját. Helyeslő fejbólintás a felelet. Lassan, érthetően olvasom az imákat. P. Horváth minden szót ért. Később mondom neki, hogy feladom a pápai áldást. Fejhajtással adja beleegyezését. Utána elmondom a haldoklók imáit.

Néhány nővér van az ágy mellett. Mi most a nővérekkel imádkozzuk a szent olvasót, maga csak a szívében velünk együtt mondja. Erre is fejhajtással jelzi, hogy érti és helyesli. Mikor a fájdalmas szent olvasó ötödik tizedét mondjuk, P. Horváth itthagyt bennünket. Vizontlátásra a mennyországban!

1965. június 29, Szent Péter és Pál ünnepén este 9 óra 32 perc.

P. Rab Pál SJ.

A temetéséről P. Vajda egy megrázó eseményt örökít meg: *Atya, ébredj fel*, ezekkel a szavakkal biztatta egy öreg asszony a sírba leszálló P. Horváthot július 1.-én. Egy fiatal kínai páter erre megindultan jegyezte meg: „mennyre szerettek a jó atyát.”

(A „Formózai magyar jezsuiták” 6. számából)

PARTOS JÓZSEF

hittanár

Június 16-án életének 73., papságának 48. évében a szentségekkel többször ellátva Szegeden elhunyt. Temetése június 21-én volt a szegedfelsővárosi Dugonics-temetőben a papság és hívek nagy részvételével és buzgó imái között. A temetési szertartást dr. Ijjas József püspök, az egyházmegye apostoli kormányzója végezte.

Pártos Józsefnek egész hosszú papi élete Szegeden folyt le. 1917-ben szentelték pappá, néhány évi káplánkodás után 1921-ben a szegedi III. kerületi áll. polgári fiúiskola önálló hitoktatója lett, 1923-ban pedig az újszegedi katolikus tanítóképzőintézet hittanára, egyben több éven át az intézet internátusának tanulmányi felügyelője, majd a kisszemínárium prefektusa volt. Kiváló hittani ismeretei, a dolgok lényegét megfogó közlő készsége, jóságos szíve, tanári tapintata sok növendékének szeretetét és háláját vívta ki. Emellett mint kiváló és keresett egyházi szónok is ismeretes volt az egyházmegyében. Nyugalombavonulása után munkaképességét a felsővárosi plébánia és egyházközség híveinek szentelte: minden reggel félhatkor már gyóntatószékében várta a híveket, akiknek okos és buzgó lelkivezetője volt. Szentbeszédei, főleg az Oltáriszentségről, lelki épülésüket szolgálta, az egyházközségben pedig, mint ennek és a temetőknél pénztárosa, haláláig mint jó és hű szolgálja a rábízott ügyeknek tevékenykedett.

Mindezt törekény egészséggel végezte. Fiatalkorában kínzó reuma gyötörte, idősebb korában szívkoszorúérrelmeszesedésben szenvedett. Betegségében a szegedi belgyógyászati klinikán keresett gyógyulást, ahonnan javult állapotban bocsátották haza, de egy szívroham elvette nemes életét. R. i. P.

Dr. Csery Clauser Mihály: A magyarság küzdelmének méltánylata a Zrinyiek korában. — Az „Északi Fény” sajtótájékoztató kiadása. Montreal, Canada. 1964.

A magyarság — földrajzi helyzeténél fogva is — minden időben vállalta a Kelet megsemmisítő vagy elnyomó törekvéseivel szemben az önvédelmi harc reáeső részét. Bár ez a helytállás közvetlenül vagy közvetve a Nyugatot is mindig érintette, mégsem kísérté az a figyelem és méltánylás, amelyet pedig joggal megérdemelt volna. Elkeserítően szegényes és elfogult e tekintetben az újkor, főképp századunk irodalma. Közhelynek számít, hogy hazánk volt a keszténység vedőbástyája, de a pusztuló magyarság hősi életének rajzában pl. akár az angol, akár a német polgári — és katonai történetírás termékei (ideértve a legújabb német katonai szakírók ferde és pontatlan tájékoztatásait is) egyaránt ennek a mostoha megítélésnek bántó fázisai.

Annál öröndetesebb tehát, ha a kevés számú elismerő és irányzatosság nélküli írás közül a magyar történeti kutatómunka egyre többet tár föl és hoz nyilvánosságra. Csery C. Mihály történész 15 oldalas tanulmánya is e magyar értékvédelem szolgálatában íródott, s a Zrinyiek korának két külföldi történetíróját mutatja be a szigetvári hadvezér halálának háromszáz évfordulója alkalmából.

A tanulmány elején a nemzethű történész- és írógárda kutatókedvének felfokozása érdekében ösz-

töndíj létesítését ajánlja az illetékesek figyelmébe, a magunk részéről pedig annak hangoztatását sürgeti, hogy a stratégiailag inkább a támadónak kedvező terepen folyó akkori magyar küzdelmek alapvető szellemiségét a keresztény meggyőződésű életfelfogásban gyökerező hősiesség jelentette. Ebben a szellemben tudatosan vállalta a magyarság a kereszténység s vele Európa védelmét. Ezt a tényt jogosan és számonkérően lehet emlegetnünk már csak a történelmi statisztika alapján is, amely azt mutatja, hogy a magyarság lélekszáma a 15. sz. végén még azonos az angolokéval s franciákéval és míg ma ezek 40—50 milliót számlálnak, mi csak 14—15 milliónyian vagyunk.

A tanulmány rámutat a ma sokat emlegetett koegzisztencia akkori változatára is, amely az európai politikai vezetést hatalmi és gazdasági érdekből ellenségével szemben gyakran vezette megalkuvásra, míg a társadalom szélesebb körei másként gondolkodtak. Ennek a felfogásnak adnak hangot egyes történetírók.

A szerző figyelme ezúttal a franciák felé fordul. Kiemeli G. Duverrier munkásságát, aki „Abbrégé de l’histoire des Turcs” c. kétkötetes művét 1662-ben adta ki és jól értesült ségével, elismerő hangú tényszerűsével s a magyar vonatkozások tárgyilagos elemzésével kimagasló teljesítményt nyújtott. A Habsburg uralkodók két évszázados hatalmi vetélkedésére rámutatva emeli ki, hogy a bénított Nyugat és a török között kialakult koegzisztencia teljes súlyával

a magyarságra nehezedett. Szól Hunyadi Jánosról és Mátyás személyiségéről, részletesen tárgyalja az 1540 utáni helyzet kialakulását s hangsúlyozza, hogy ha a nyugati uralkodók adott esetekben egységesen használták volna ki a török gyengeségét, felszabadíthatták volna Magyarországot. Kitér Zrinyi Miklós szerepére, akit a század legbátrabb emberének nevez. Műve utolsó lapjait az 1660-as évek magyarvontakozású eseményeinek rajza tölti ki s a többi között látható örömmel számol be Zrinyi sikeréről, hosszasan tudósítva olvasóit a kanizsai vásárra igyekvő törökök elleni portyájáról. —

Zrinyi Miklósról a legrészletesebben szól egy másik francia történétíró, *Fr. Chassepol*, aki Amsterdamban, 1676-ban adta ki „Histoire des grands vizirs Mahomet et Ahmet Coprogli“ c. munkáját. Ismerteti a bár Keletről fenyegetett, de merészen követelőző török sakkhúzásait, aki nemcsak Váradot akarja megtartani, de Ujzrinyivár (Szigetvár) lerombolásához is ragaszkodik. Amikor Zrinyi a magyarországi csapatok főparancsnoka lesz, nemcsak az észéki hidat semmisíti meg, hanem felszabítja a Dráva-mentét is és Kanizsa ostromlásában csak a török fölmentő sereg közeledése akadályozza meg. Azt írja Zrinyiről, hogy a Szigetvár ostromára érkezett törököket neve pusztá emlegetésére félelem fogta el. Ahmet vezért megrendíti a bátor Zrinyi szánalmas halála, aki „jó okkal egyike volt e század legnagyobb hőseinek“ — írja róla Chassepol. -

A tanulmány szerzője rámutat arra, hogy a jelenlegi nyugati történetírás e korszak iránti érdeklődése, főleg a francia, angol és olasz

művek tükrében, örvendetes jelenség ugyan, de magyar vonatkozásaiban hiányos és téves. A második világháború után megjelent e történelmi összefoglalók mégis hézagpótlónak tekinthetők, hiszen az egykori források érdemtelenül feledésbe merültek. Reméli, hogy a magyar és nyugateurópai filológiai kutatások esetleges összehangolása a történelmi igazságot szolgálja majd, amely a kölcsönös megértésnek is egyik alapja lehet. A kétszázados magyar helytállás egyik jelentősége az, hogy nemzetünk óriási áldozatok ellenére is állandó kapcsolatot tartott a nyugati fejlődéssel, míg a balkáni népek a török megszállás következtében elszigetelődve maradtak. Idézi Macaulay-t, aki szerint a magyarság helytállása nélkül a londoni szent Pál katedrálison máig is félhold ragyogna; állítja, hogy a különösen katolikus ellenes Michelet és iskolája ugyanezt a nézetet képviselte. A tanulmány befejező része a nemzetfenntartó ösztön felett örökös titokzatos erőbe vetett hittel a „Jövődben nincs remény“ komor költői jóslatát cáfoló áldozatos küzdelemre hívja fel a nemzethű magyarság figyelmét.

Cser P.

Magyar műhely a Dél keresztje alatt.

A Könyves Kálmán-Szabadegyetem Emlékkönyve. II. rész. (1949—1964) Sao-Pao, 1964.

Folyóiratunk 20. számában (1962) részletesen ismertettük a magyar emigráció egyik legidőutállóbb kulturális vállalkozásának, a Sao-Paolo-i Könyves Kálmán-Szabadegyetemnek a tevékenységét a tízéves jubileumra (1959) kiadott Emlékkönyv alapján. Az azóta eltelt öt év hasonlóan eredményes munkáját foglalja össze az Emlékkönyv második része.

Az egy ívnyi terjedelmet *Kögl Szeverin* OSB rektor bevezetője után nagyobbbrészt *Kutasi Kovács Lajos* titkár krónikája tölti ki. A régi mottó jegyében teltek az utolsó évek is: a sikeresen fejlődő vállalkozás a nemzet és a jövő szolgálatában a szellem, a gondolat, a szépség, az örökérvényű valóságok eszközeivel egyetemes és magyar kultúrát kívánt közvetíteni.

A krónika azonban nem hallgatja el az emigráns élet egyik kísérő tünetét, a fáradtságot sem, amelynek jelei az intézményen belül is mutatkoznak, leküzdése azonban mindeddig sikerrel járt. Rámutat arra, hogy az idegen társadalmi életbe való beilleszkedés mellett még mindig fennáll az emigráns magyar küldetése: maradjon a magyar kultúrának öntudatos hordozója és szolgálja bárhol is vállalt egyéni szerepében a magyar gondolatot.

A Szabadegyetem élete a lefolyt öt esztendő alatt — hasonlóan az első évtizedhez — változatos képet mutat és a megtartott 61 előadás sikere a rendszeres munkát dicséri. Magyarságtudományi és irodalmi, orvosi, társadalmi, közgazdasági kérdések váltakoztak néprajzi, útleíró, fizikai és repüléstechnikai előadásokkal. A jól sikerült Madách-Est és e költő unokája által rendelkezésre bocsátott Madáchrelikviákból megrendezett emlékkiállítás hiánytalanul igazolta a magyar szellem és gondolat magasrendűségét. A beszámolóból tudtuk meg, hogy a Szabadegyetem a tiszteletbeli rektor címével tüntette ki a magyarság egyik őszinte brazil barátját, dr. *Francisco Silveira Bueno* egyet. tanárt, aki a vasfüggöny mögött tett utaszásairól szóló könyveivel és cikkeivel nagy szolgálatot tett a magyarságnak. Az öt éves előadás-ciklus az Emlékkönyv szerint a Szabadegyetem fennállásának 15.

évfordulójára rendezett díszgyűléssel zárult, amely művészi keretbe illesztett számvetést kívánt nyújtani a lepergett hosszú évek építő munkájáról.

A fényképekkel is illusztrált emlékkönyvet azzal az óhajjal tettük le, hogy a braziliai Könyves Kálmán-Szabadegyetem működése bárcsak ösztönzésül szolgálna hasonló kezdeményezések számára a világ egyéb magyar emigrációs központjaiban is.

Cser Palkovits István SJ

W. Wiesen OSC: Leitfaden der Krankenseelsorge. 160 Seiten. 1964. — Herder, Freiburg.

A betegek megfelelő lelki gondozása régi idők óta a lelkipásztorok egyik fő törekvése. Mint Krisztus, a pap is arra nyert küldetést, hogy a betegség gyötrelmes idejét szolgáló lélekszeretetével az üdvösség óráivá segítse alakítani. A betegpasztoráció a leghálásabb, de gyakran a legnehezebb papi feladatok közé tartozik. Hitünk missziós ereje és a szentségeket szolgáltató lelkipásztori igyekezet áldott hatásként sokszor terem százszoros gyümölcsöket, de az előítéletek, a merev elutasítás nyers gesztusai és a környezet közönye gyakran hatnak kiábrándítóan és fárasztóan a pap lelkivilágára és idegzetére.

Hosszú évek kórházlelkészi tapasztalata szól P. Wiesen könyvéből, éppen ezért megbízható segítő az eredményes és áldásos munka szempontjából ezen a különös és érdekes lelkipásztori területen. Áttekinthető tájékoztatót és gyakorlati indításokat kapunk benne a betegek lelki gondozása, elsősorban a modern kórházlelkészi ténykedés minden idevágó kérdésében.

Cser P.

Boros Ladislaus: Der anwesende Gott. Wege zu einer existentiellen Begrenzung. 80, 242 o., Walter-Verlag, Olten u. Freiburg i. Br.' 1964.

A mű címe nem árulja el tartalmát. A szerző célja megmutatni, hogyan csillan föl Jézus emberi alakján az ő isteni mivolta. Ezúton akarja odavezetni a ma emberét az Istennel való személyes találkozáshoz.

Tíz fejezetben egy-egy konkrét emberi magatartást vesz bonckés alá. Ezek: szeretet, alázat, beszéd, könyörület, idegenség, bánat, hit remény, kísértés, hallgatás. Minden egyes fejezet első részében ennek a meghatározott emberi magatartásnak fenomenológiai analizisét adja. A fejezet második felében azután megmutatja, hogy ez az emberi magatartás megvolt ugyan tökéletesen a názáreti Mesterben is, de olyan módon, amely egyszerűen szétveti a fenomenológiai elemzés útján nyert fogalmainkat: Jézus valami egészen más, mint mi vagyunk, egészen egyedülálló valaki. Őbenne közvetlenül Istenre tapintunk rá.

Mesteri elemzéseit nagy élvezettel

követi az olvasó. A lekipásztör elsősorban lelke gazdagodására fog benne igen értékes anyagot találni. De egyes részeit az igehirdetésben közvetlenül is föl tudja használni s mindenképpen sok mély ösztönzést meríthet belőle lekipásztör munkája megtermékenyítésére. Boros stílusa, gondolatvilágának gazdagsága, lebilincselő fejtegetése, a mű világos egysége sokszor egyenesen művészi élvezetté teszi olvasását. Tárgyi szempontból kissé hiányoljuk, hogy az evangéliumi szövegek fölhasználásában nem tesz mindig eleget ama követelményeknek, amelyeket a mai evangéliumkritika joggal elénk szab.

Fábry Antal SJ

Hibaigazítás. A MPE 30—31. számának 127. oldalán „Der Priester im Anruf der Zeit“, c. cikkben a szöveg helyesen így hangzik:

... hittitkok vonatkozásait boncolgatja. A liturgikus P. Jungmann SJ a papi és a szentmiseáldozat összefüggéseire mutat rá.

A PE 32. száma (az idei lelkiismereti különszám) technikai okok miatt késik, de hamarosan küldjük. — Szerkesztőség

